

Turisterna, badgästerna och ledigheten

Badgästerna kom lämpligt. Strömmingsfisket gick dåligt och Trosaborna behövde pengar. De sålde mat och husrum och tjänade mer på badgästerna än på strömmingen. Den lilla fiskestaden förvandlades till badort.

Det här hände för hundrafemtio år sedan.

Endast rika människor hade semester då. Med tiden fick fler några dagars ledighet och 1938 antogs en lag om två veckors betald semester för alla.

Då räckte en cykel och ett tält. Men i takt med att Sverige blev allt rikare, ökade kraven.

Under hela 1960-talet köpte svenskarna bilar, båtar och sommarhus i en takt som var närmast explosiv. Charterresandet ökade till oanade nivåer. Samtidigt fick vi allt fler semesterdagar och lediga lördagar.

Idag är Sverige ett av de länder i världen med flest fritidshus och flest fritidsbåtar per person. Fritiden har blivit ett gigantiskt affärsområde. Turismen anses vara en av världens största näringar och är dessutom en av de snabbast växande.

Ovan: Annons ur Trosa Annonsblad 1961.

Överst till vänster: Badsocieteten midsommaren 1902 då societetshuset var nybyggt.

Till vänster i mitten: Inga-Britta Lidman med ekan full av barn på väg till Badberget på Öbolandet, 1950-talet.

Nere till vänster: Engelska gäster på Ågården 1956.

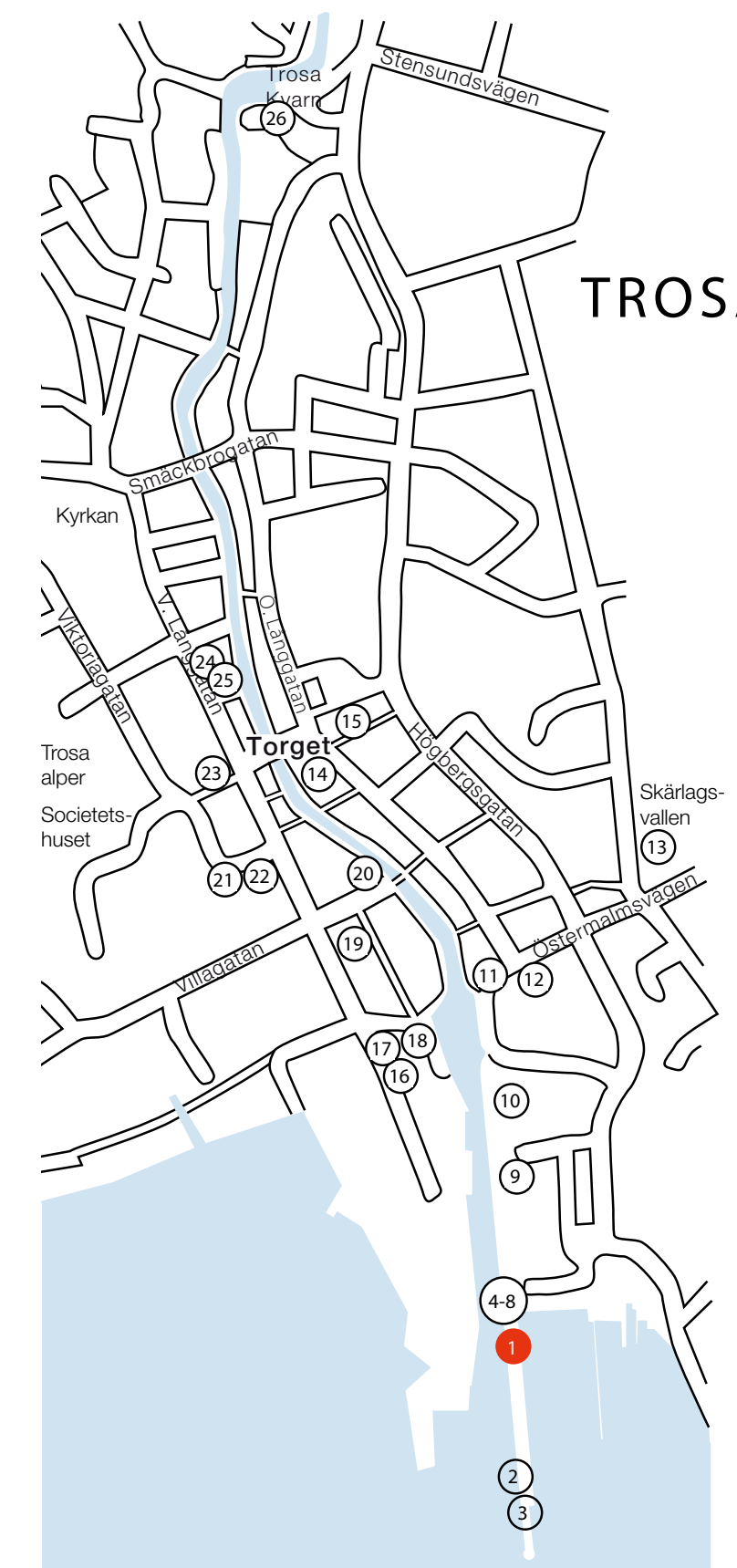
Foto Karl-Ove Fröhm

Foto Björn Guterstam

Irja Frohm på badutflykt i slutet av 1960-talet.

Britta Eklund på vinterutflykt med barn 1981.

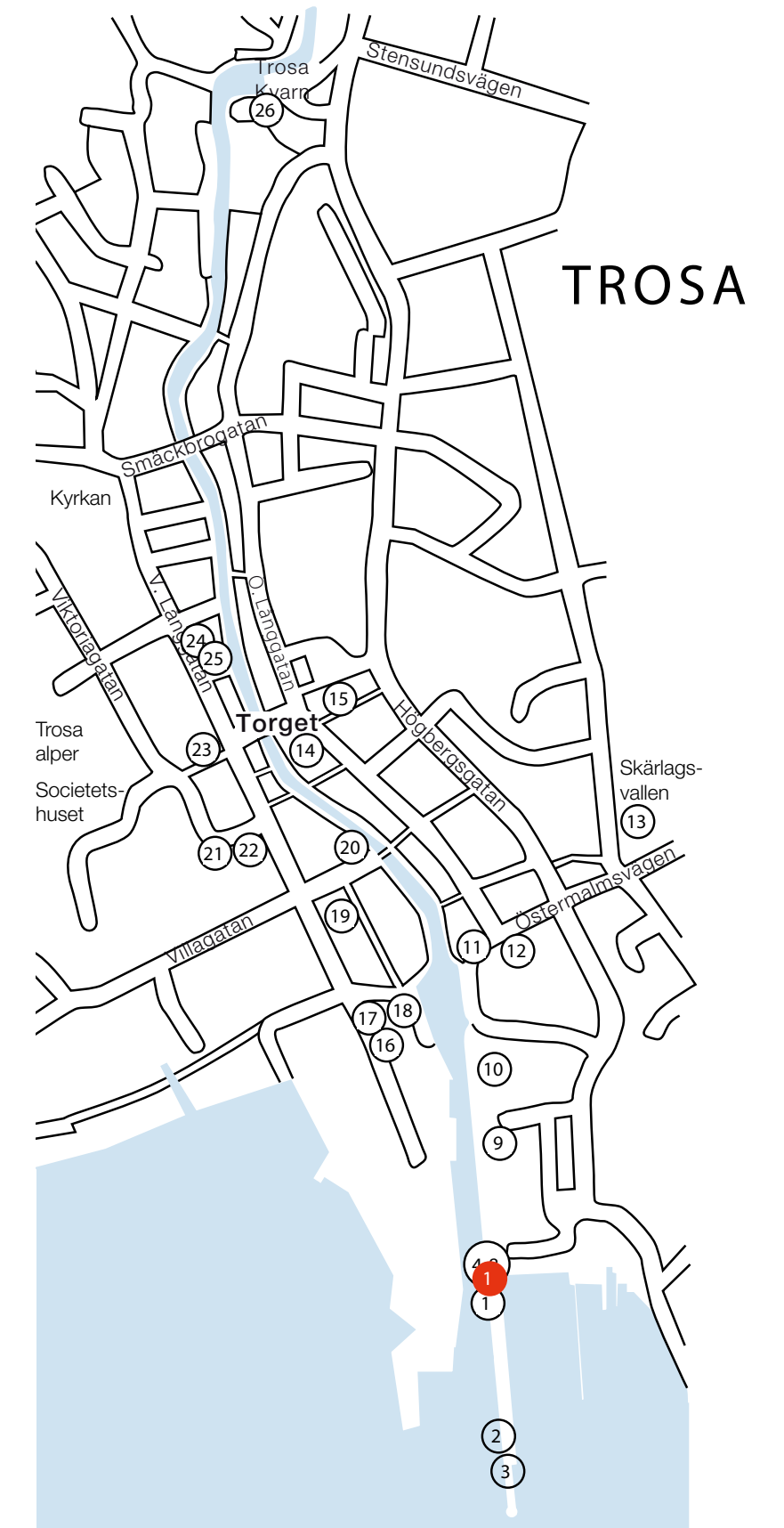
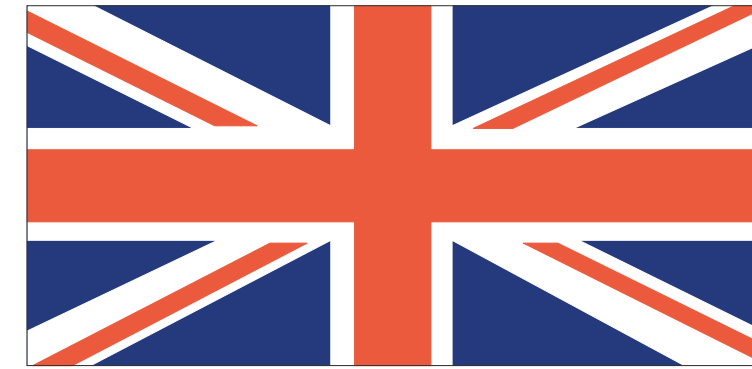

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. En stuga på landet	20. Turism sätter spår
7. Får jag lov?	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Följ historien på tavlorna med röda vimplar runt om i Trosa. Besök dem i vilken ordning du vill. Numreringen här till höger är enbart till för kartan.

Tourists, Resort Guests and Vacations

A century ago only the wealthiest could afford to travel or to go on vacation. In 1938 a new law granted two weeks' paid vacation to all Swedish employees.

Since then vacations have become ever longer. Today Sweden is one of the countries in the world that has the greatest number of leisure homes and the largest number of leisure boats in relationship to the number of inhabitants. Leisure time has become a huge industry.

Above left: Midsummer 1902, when Societetshuset had just been built.

Middle left: Inga-Britta Lidman with a boat full of children on their way to the swimming rock on Öbolandet, during the 1950s.

Below left: English guests at Ågården, 1956.

Irja Frohm, sunbathing at the end of the 1960s.

Britta Eklund, ice skating with children, 1981.

Signs all around in Trosa describe what happened when Swedes got time off. When they bought cars, boats, houses, went out and enjoyed nature and began to travel.

They also tell how Trosa's fishermen exchanged herring for tourists and made more money.

The signs are in Swedish. However, there is an English translation of the texts which you can borrow at the Tourist Bureau. For the photos you will have to walk to the signs.

You can see where the signs are located on the map to the right. You do not have to visit them in any special order, just choose the ones that suit you.

The English texts can also be found on the Museum's webpage:

www.sorlandsmuseum.se

1. Tourists, Resort Guests and Vacations - in English	15. Tourists, Resort Guests and Vacations - in English
2. Sunbathing	16. For the Dinner Table or for Recreation
3. Bathing	17. Leisure Time
4. Group Tours	18. Out and About in Nature
5. Young People Discover the World	19. Welcome, Tourist
6. May I Have this Dance?	20. Tourism Makes Its Mark
7. A Cabin in the Countryside	21. "All Inclusive"
8. Four Wheels or More	22. We and Them
9. Vacation Memories	23. Wholesome Mud Baths
10. At Sea	24. Were Things Better in the Olden Days?
11. Traveling by Steamship	25. On the Film Trail
12. The End of the Line	26. Bergvid Traveled to the East
13. Run and Kick	
14. Two Weeks and a Bicycle	

Sola

Barnen skulle vara friska, glada och solbrända på 1950-talet. Därmed visade föräldrarna att de var moderna och hade tagit till sig efterkrigstidens folkupplysning som även innehöll andra nyttigheter som rårivna morötter, mjölk, apelsiner och tandborstar.

Barnens föräldrar må ha varit moderna men deras mor- och farföräldrar skakade säkerligen på huvudet. Att klä av sig och lägga sig i solen var för dem en konstig tanke. Dels skulle man inte visa naken hud, dels var solbränna inget man brydde sig om.

De var födda i en tid då de flesta bodde på landet och arbetade utomhus, med jordbruk och fiske. De kunde inte undgå att bli solbrända i ansiktet och på armarna. Det bruna skinnet blev en tydlig signal om grovarbete.

De rika ville därför vara så bleka som möjligt. Det skulle synas att de inte måste var ute och arbeta. En fin dam bar lång kjol, höghalsad blus med långa ärmor, en stor hatt och handskar. Hon fällde upp sitt parasoll och satte sig helst i skuggan. Solskyddskrämer fanns inte.

I slutet av 1800-talet flyttade allt fler från landsbygden till städerna för att bli industriarbetare. I industrierna fanns ingen sol och följaktligen blev även industriarbetaren blek.

Vid samma tid började de rikare bli intresserade av frisk luft och friluftsliv. Allt fler av dem gav sig iväg på fjällvandringar. Och

vid kurorterna kunde de få sol- och luftbad sedan några läkare propagerat för solens läkande kraft vid sjukdomar som tuberkulos.

Allt det här gjorde att solbrännan inte längre fungerade som en klassmarkering. Men oavsett var man befann sig på den sociala skalan var det långt till att folk skulle klä av sig och lägga sig i solen.

Det började på Franska Rivieran som i början av 1920-talet blev en mötesplats för ett antal kulturpersonligheter som Pablo Picasso och Coco Chanel. Mest för att provocera klädde de sig i särskilda solkläder och höll till på stranden. De väckte uppmärksamhet och fler började följa efter.

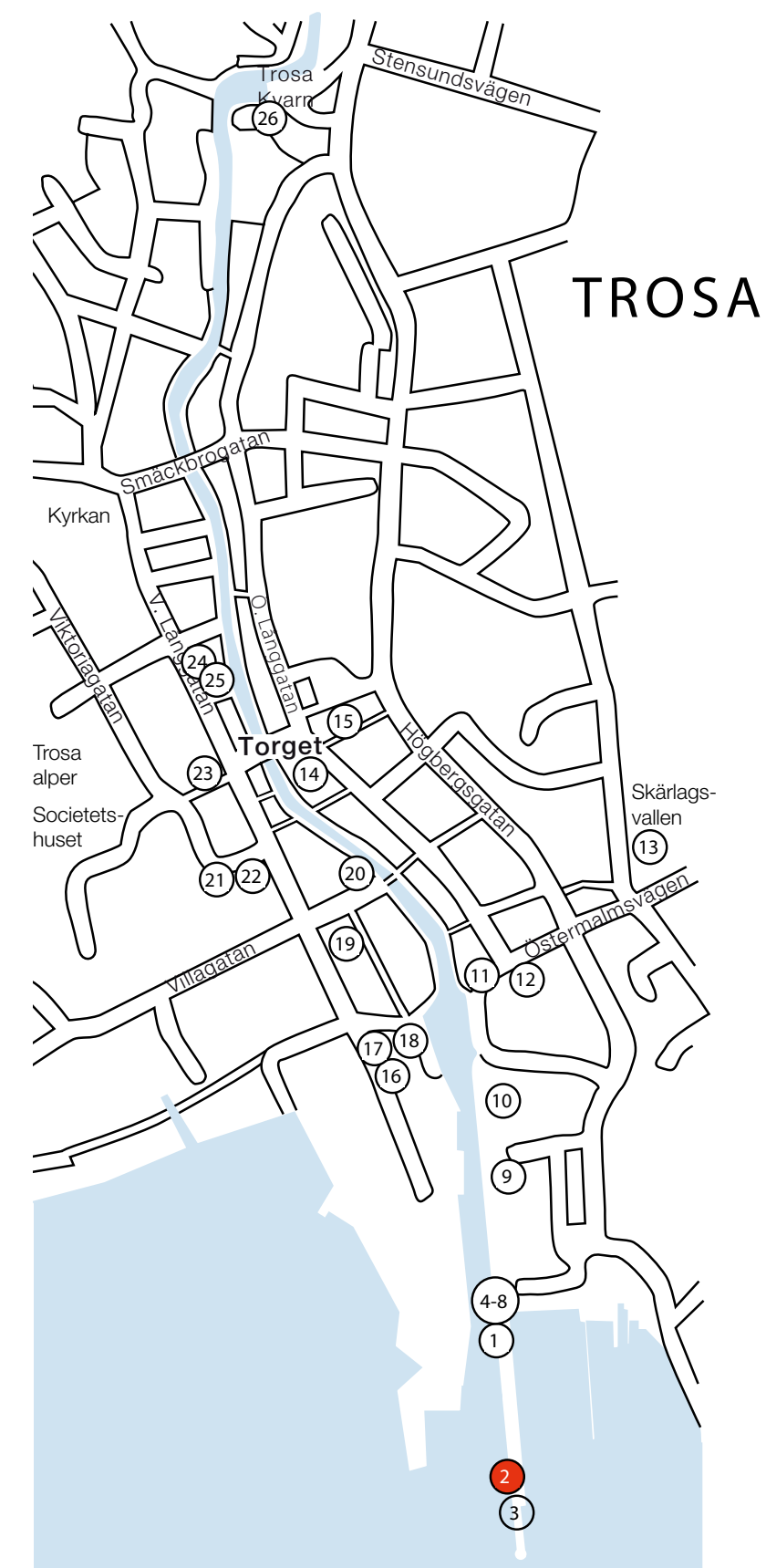
Det blev modernt att vara solbränd. Modet fick god draghjälp av folkhemmets hälsopropaganda under 1930- och 40-talen. Blekhet förknippades med svaghet och sjukdom. Sol stod för friskhet.

”Min mamma sa alltid: Sola så mycket du kan. Det är så nyttigt med sol på kroppen.

Jag hade en klasskamrat som flyttat till Trosa från landet någonstans. Hon var med oss ut på sjön ibland. Hon var alldeles kritvit. Mamma sa att hennes föräldrar vet nog inte hur nyttigt det är med solen.

Vi hade inga solkrämer.

Inger Rask f 1931

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Till vänster: Systrarna Eva och Barbro Lidman i slutet av 1950-talet. Eva, gift Hernvald, berättar om somrarna på Öbolandet på skylt nr 8.

Till höger: Båtutflykt i Trosa skärgård 1920-talet. Från vänster sitter Agnes Andersson, f Eriksson, Carl Eriksson, Selma Eriksson, Erik Eriksson och Karl-Gunnar Andersson.

Sola

texten börjar på andra sidan

Och med solbrända kinder signalerade stadsborna att de tillhörde de lyckliga som kunde kosta på sig en semesterresa, till sommarstugan eller till släkten på landet.

Solandet fortsatte. Från mitten av 1950-talet såldes mängder av kvartslampor med ultraviolett ljus. Nu kunde man sola hemma och vara brun hela vintern.

Under 1960-talet exploderade charterresandet. På bara några timmar kunde man byta vinterblekt skinn mot röd solsveda.

1980-talet blev den tid då alla lärde sig ordet solarium. Sådana öppnades på löpande band. Att slinka in på ett solarium blev för många som en del av veckans fasta rutiner.

Med tiden köpte allt fler sina egna hemmasolarier. Ett intensivt blått sken bakom en fördragen gardin skvallrade för förbipasserande om att solning pågick.

Under 1990-talet kom eftertanken. Allt fler lärde sig att malignt melanom betyder hudcancer. Det är den snabbast ökande cancerformen i Sverige.

Till vänster: Okänd seglare. Det syns tydligt att han i vanliga fall brukar vara påklädd, endast ansiktet är solbränt, troligen slutet av 1930-talet.

Ovan längst till höger: Marianne Fagerström vid kvartslampan 1965.

Ovan i mitten: Irja Frohm på badutflykt i slutet av 1960-talet. Termoskannen och transistorradion måste alltid vara med.

Till höger: Engelska gäster på Ågården 1956.

Foto: Karl-Ove rohm

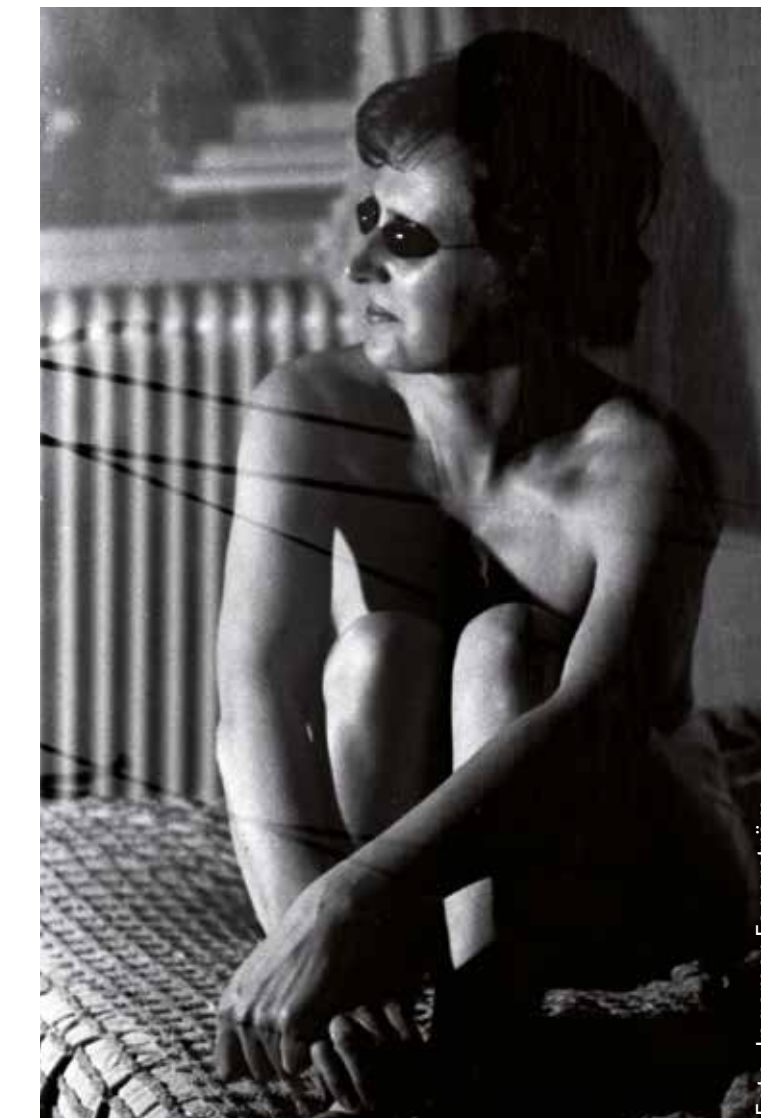

Foto: Ingemar Fagerström

” Jag som har så ljus hy blev förstas alldeles röd och jag kommer ihåg att de spanska fiskargubbarna pekade på mig. De skrattade och sa tomato, tomato.

Irja Frohm f 1946

” Vi skulle få lite färg på oss under den mörka årstiden. Tyckte vi. Det var modernt med kvartslampor i slutet av femtiotalet och in på sextiotalet. Vi använde den inte särskilt mycket men det blev ju några gånger under vintern.

Jag tyckte inte riktigt om den. Och nu tycker jag ännu mindre om den. För nu går vi här med våra hudskador, båda två. Fast det måste inte vara lampans fel. Vi har varit ute mycket på sjön, solat och badat, ja vi var ute jämt.

Marianne Fagerström f 1932

Bada

Bad var inget nöje. Bada gjorde man för att bli ren, i balja. Möjligen kunde man gå ut i vattnet för att tvätta sig en varm sommardag, i skydd bakom vassen där ingen såg.

Fortfarande i slutet av 1800-talet var läkarna inte överens om ifall det var nyttigt eller rent av skadligt att bada i havsvatten. Simning var en överklass-sport i första hand för män.

När Trosa lockade till sig badgäster i slutet av 1800-talet så var det med både varma och kalla bad. I ett hus kunde man bada varmt och i ett annat hus, långt ute vid piren, kunde man bada kallt.

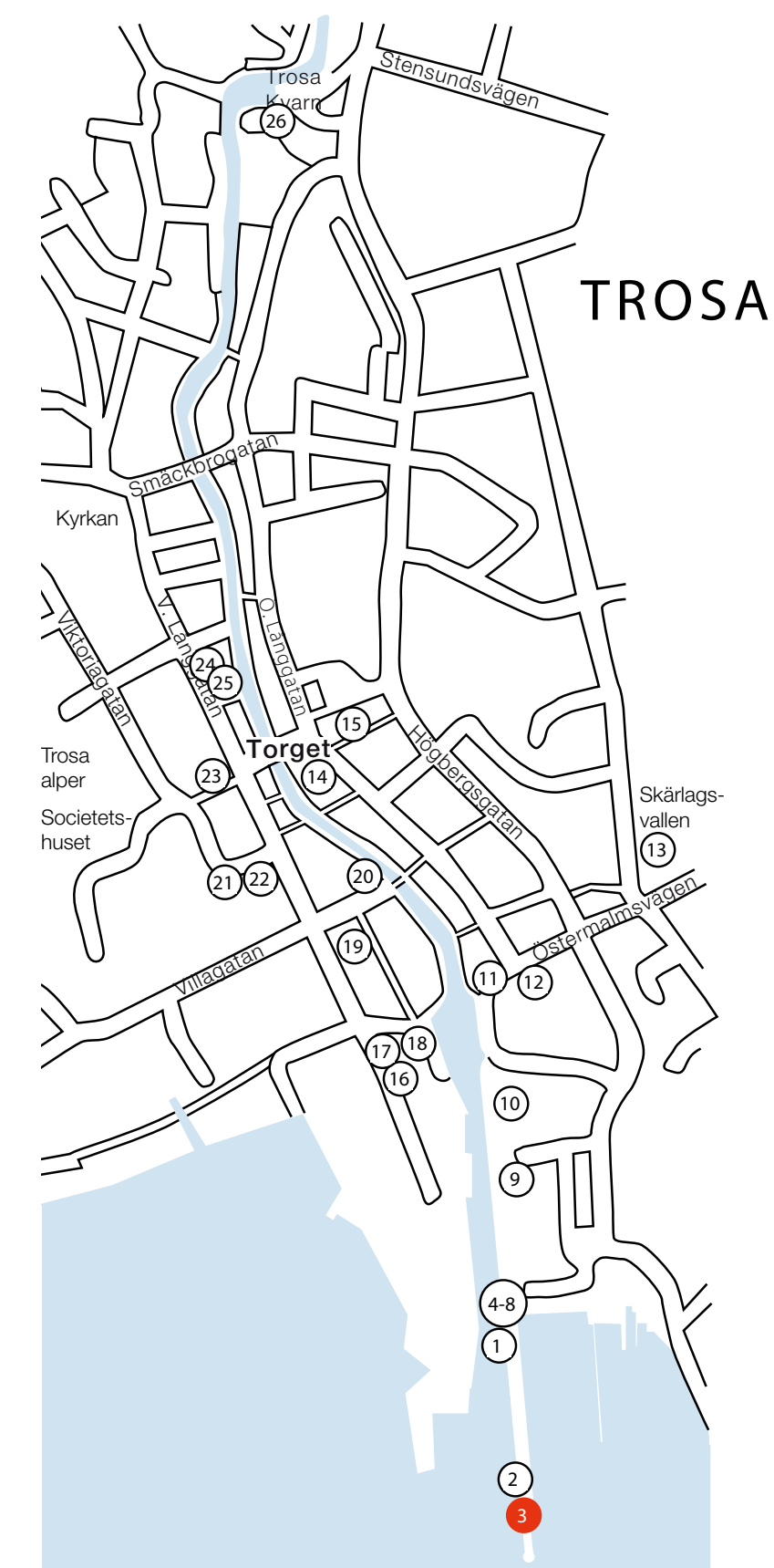
Liknande kallbadhus byggdes på alla badorter. De hade väggar runt bassängerna och en vägg mellan mellan herr- och damsidan. Det var samma vatten innanför som utanför och det fanns luckor där man kunde simma ut. Väggarnas enda uppgift var att skydda de badande från andras blickar. Ingen ville visa sig i badkläder.

Till en början var det sommargästerna som besökte kallbadhuset. Och långt ifrån alla. Med tiden blev de fler och även ortsborna började komma, framför allt de yngre. De äldre höll sig helst på det torra. De hade seglat och rott och åkt spark på sjön i hela sitt liv. Men de badade inte och de flesta kunde inte simma.

Kallbadhuset revs 1949. Huset var i dåligt skick och ansågs inte gå att reparera och vattenkvaliteten hade närmast sig hälsovadlig.

Till vänster: Eklövskransen berättar att flickan har klarat magistermärket som simläraren just fäster på hennes baddräkt. Platsen är Trosa Havsbad och året är 1962.

Ovan: Kallbadhuset i Trosa med de inhägnade bassängerna till höger i bilden. Huset låg långt ut på piren, byggdes på 1870-talet och revs 1949.

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Ett nytt bad anlades på Borgmästareholmen. Skyddande bassänger behövdes då inte längre, det räckte med olika omklädningsrum.

Badkläderna var från början nästan heltäckande. Ändå blev det närmast skandal när badgäster i början av 1900-talet visade sig offentligt på stranden i skånska Mölle. Kvinnor och män samtidigt. Mölle blev snabbt utropat som syndens näste nummer ett.

Då kunde ingen ana hur små badkläderna skulle bli. På 1930-talet kom de första tvådelade baddräkterna för damer, men byxorna var midjehöga och naveln fick inte synas. På 1950-talet lanserades bikinin och tjugo år senare var det "topless" som gällde.

Fortsättning på nästa sida

” Kallbadhuset är förlagt vid Trosafjärden invid en från staden långt utlöppande hamnarm. Havsvattnet är av jämn och behaglig temperatur.

Svenska bad- och kurorter 1939

Bada

texten börjar på andra sidan

” Jag lärde mig simma i kallbadhuset. Det var två barnbassänger. De hade trägolv och det var inte djupare än att man bottnade överallt. De var som stora träkar. Jag lekte väl runt där i bassängen och rätt var det var simmade jag.

Min farmor följde med mig. Hon kunde inte simma så hon stod där i ett hörn och tittade på. Jag tror inte att farfar kunde simma han heller, fiskare som han var.

Jag kommer ihåg tanten som satt bakom luckan och sålde biljetter. Hon var från Skåne och med kraftfull stämman och skorrande rrr sa hon alltid: Jag kan försäkra att vattnet är klart som kristall.

Nåja, så klart var det ju inte.

Man kunde få låna simdynor. Det var ett tygstycke som man hade under magen och på sidorna var det korkar. Så fanns det korkbälten. Korkarna var ihopsatta med snören. Jag tyckte inte om dem för de nöps.

När jag blev äldre gick jag i simskola. Då skulle man ju ta märken. Ett prov var att simma från piren och över till Öbolandet.

För magistermärket skulle man hoppa minst tre meter. Då fick vi åka ut till Korpen. Jag skakade i hela kroppen och vågade inte titta ner men till slut hoppade jag. Precis innan vi skulle åka hem. Det gick bra men jag gjorde inte om det.

Inger Rask f 1931.

Till vänster: Korpen ligger långt ut i Trosa skärgård. Där finns avsatser i olika höjder. Här syns Markus Sundberg i luften efter ett hopp från en av de högsta, en augustidag 2006.

” Det var Fiskronny och jag. Vi var ute vid Landsort. Det var en lugn och fin dag och jag fick för mig att jag skulle åka vattenskidor hem till Trosa.

Ronny körde båten.

Jag klarade det. Jag var ju vältränad men armarna var som gelé när jag kom fram.

Oskar "Bambi" Blom f 1943

Folkhemets barn skulle lära sig simma. Under 1930-talet inrättades simskolor på en mängd orter i landet. Och Simborgarmärket infördes, ett synligt bevis på att bäraren kan simma 200 meter.

Överst: Agnes Andersson tillsammans med väninnan Tora Svensson, båda från Trosa, slutet av 1920-talet.

Ovan: Oskar "Bambi" Blom på vattenskidor, tidigt 1960-tal.

” När badhuset hade rivits så gjordes ett nytt bad i ordning ute på Borgmästarholmen. Det var många frivilliga krafter som jobbade. Man byggde ett hus med omlädningsrum, ett för damer och ett för herrar. Mellanväggen var av råsågat timmer. Om man pillade loss kvistarna kunde man kika in till tjejernas omlädningsrum. Men det var ju noga att man satte dit kvisten igen så att det inte skulle upptäckas. Epadalen, Skärgårdsängen som den kallas nu, där var också ett badställe. De duktigaste simmade över till Snöholmen och tillbaka.

Oskar "Bambi" Blom f 1943

” Jag var simlärare några år under 50-talet. All simundervisning var utomhus. Ibland var det ju ganska kallt och jag tyckte synd om dem. För att ta magistermärket måste man hoppa från minst tre meter. Det fanns ju ingen så hög trampolin så vi åkte ut till Korpen. Du först, sa ungarna. Så jag måste alltid börja. Sen hoppade de också.

Karl-Erik Fahlen f 1930

Sällskapsresan

Med tåg och båt kunde många åka samtidigt. Den som först insåg möjligheterna var engelsmannen Thomas Cook på 1840-talet. Han förhandlade om mängdrabatter, bokade platser och ordnade alla formaliteter. Resenärerna behövde bara köpa biljett och den första gruppresan var född.

Men det skulle dröja till 1950-talet innan gruppresorna blev en semesterform för många. Och då var det bussar som gällde. I Sverige formligen exploderade marknaden. Ekonomin var god och alla hade just fått tre veckors semester. Nu kunde svenskarna resa och många ville ut i Europa.

De flesta hade ingen resvana och pratade inte något annat språk än svenska. Gruppresan var den perfekta lösningen. Man kunde koppla av allt det praktiska och bara ägna sig åt sevärheterna, äta, dricka och umgås.

På de längre resorna etablerades snabbt sociala strukturer där osynliga regler gällde. Vem som skulle sitta var, vilka som skulle äta tillsammans, hur man umgicks osv. Ungefär som på ett pensionat. Ordet sällskapsresa var den perfekta beskrivningen.

Samtidigt som folk åkte buss som aldrig förr fick piloten Göte Rosén en idé om att göra gruppresa med flyg. Den första sol- och badresan gick till Mallorca år 1955. Upplägget var som en bussresa. Allt var ordnat

i förväg med skillnaden att man bodde på ett ställe och själv kunde välja sitt dagsprogram. Händet något fanns reseledare på plats.

Redan året därpå flög den första gruppen till Teneriffa. Charterresandet växte snabbt. Mallorca, Kanarieöarna och spanska kustorter var de främsta resmålen för svenskar men följdes snart av fler runt Medelhavet. Först vid mitten av 1970-talet började bolagen erbjuda längre resor, de första gick till Florida.

Vid mitten av 1960-talet reste hundratusen svenskar på chartersemester. År 2007 nåddes rekordet på två miljoner resenärer.

” Jag åkte buss till Franska Rivieran 1957. Det var en ungdomsresa och vi var nästan bara flickor.

Vi åkte utmed Franska Rivieran och vidare till Italien. Särskilt Monte Carlo var spännande eftersom Grace Kelly just hade gift sig med furst Rainer.

Resan kostade mer än min månadslön. En arbetskamrat och jag hade fått elva rätt på tipset och min del av pengarna räckte både till resan och till att köpa italienska skor.

Några kvällar var vi ute och dansade. Jag pratade inte franska men hade läst engelska och tyska i realskolan så lite kunde jag göra mig förstörd.

På hemvägen skulle vi övernatta i en liten ort i södra Tyskland. Där hade de kallat in frivilliga brandkåren för att de skulle dansa med oss på kvällen. Det var ju snällt men de hade uniformerna på sig och grova kängor och musiken liknade mest marschmusik.

Marianne Fagerström f 1932

Libell + jag

Rivieran

UNGDOMENS SÄLLSKAPSRESA

innehållande resa med buss och färja, hotell, morgonmål och middag varje dag (dock är morgonmål resans sista måltid), drickspengar, rondletter, nöjtycker till Cannes-Grasse och Monaco, entréavgifter till Ivesaliddomen och Eiffeltornets första plattform. Saklunnig reseledare medföljer hela resan.

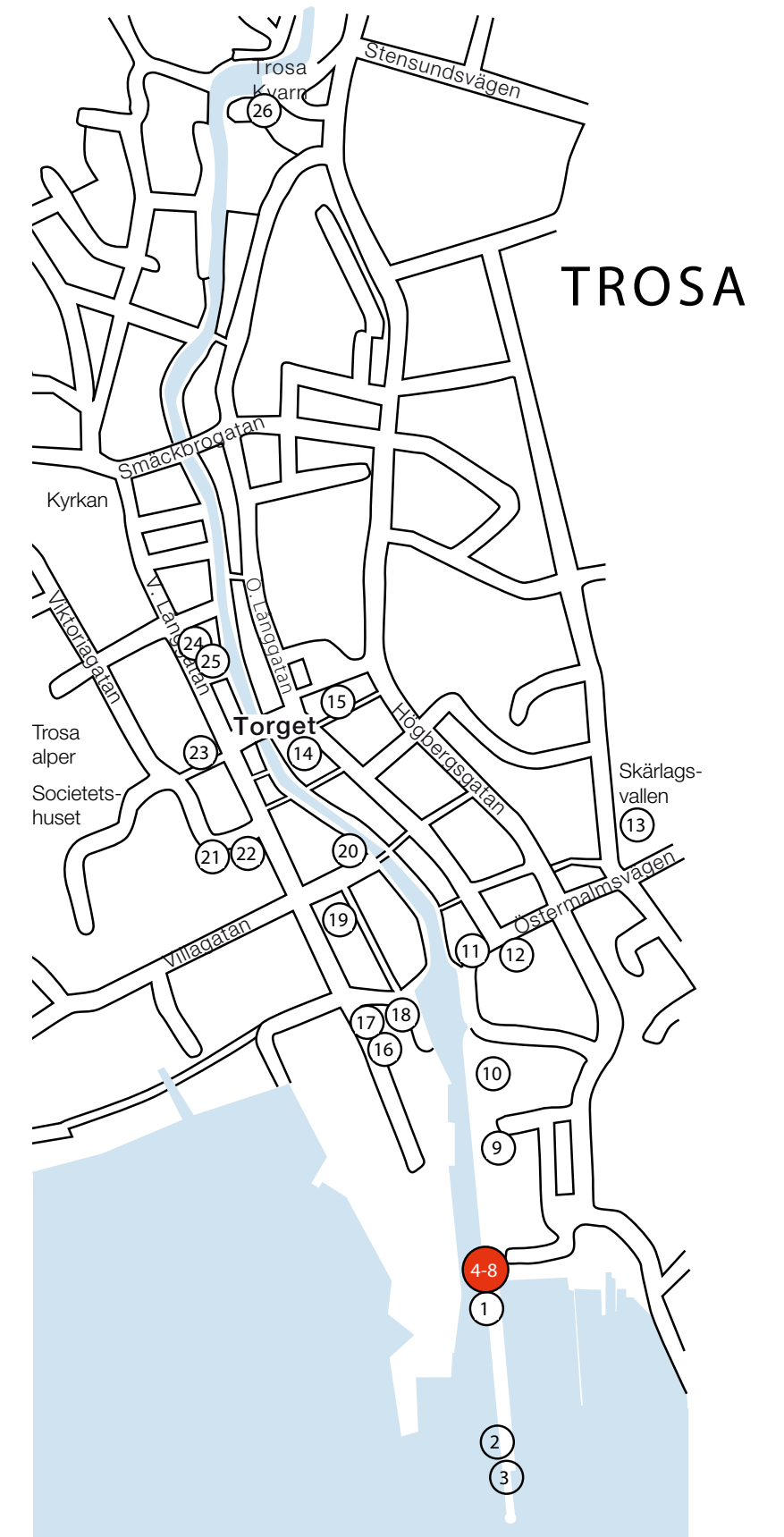
15 dagar 495:—

Avresa från Trelleborg 2/2, 2/3, 16/3, 13/4, 20/4, 4/5, 18/5, 11/6, 8/6, 15/6, 22/6, 29/6, 6/7, 13/7, 20/7, 27/7, 3/8, 10/8, 17/8, 24/8, 31/8, 7/9, 5/10, 1957 och 3/4, 3/5 o. s. v. 1958.

Anmälningsavgift 100:—, Tillägg för dubbelrum 50:— per person, endast i Nizza 25:— per person. Passet måste vara oss tillhanda senast 8 dagar före avresan. Understruket datum innebär att ifrågasvarande resa är öppen även för äldre. Se vidare sid. 3.

Till vänster Marianne Fagerström på Rivieran 1957. Till höger hennes resgrupp och presentationen i resebroschyren från Scandinavian Touring.

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällskapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. Turism sätter spår
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

Sällskapsresan

texten börjar på andra sidan

Charterturismen i betydelsen paketresa till och från ett resmål är främst en nordeuropeisk företeelse. Visst reser japaner, amerikaner och andra nationaliteter också i grupp, men då är det i regel fråga om rundturer.

Regelverket för charterbolagen var till en början mycket strängt för att de reguljära flygbolagen skulle skyddas från konkurrens. Numera kan en charterresenär själv få välja om man vill ha hotell och om maten ska ingå i priset. Resandet har blivit mer flexibelt och därmed har begreppet sällskapsresenär suddats ut.

Bussresenärerna däremot ingår fortfarande i en social gemenskap. Branschen fick sig en knäck när flygchartern växte. Men den anpassade sig och överlevde. Dagens bussresenärer åker ofta på rundturer dit inte charterflygen når.

Trosa är ett populärt resmål. Juni till augusti kommer mellan fem och tio turistbussar per dag med svenska och utländska resenärer. Under maj och september dominerar svenska pensionärer på dagsutflykt.

Till vänster Jessica Blom som reseledare i Grekland 1992. På övre bilden sitter hon på en krokodil i Florida där hon jobbade säsongen efter.

Till höger: Irja och Karl-Ove Frohm på charterresa i slutet av 1960-talet.

” Att vara så ung och behöva ta ansvar för äldre människor. Det var lärorikt. Jag blev vuxen.

Jag jobbade som reseledare i Grekland, Florida och Turkiet. Först var jag på Lefkas, en ö utanför Aten. Resenärerna var runt medelåldern och de kom för att vila sig, inte för att ha party. Med några få undantag.

Jag hade inte väntat mig att företagsledare och andra med kvalificerade jobb kunde bli som barn när de kom ner på resmålet. De kunde inte klara av saker själva, bara för att det såg annorlunda ut.

Vi hade tjänstekläder för olika tillfällen som att åka till flygplatsen, för utflykter och kvällsprogram. Vi hade till och med tjänstebaddräkter.

Jessica Blom f 1971

” Vi åkte till Mallorca i slutet av 1960-talet. Då var det inte så många jag kände som hade åkt så långt. Lite märkvärdigt var det. Och spännande.

Det var propellerplan och jag kommer ihåg dom där luftgroparna. Fy vad rädd jag var.

Badet, stränderna, det var det man gillade bäst när man var ung.

Vi var på grisfest också. En oförglömlig upplevelse. Å så hemskt det var. Det gjorde vi aldrig om.

Irja Frohm f 1946

” Jag kommer ihåg den första charterresan. Vi åkte till Las Palmas. Så pirrigt det var. Jag kunde knappt sova natten före. Och den där känslan, när man har landat och stiger ur planet och värmen riktigt slår emot en.

Nu för tiden är det mer som ett konstaterade, jaha vi ska resa. Det är roligt men den där stora upplevelsen kommer aldrig tillbaka.

Sten-Olov Blom f 1940

Unga upptäcker världen

Liftern stod vid vägkanterna med väskorna i handen och tummarna i färdriktningen. Att lifta gick bra under 1950-talet och större delen av 1960-talet. För många var det den enda möjligheten att resa. Ifall man inte ville cykla som föräldrarna hade gjort.

Det var ungdomarna som gav sig iväg. Allt fler läste vidare efter folkskolan och fick därmed sommarlov som de kunde använda till att jobba ihop pengar och till att resa. Europa lockade. Och i skolan hade de lärt sig engelska och tyska.

Det var inte så svårt att få lift. Det fanns inga motorvägar. Trafiken var gles, farterna var låga och bilisterna kunde stanna nästan var som helst. Att ta upp en liftare var en trevlig gest, på köpet kunde föraren få sällskap i en tid då bilradion inte erbjöd så många val. Rån eller överfall tillhörde sällsyntheterna.

Men trafiken blev tätare och snabbare under 1960-talet. Med tiden blev det allt mer riskabelt att lifta. Föräldrarna förmanade framför allt sina döttrar att inte ställa sig vid vägkanten och särskilt inte kvällstid.

1972 öppnade sig en ny möjlighet för alla äventyrslystna ungdomar. De kunde köpa ett särskilt kort, interrail-kort, och med det i handen åka tåg kors och tvärs i Europa. De kunde stiga av och på när de hade lust och

på det hela taget ta dagen som den kommer, precis som när man liftar. Kortet blev en succé och tågloffaren var född.

Första halvan av åttiotalet såldes närmare hundratusen InterRailkort per år i Sverige. Men intresset sjönk när de första tågloffarnas barn ville ut i världen. För de ville åka längre bort och se mer än föräldrarna hade gjort.

De tog sina ryggsäckar och köpte flygbiljetter med stopp på vägen. De reste till Latinamerika, Kina och Australien. De luffade jorden runt och ryggsäckarna gav dem namnet backpackers.

Backpackern lever fortfarande men har fått sällskap av flashpackern, en person som vill ha det lite bekvämare och som har råd till det. En flashpacker har kvar ryggsäcken men inte sovsäcken.

Fortsättning på nästa sida
oga.

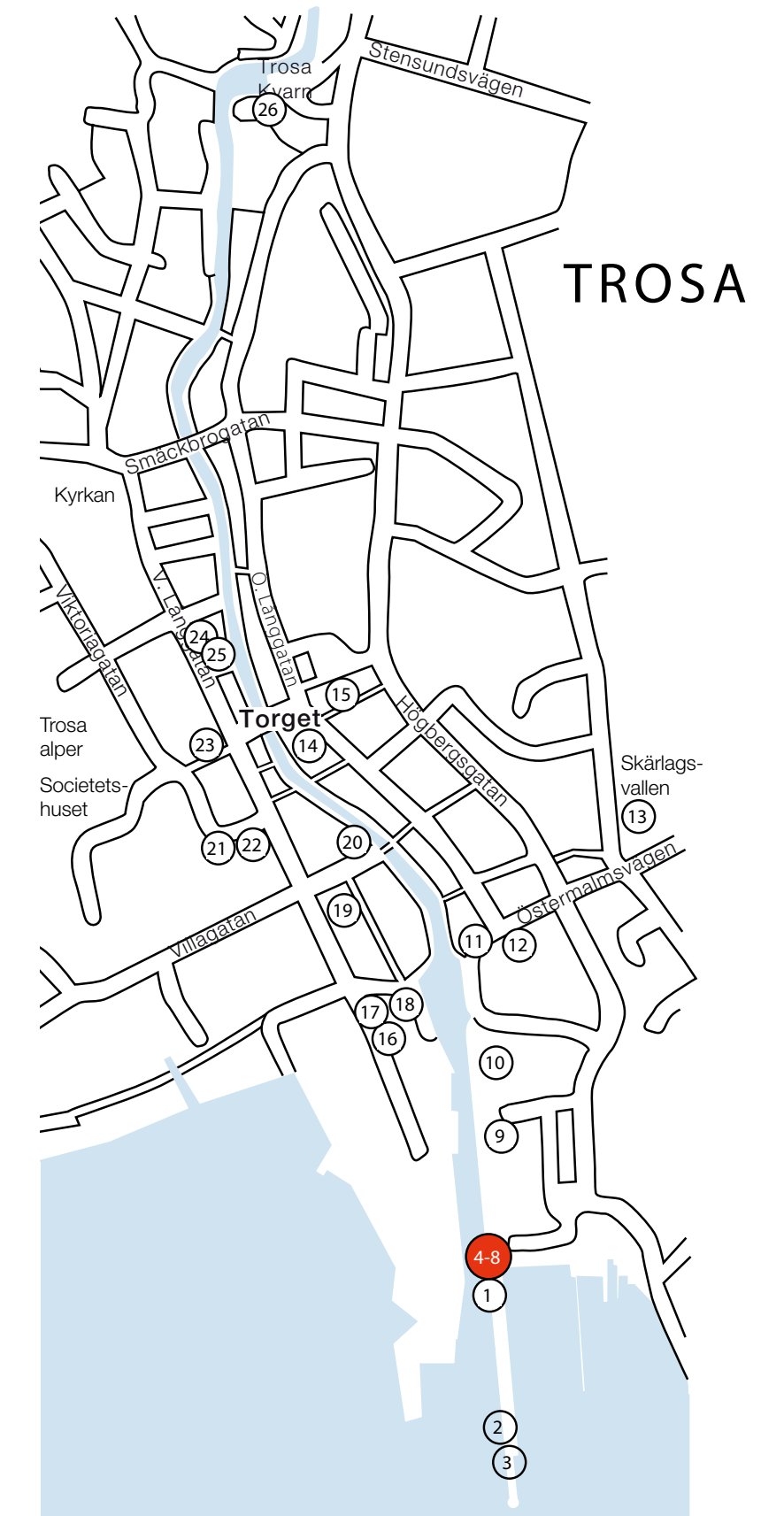
” Vi var nygifta 1952 och ville ut och se oss om. På en dryg vecka liftade vi från Södertälje till Oslo och Trondheim och hem igen. Enda problemet var att ta sig igenom städerna, då måste man åka buss.

En annan gång när jag liftade fick jag veta efteråt att det var Tage Erlanders fru jag hade åkt med.

Karl-Erik Fahlén f 1930

” Min storasyster och jag liftade till Köpenhamn i slutet av femtiotalet. Hon skulle hälsa på en kille och fick inte åka ensam för våra föräldrar. Däremot gick det bra ifall jag följde med som någon sorts förkläde. Vi liftade med lastbilschaufförer, det kändes säkrast.

Agneta Kjellström f 1942

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällsapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. Turism sätter spår
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

Foto Sara Ekersved

Till vänster: Sofia Lenngren och Anna-Klara Liljestrand en tidig morgon i Hanoi, Vietnam.

Till höger: Anna-Klara Liljestrand, Anja Wachtmeister och Sara Ekersved väntar vid en gränsstation i Kina. Tillsammans med Sofia Lenngren reste de med Transsibiriska järnvägen från Trosa via Moskva till Peking och vidare genom Kina och Vietnam till Saigon. Året var 2001.

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto Anja Wachtmeister

Unga upptäcker världen

texten börjar på andra sidan

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

historien i sörmland

Vad liftaren, tågloffaren och backpackern gjorde var egentligen vad ungdomar har gjort i flera hundra år, nämligen en rundresa utomlands för att lära sig något om andra människor och andra kulturer.

”Le grand tour”, den stora rundturen, var ett begrepp från 1600-talet och framåt. Unga pojkar från de rikaste familjerna i Europa reste för att bilda sig och för att skaffa sig användbara kontakter.

Under 1800-talet blev ”grand tour” inte riktigt lika exklusivt. För då kunde även borgerskapets söner, och ibland också döttrar, skickas ut på resor, självklart åtföljda av någon äldre som höll ett vakande öga.

Men även en fattig hantverkarpojke kunde få se sig om. När han först gått som lärling och sedan som gesäll hos en hantverkare, en mästare, så skulle han ut på gesällvandring. Han skulle praktisera hos andra hantverkare.

De svenska gesällerna gav sig ofta iväg till de tyska städerna. Och vandra fick de göra, såvida de inte hade turen att få åka med någon hästskjuts en bit på vägen. Vid mitten av 1800-talet ändrades systemet med lärlingar och gesäller som en följd av att hela skråväsendet avskaffades.

Till vänster: Olle Kindstedt har packat väskorna och ska ge sig av ut till sjöss förs första gången 1960.

Överst: Interrail-biljetterna gav de unga nya möjligheter att resa och i tågkupeerna möttes ungdomar från olika länder.

Till höger: Peter Holthausen i turistpose i Spanien.

” Jag hade just fyllt sjutton när jag stack ut till sjöss första gången. Jag mönstrade på ett fartyg som maskinbefälselev. Först gick vi till Luleå sedan till England och USA.

Jag ville bort från Trosa, se något annat och känna att jag klarade mig själv. Jag behövde också skaffa mig praktik för jag ville läsa till sjöingenjör. Men efter några år inrättades en utbildning för landanställda maskinbefäl. Jag kom in där och därmed var det slut på sjölivet.

Olle Kindstedt f 1943

” Det var sommaren innan jag tog studenten. Jag hade bestämt att jag skulle lifta Europa runt. Det var ju så man gjorde då. Lifta var enda möjligheten att resa billigt.

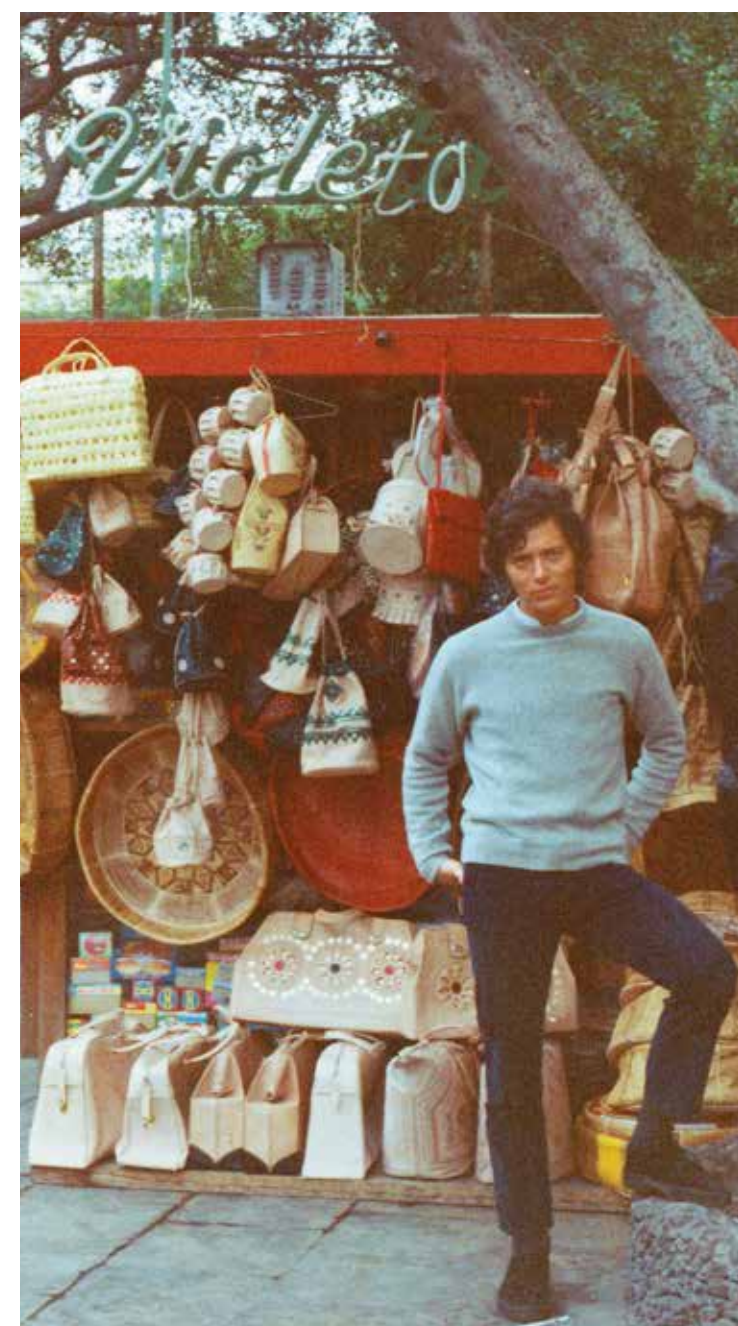
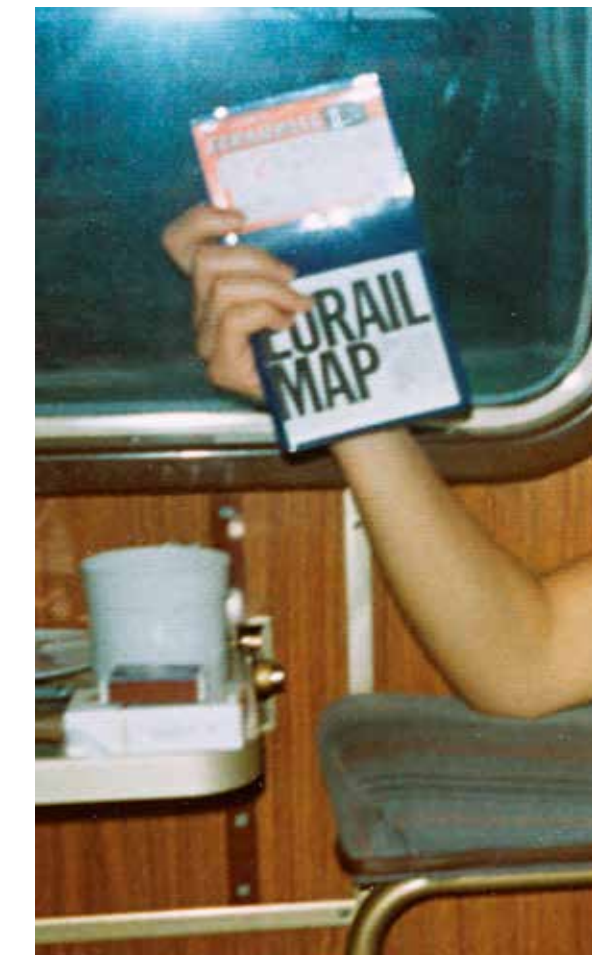
Jag fick sällskap av syrrans bästa kompis och det var bra. Med en tjej var det lättare att få lift.

Vi mötte så otroligt mycket vänlighet. Folk bjöd in oss, skjutsade oss och hjälpte oss på olika sätt. Visst råkade vi ut för några mindre trevliga saker också men ingen allvarligt.

Sovsäckar hade vi med oss, så vi kunde övernatta i princip var som helst. Oftast bodde vi på billiga pensionat.

Mina föräldrar hade inget emot att jag gav mig iväg. De hade ju själva fotvandrat genom Europa när de var unga.

Peter Holthausen f 1948

” Jag förstår fortfarande inte att mina föräldrar släppte iväg mig. Jag var sjutton och ett halvt. Vi hade ingen färdplan, vi åkte bara, en tjejkompis och jag. Tog tåget med sikte på Aten.

Mobiltelefoner fanns inte och jag hade inte ens en kamera med mig. Idag ringer man, mailar och fotograferar. Föräldrarna kan stå i ständig kontakt med sina barn. Om de vill.

Jag skrev väl något kort, ringde hem en gång. Nu gick allt bra och vi klarade oss undan otrevligheter. Det blev en fin resa.

Maria Elmqvist f 1957

tema turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto Hans Nilsson. Trosa hembygdsförening

Får jag lov?

Bröllop, skördefester och midsommar var givna tillfällen till dans, långt före dansbarnornas tid. Man dansade iorstugor, på logar och i värsta fall fick en berghäll duga.

Nog kunde det gå vilt till på ett ungdomsgille, en sen kväll med schottis, polkasnurr och brännvin, men den sociala kontrollen var ständigt närvarande.

Den minskade när cykeln gjorde sitt intåg. För då kunde man komma lite längre bort en lördagskväll, kanske till närmaste nykterhetsförening som lockade mängder av ungdomar genom att anordna danser.

Förutsättningarna ändrades radikalt när de unga flyttade in till städerna. Då blev de plötsligt fria från insyn. De tjänade egna pengar och kunde gå ut och roa sig. Gamla regler gällde inte längre.

Med radion och resegrammofonen spreds en annan sorts musik än den som spelmännen hemma hade spelat.

Det började på 1920-talet med jazzen som väckte upprörda känslor hos många äldre. Och när Alice Babs debuterade i filmen *Swing it magistern* 1940, orsakade hon en storm av protester. Hon ansågs förleda ungdomarna med sin glättiga swing-musik.

Det var vid den här tiden som många små utedansbanor kom till. Publiken var ung men de höll sig till reglerna för vad som var socialt accepterat. Det innebar bland annat

att damerna snällt fick vänta på att bli upp-bjudna. Enda chansen att själva bjuda upp var när orkestern talade om att nu var det dags för kvällens ”damernas”.

Vid mitten av 1950-talet slog Elvis en hel värld med häpnad. De unga jublade medan föräldrarna förfasade sig över den tunga rockmusiken och de åtsmitande kläderna. I amerikansk teve fick bara hans överkropp synas, inte hans höfrullningar.

Samtidigt med rocken fick vi den första generationen tonåringar. Alla de som inte behövde bli vuxna och börja jobba i trettonårsåldern, så snart de hade konfirmerats. De hade tid att roa sig och pengar nog för att köpa kläder, nöjen och musik.

De ungas musik har ändrats många gånger sedan dess, liksom deras dansstilar. Mer oföränderlig är den så kallade dansbandsmusiken och efter några bistra år har den nu fått i det närmaste kultstatus.

Fortsättning på nästa sida

Till vänster: Midsommarafton med eftermiddagens gammaldans på Edanö dansbana, i början på 1960-talet.

Till höger: Annons i *Vecko Journalen* från 1924. Annonsen är beskuren och på den nedre delen sägs att priset per ask är 25 öre.

” Utanför Folkets Hus fanns en dansbana. Det var som en folkpark med tombolastånd och skjutstånd. På somrarna var det dans på lördagarna och på vintern var det dans inomhus.

Annandag jul och annandag påsk var givna. Efter helgfirandet hemma, så kunde man äntligen gå ut och träffa andra ungdomar.

En utomhusdansbana fanns också i Stadshotellets trädgård. Om man skulle komma in där så måste man beställa något. Köpte man en sockerdricka kunde man sitta där och snåla med den hela kvällen.

Inger Rask f 1931

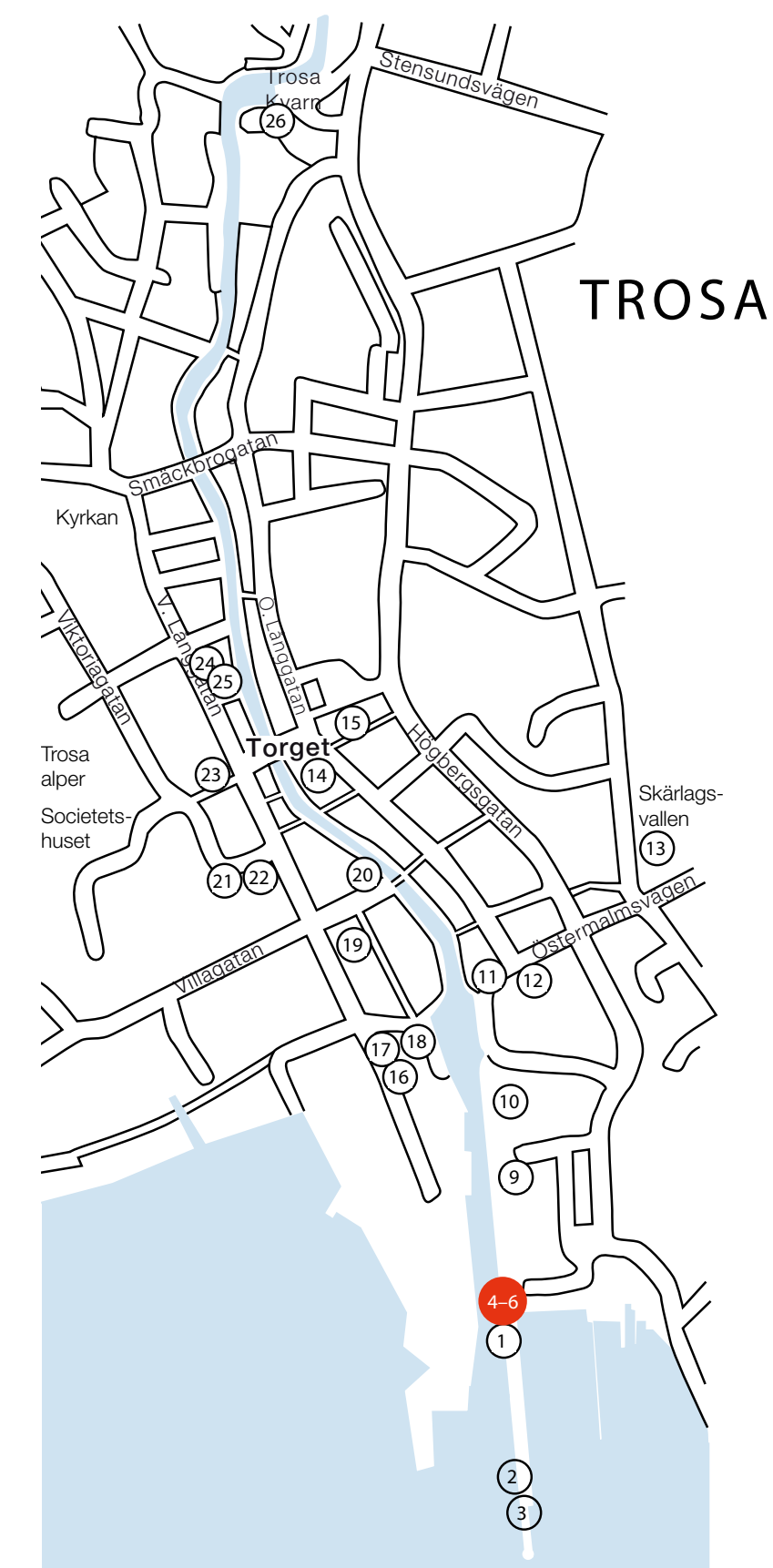
” I Folkets Hus var det ofta dans. Det kallades att dansa på kåken. Var du på kåken i lördags, frågade man? Det kom mycket folk, en buss från Nyköping och en från Södertälje.

Thure Pettersson f 1939

” Det roligaste var när raggarna kom. Vi satt på berget vid Edanö gård och väntade på att bilarna skulle dyka upp. Det var så spännande att titta på dom.

Men vi fick inte gå in på dansbanan på kvällen, för vi var bara omkring tolv, tretton år.

Katrin Pettersson f 1951

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Får jag lov?

texten börjar på andra sidan

Musiken hördes ända hit. Dansbanan låg tvärs över sundet, nära stranden. Det var en utomhusbana av femtiotalssnitt, sådana som fanns på en mängd småorter och oftast drevs av bygdegårdsföreningar, idrottsföreningar och liknande.

Själva dansbanan var ett trägolv med räcke runt om. Den var dekorerad med björklöv och smålampor, ofta i olika färger. På ena sidan fanns en liten scen med tre väggar och tak för orkestern. De dansande var utelämnade åt väder och mygg.

Den här sortens dansbanor var enklare varianter av folkparkernas anläggningar med riktiga scener och dansgolvet ofta under tak. De anlades i början av 1900-talet, främst för att arbetarrörelsen behövde platser för politiska möten, men också för nöje.

Dansbanan vid Edanö gård byggdes vid mitten av 1950-talet, när vägbanken ut till ön hade blivit farbar. Den blev snabbt populär. Särskilt midsommarfesterna kunde locka flera tusen danslystna.

I början av 1980-talet lades den ner, dödsstöten var en raggarinvasion med bråk och skadegörelse runt om i stan.

Många dansbanor försvann vid ungefär samma tid. De nya ungdomarna ville hellre ha disco. Eller musikfestival. Några utedansbanor överlevde men vände sig till ”en mogen” publik.

Övre bilden: Thore Callmars orkester spelar till eftermiddagens gammeldans på Edanö i början av 1960-talet.

Till vänster: Thore Callmar och Barbro Skinnar.

Till höger: Barbro Skinnar, Thore Callmar, Bo Liljeqvist, Torsten Callmar, Nisse Hedblom och Bernt Ganerot 1961.

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

Kom till Sörmlands vackraste festplats
EDANÖ I TROSA
(med nybyggd dansbana) och dansa till Sörmlands populäraste orkester.
THORE CALLMAR
Lördagen den 2 och söndagen den 3 juli
Camping — Servering. TROSA IF.

”Somrarna, danserna ute på Edanö. Dom såg man fram emot. Höjdpunkten var midsommarafton. Trosa var känt och massor av folk kom. Och alla Trosaungdomar förstas.

En del hade väl druckit lite för mycket och en del plankade in, men det hela var rätt oskyldigt. Åtminstone om man jämför med idag.

Ilja Frohm f 1946

”Tio midsomrar på rad spelade vi i Trosa. På eftermiddagen var det små grodorna vid midsommarstången. Sen blev det gammaldans på dansbanan och till sist fyra-fem timmar modernt till ett på natten.

Mest spelade vi i Stockholm, på de klassiska ställena som Adam & Marie, Bal Palais och Baldakinen. Men vi åkte också mycket i Sörmland.

Det finns knappt en sörmländsk dansbana där vi inte har varit.

Efteråt har jag förstätt att folk har både gift sig och skilt sig till vår musik. Men inte tänkte vi på det då.

Vi bara spelade.

Thore Callmar ledde sin orkester från 1948 till 1983 varefter han fortsatte i tjugo år som "enmansorkester"

En stuga på landet

På Öbolandet byggde de sina sommardrömmar. När husen var klara kunde mammorna och barnen bo där hela sommaren och andas hälsosam frisk luft. Papporna var där under semestern och veckosluten. Annars jobbade de i stan och kallades gräsänklingar.

Öbolandet exploaterades i slutet av 1940-talet. Tomterna såldes till blivande sommargäster, de flesta från Stockholmstrakten. Var och en fick bygga sitt eget hus. Vägar och brunnar stod exploatören för. Och löftet att ordna en fast landförbindelse till ön.

Fram till den här tiden hade ett eget hus på landet varit en ouppnåelig dröm för de flesta stadsbor. Bara de rikaste hade haft råd.

Det var den växande borgarklassen med fabriker och grosshandlare som från mitten av 1800-talet hade byggt sommarvillor med verandor mot havsutsikten i Stockholms skärgård. Först nära stan sedan allt längre ut, som årsringarna i ett träd.

Efter andra världskriget var Sverige ett rikt land. Och vi fick mer ledig tid. Under 1950-talet och framför allt 1960-talet kunde en helt vanlig lön räcka till en egen stuga.

I Stockholm rådde bostadsbrist, många familjer bodde i ett rum och kök. Deras sommarstugor blev också små. De byggdes på avstyckade tomter i tomtområden med vägar, sommarvatten och torrdass. Precis som på Öbolandet.

Den som inte ville bygga kunde köpa ett torp. Jordbruken lades ner på löpande band och husen förvandlades till sommarbostäder.

År 2015 fanns på Öbolandet cirka 300 fastigheter. Antalet permanentboende ökar. Foto 1962.

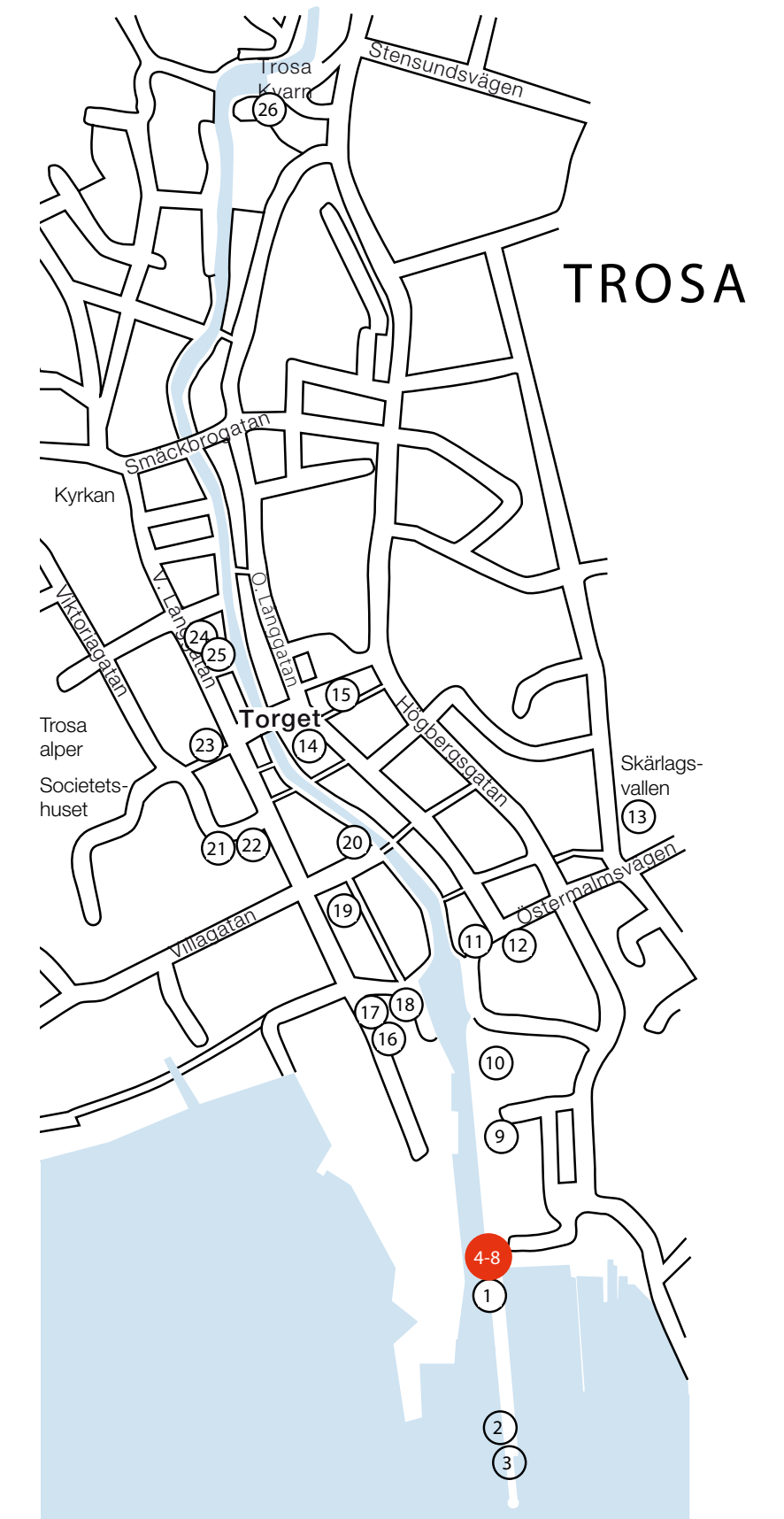
Vägbanken är byggd på prämar, rester av dem sticker upp här på bilden som togs 1952.

Med tiden ökade kraven på bekvämlighet och sommarstugorna förvandlades till vinterbonade fritidsbostäder.

I slutet av 1900-talet gick de första sommarstugebyggarna i pension. Många av dem tog då nästa stora steg och flyttade in i sina stugor på heltid.

Runt de större städerna blev mer än en femtedel av fritidshusen permanent bebodda mellan 1990 och 2005. För kommunerna innebär detta att kostnaderna för samhällservice blir högre. Många kommuner har därför försökt hindra permanentboende genom att begränsa byggrätterna.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällskapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. Turism sätter spår
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

”Vägbanken är en märklig skapelse. Fyrberg som sålde tomterna hade lovat att göra en väg över till ön. Han köpte en massa skrotfärdiga prämar och lade dom tätt, tvärs över hela sundet.

Dom fylldes med avfall från kalkbruket och ris från ön tills de sjönk. Det tog flera år innan vägen blev stabil nog att åka på.

Clas Nydahl f 1946

”Jag har tänkt ibland på dom som byggde där ute. Dom slutade väl jobba vid ett-tiden på lördan. Så åkte dom från Stockholm hela vägen ut till ön. Och nästa dag tillbaka igen. Jag förstår inte hur dom hann bygga och att dom orkade.

Oskar "Bambi" Blom f 1943

tema turisterna badgästerna ledigheten

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

sörmlands museum
En del av Region Sörmland

Trosa KOMMUN

I samarbete med Trosa hembygdsförening

Foto Lars Dahlberg

En stuga på landet

texten börjar på andra sidan

” Nästan alla var poliser runt oss. Pappa och flera arbetskamrater köpte tomter här på Öbolandet så fort styckningen var klar. Det hade bråttom att få upp sina hus. Trots att det rädde byggförbud.

Det fanns ingen fast förbindelse till ön då. Vi rodde över, alla skaffade sig roddbåtar. Större saker som byggmaterial kunde någon av fiskarna köra över.

Husen var små. Nu förstår jag inte hur vi fick plats, fem personer. Men vi var vana vid att bo trångt. I stan hade vi en tvåa.

Pappa slog ner pålar i backen och lade en stadig planka över. Den blev diskbänk och tvättbänk. Jag minns när han skulle in till stan och jobba, då stod han och rakade sig framför en spegel som var upphängd på stugväggen.

Han byggde också en matplats med bänkar och bord utomhus. Jag minns spindlarna, sniglarna och alla barr, usch vad jag tyckte illa om att äta där.

Vi hade ofta gäster och jag fattar inte hur mamma lyckades laga mat till alla på ett enlågigt fotogenkök. Ofta blev det kokt potatis och sill ur burk.

Vatten hämtade vi i brunnen och maten hade vi i en jordkällare.

Vi var många barn i ungefär samma åldrar. Jämt var vi ute och lekte, inomhus fanns inte plats.

Jag hade tre uppsättningar kläder, på dagen var det badkläder eller en liten kjol och på kvällen när myggen kom var det träningsoverall. Vi var alldeles vildvuxna när hösten kom.

Eva Hernvald f 1945

Foto Lars Dahlberg

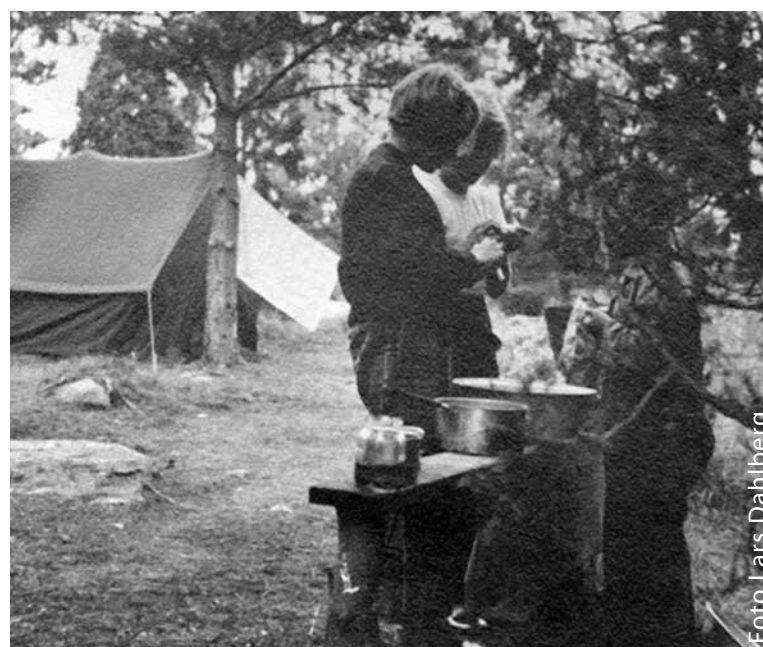

Foto Lars Dahlberg

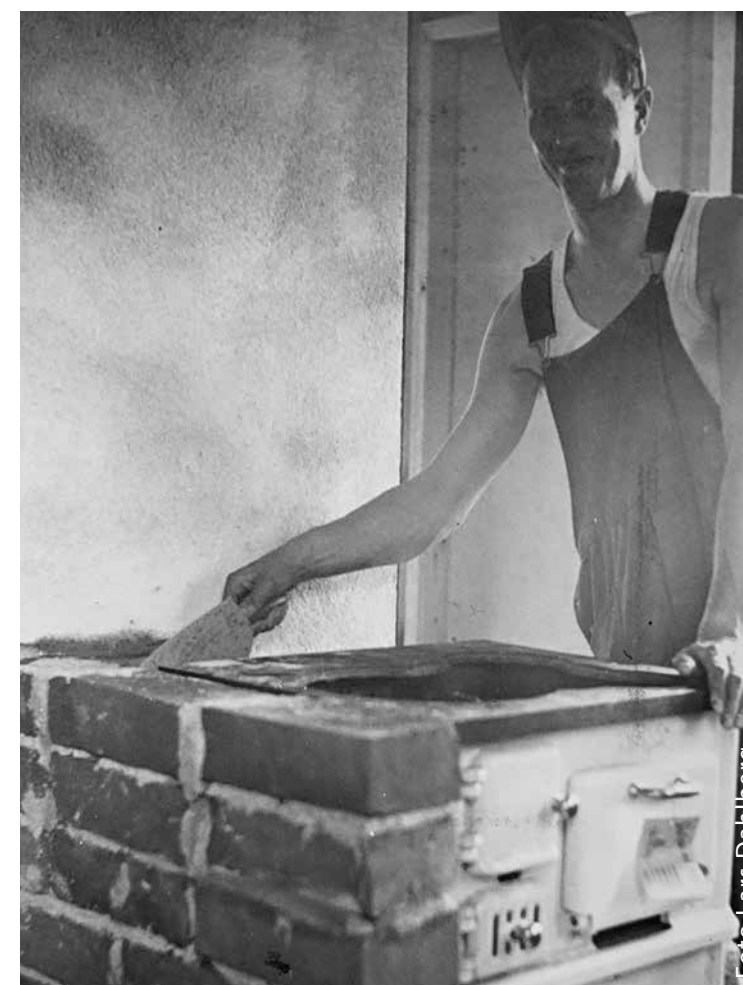

Foto Lars Dahlberg

Bilderna visar Eva Hernvalds barndomssomrar på Öbolandet under 1950-talet. Överst till höger syns hela familjen, Inga-Britta och Sven Lidman med barnen fr v Eva, Barbro och Hasse. Pappa Sven är klädd för att åka in till stan och jobba.

Överst ser vi matplatsen utomhus och under syns tvätt- och diskbänken där Eva och hennes syster Barbro står och borstar tänderna. Tältet visar att familjen just då hade besök.

Till vänster Inga-Britta med tvillingarna Barbro och Hasse.

Mittenbilden till höger visar det första huset. Efter närmare tio år stod hus nummer två klart. Det var lite större och hade en riktig vedspis som Sven Lidman själv murade in.

Längst ner till höger rör Inga-Britta Lidman med grannfru och barn bort mot Badberget vid inloppet mot Trosa. Trampolinen syns i högerkanten.

Foto Lars Dahlberg

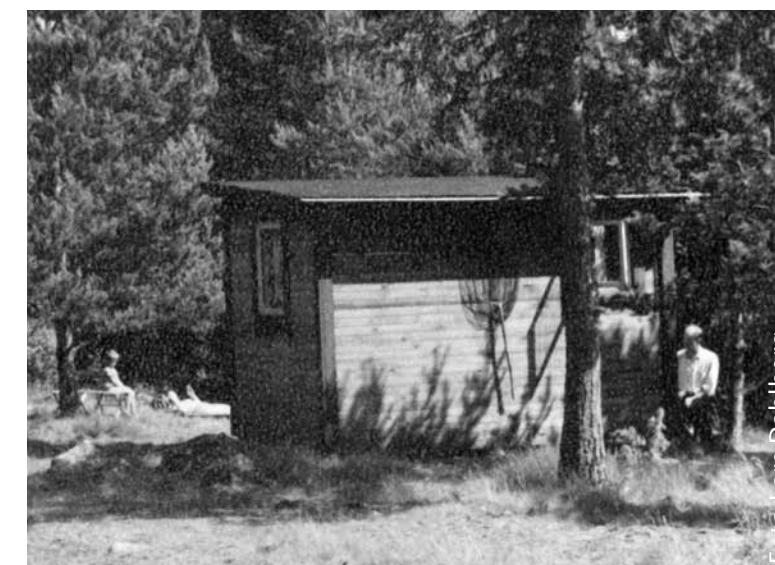

Foto Lars Dahlberg

Foto Lars Dahlberg

Fyra hjul eller fler

Vilken lycka att bara hoppa in och åka iväg. Alla familjemedlemmarna inklusive hunden och med all packning i bagageluckan, kofferten som den kallades. Åka hemifrån ytterdörren och direkt till dit man skulle, utan andra krångligheter än möjligen punktering.

Bilen gjorde det mesta möjligt på 1960-talet. För första gången i historien kunde en vanlig arbetarefamilj resa iväg på semester.

Under 1920-talet var en bil något som störde trafiken och skrämde vagnshästarna, men bara ett tiotal år senare var det fler bilar än hästar på vägarna. Så kom kriget och utvecklingen stannade av. Bensin och råvaror, allt uppslukades av kriget.

Senare delen av 1950-talet tog bilförsäljningen fart igen och nu gick det väldigt snabbt. Det blev högst troligt att det barn, som fyrtio år tidigare storögt hade stirrat på en automobil, nu körde sin egen personbil.

År 1963 infördes den fjärde semesterveckan. Med bil och fyra veckors ledighet kunde man komma långt. Ända ner i Europa, ett äventyr för alla som aldrig hade haft möjlighet att resa utanför landets gränser.

Men den som hade lagt sina sparpengar på bilinköpet hade inte råd med någon dyr resa. De flesta åkte och hälsade på sina släktingar på landet. Vid den här tiden hade många stadsbor fortfarande sina rötter kvar på landsbygden. Semestern blev en möjlighet att hålla kvar kontakten.

Till vänster: "Rum för resande" hette det som vi numera kallar "Bed and Breakfast".

Till höger: Mycket folk brukade komma till midsommarfirandet på Edanö festplats. En provisorisk tältplats fanns där reningsverket är nu, foto 1962.

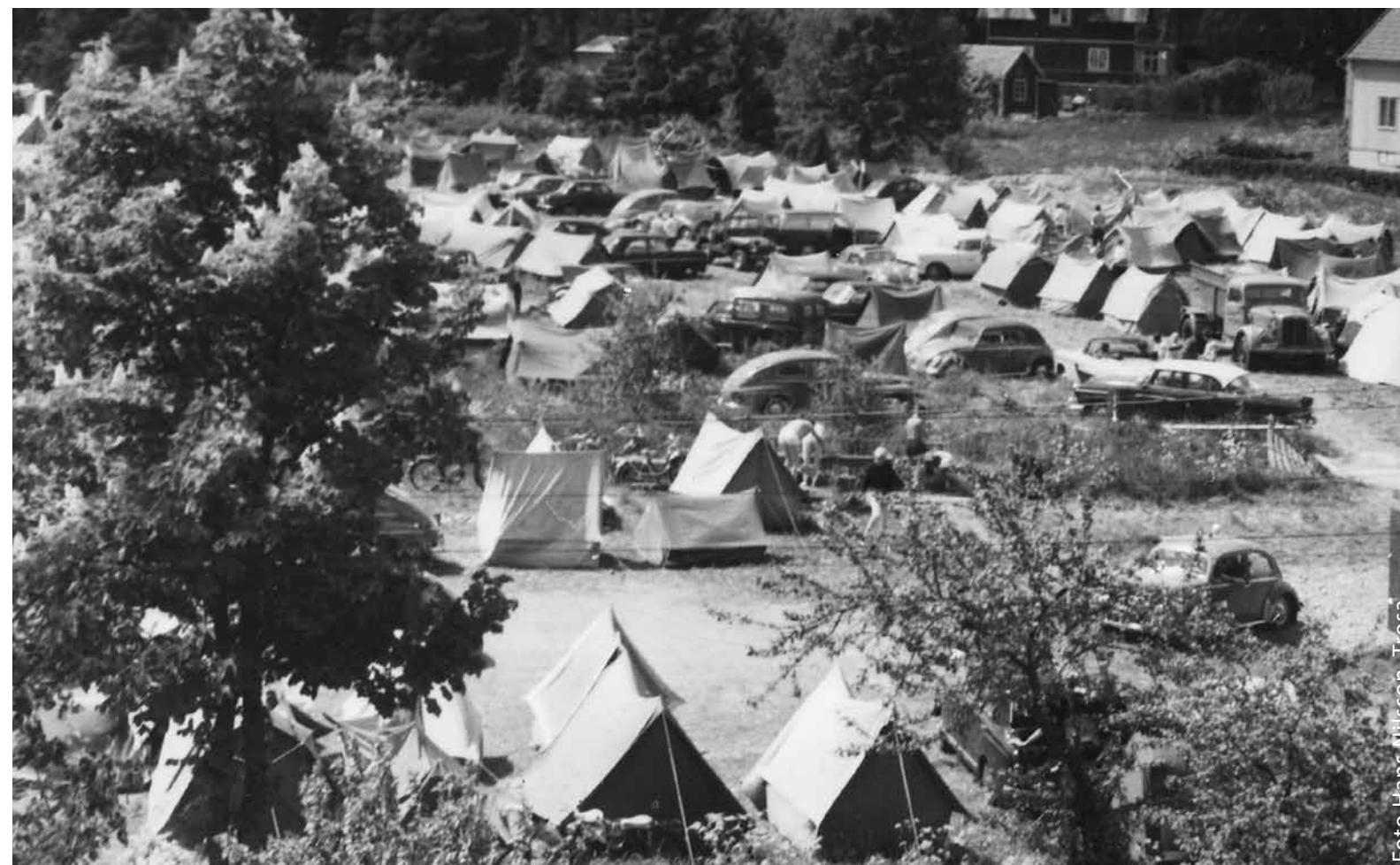

Foto: Hans Nilsson, Trosa

På vägen hem kunde man också göra några extra svängar för att se sig om lite, besöka några sevärdheter, eller en badstrand och bara njuta av den nya hisnande känslan av att allt var möjligt.

Bilen innebar en frihet som tidigare generationer inte ens varit i närheten av. Man behövde inte planera allt så noga, inte ens packningen behövde vara så genomtänkt, allt fick plats i bilen.

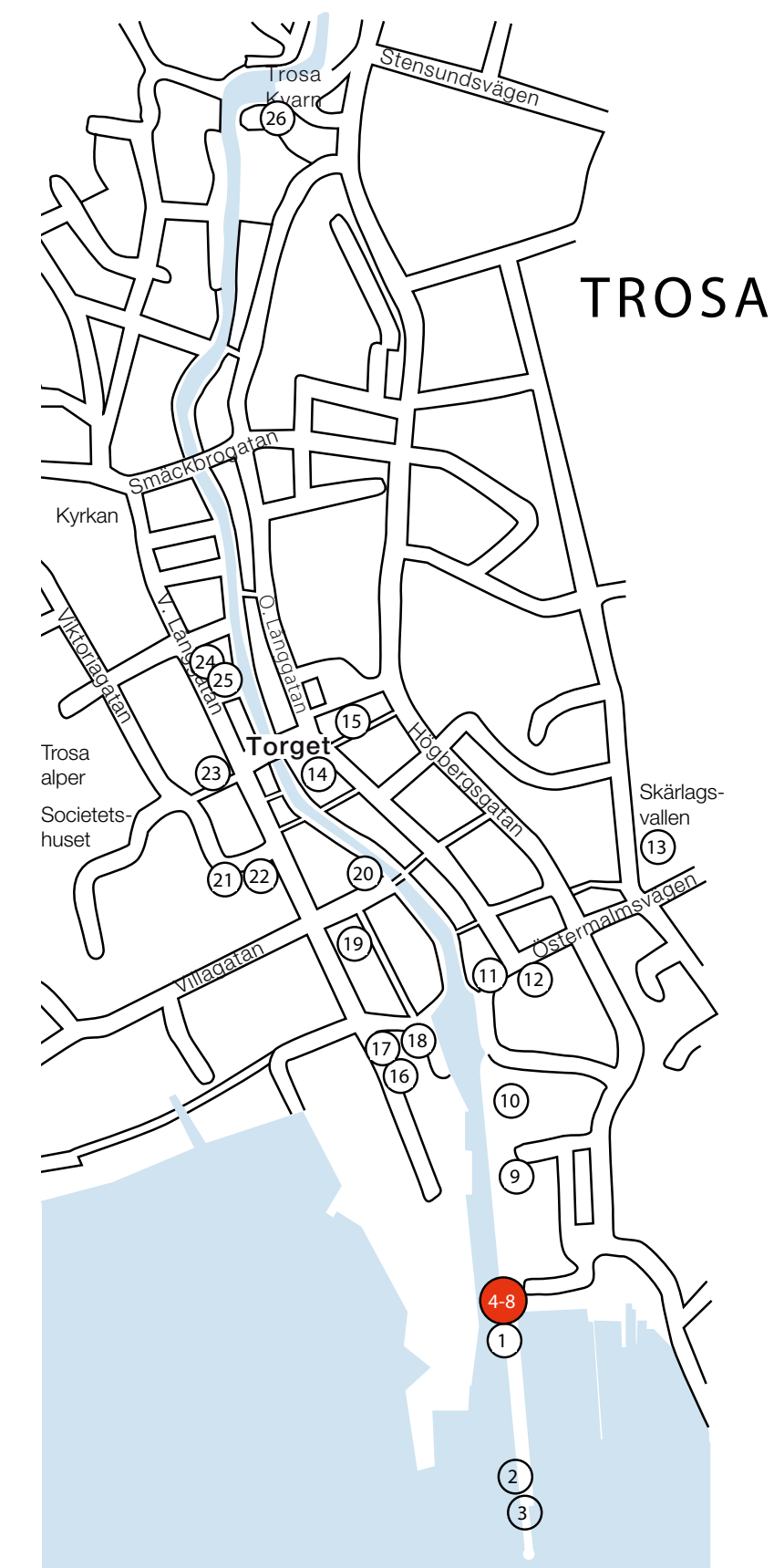
Med tält och primuskök var man helt oberoende. Passade inte orten eller vädret så var det bara att dra vidare. Det var själva resan som var semestern, inte destinationen.

Nu kunde det bli många som ville slå upp sina tält på de bästa platserna. Irriterade närboende klagade och som en följd av detta började särskilda tältplatser göras i ordning med toaletter och duschar.

Fortsättning på nästa sida

”Pappa köpte en Vespa i början på femtitalet. På den åkte vi mellan Stockholm och Trosa. Pappa körde och jag stod framför honom. Min lillasyster satt mellan pappa och mamma och bakom mamma hade vi packningen. Några år senare köpte vi bil, en Saab, ur-Saabben.

Claes Nydahl f.1946

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällsksapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto: Lars Dahlberg

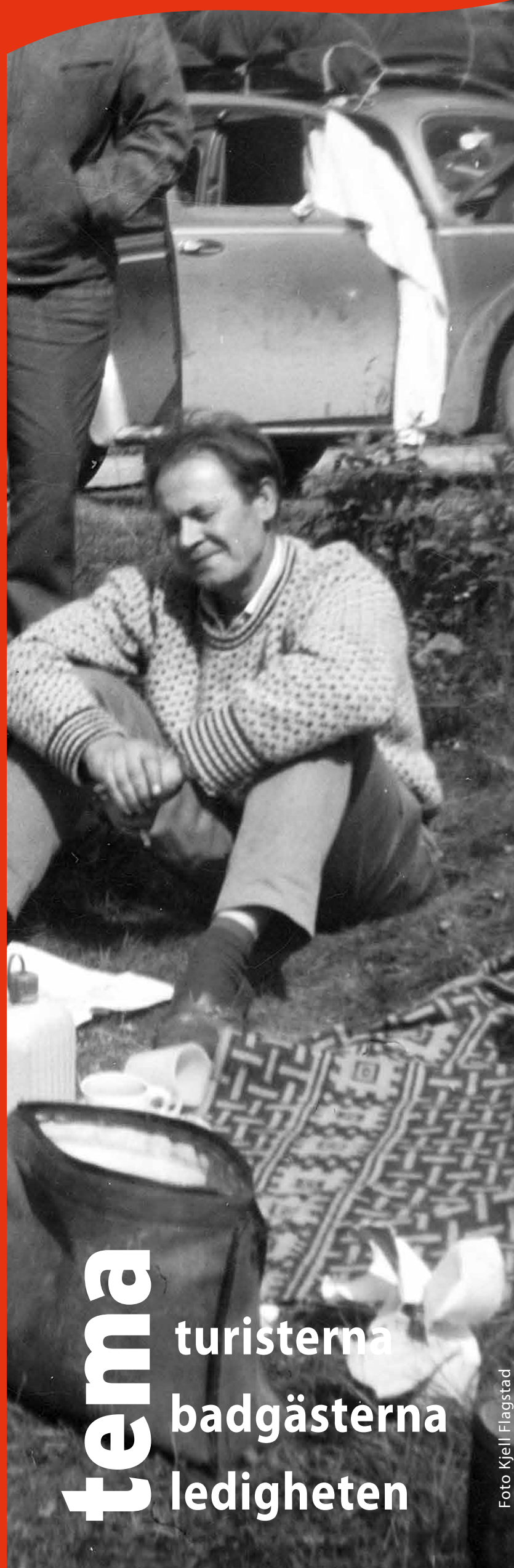

Foto Kjell Flagstad

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Fyra hjul eller fler

texten börjar på andra sidan

Ofta var det fråga om kommunala engagemang, särskilt under 1960 och -70-talen då kommunerna gjorde stora investeringar i anläggningar för turism och friluftsliv som campingplats+er, elljusspår och utomhusbad.

Tältplats hette det först. Och tälten var i klar majoritet ända till det sena 1960-talet. År 1963 bodde bara fem procent av campinggästerna i husvagn. Tre år senare närmare tjugo procent.

De allra första husvagnarna hade börjat rulla på de svenska vägarna redan i början av 1950-talet, t ex "ägget" den rundade vagnen från Sörby Mekaniska Verkstad.

Idag är vagnarna betydligt större. Med stora förtält, uteplatser och blomlådor liknar de mer sommarstugor än vägförare. Många har sina förbokade platser där de står hela säsongen. Staket och trädäck förstärker intrycket av privat tomt.

Medan husvagnarna delvis har blivit stationära så är husbilarna desto rörligare. En husbil kan man parkera lite var som helst, åtminstone tillfälligt.

Campingplatsen Trosa havsbad anlades på 1950-talet, i samband med att Öbolandet blev ett sommarstugeområde och vägbanken byggdes. Den ägs av kommunen och drivs på entreprenad.

Till vänster: Arvid Flagstad under matrast på väg till Norge med familjen, i slutet av 1950-talet.

Överst: Arvid och Greta Flagstad med barnen Kent, Christer och Björn samt mormor Tea vid sitt hopfällbara campingbord med tillhörande stolar.

Närmast till höger: Solveig Dahlberg med Sven och Inga-Britta Lidman på väg till Göteborg i mitten av 1950-talet.

Längst till höger: Peter och Göran Fagerström i familjens husvagn 1977.

Foto Kjell Flagstad

Foto Kjell Dahlberg

Foto Inga-Lena Fagerström

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

”Varenda sommar skulle vi åka till Norge på semestern för att hälsa på släkten. Pappa var från Norge.

Vi hade en Volkswagen och jag förstår fortfarande inte hur vi fick plats. Mamma, pappa, jag och mina tre bröder i en liten folka.

Det var trångt. Två av mina bröder fick sitta i holken, det lilla utrymmet bakom baksätet.

Säkerhetsbälten fanns inte över huvudet. Pappa satt och rökte i bilen. Så gjorde ju alla.

Packningen hade vi på taket. Jag minns när vi körde på en riktigt dåligt väg. Plötsligt kom det en väldigt stor grop. Bilen tvärstannade men det gjorde inte packningen på taket...

Allt föll i backen och pappa var arg och skällde om de norska dåliga vägarna. Ända tills han fick klart för sig att han faktiskt hade missat varningsskylten.

På den tiden var maten mycket billigare i Norge. Så när vi åkte hem hade vi med oss så mycket som överhuvudet gick att få in i bilen. Mamma satt fram, inklämd mellan mjölpåsar, sockerpåsar, ostar och margarinpaket.

Kjell Flagstad f 1947

Det var fri hastighet på de svenska vägarna till 1955, enda begränsningen var skylten "tättbebyggt område".

sörmlands museum
En del av Region Sörmland

Trosa KOMMUN

I samarbete med Trosa hembygdsförening

Semesterminnen

Med ett pling i mobilen eller datorn landar ett foto och en hälsning från en nöjd semesterfirare, kanske samma person som du vinkade av bara några timmar tidigare.

På 1900-talet tog det längre tid. Då var det posten som skötte alla semesterhälsningar.

Det började alldeles i slutet av 1800-talet. Då hade foto- och trycktekniken utvecklats så mycket att det gick att framställa kort med bilder på. Det blev en omedelbar succé.

Ett tiotal år senare började telefonnäten att byggas och man kunde ringa varandra istället för att skicka kort. Men som semesterhälsningar höll vykortet sin ställning länge, tillsammans med julkort, påskkort och kort till bemarkelsedagar.

Det var billigare att skicka kort än brev, först 1981 blev det samma porto.

De svenska vykortet har ändrat karaktär, helt i takt med samhällets utveckling. I början av 1900-talet var fotografierna ofta omsorgsfullt dekorerade. Hälsningen skrevs på samma sida som bilden. På baksidan fick endast adressen stå.

Mot mitten av 1900-talet visar vykortet ofta bilder av folkhemmet, nybyggt och modernt med skolor, badhus, torg och vägar.

Till vänster: Ett gammalt fotografi från Trosa blev underlag för ett vykort på 1950-talet. Texten på kortet lyder: Morgonidyll i Trosa.

Bilden inspirerade också keramikern Gun Carlsson i början av 1960-talet att göra en souvenir som hon kallade Trosamamsellen. Samtidigt inspirerade den makarna Carin och Reinhold Ljunggren att döpa sin sommarbutik med servering till Mamsell Trosa.

Där sålde de Reinhold Ljunggrens litografier, Carin Ljunggrens textilier och förstas Trosamamsellen. Huset var den gamla brandstationen, nu Antons.

Till höger: Vykort från Trosa.

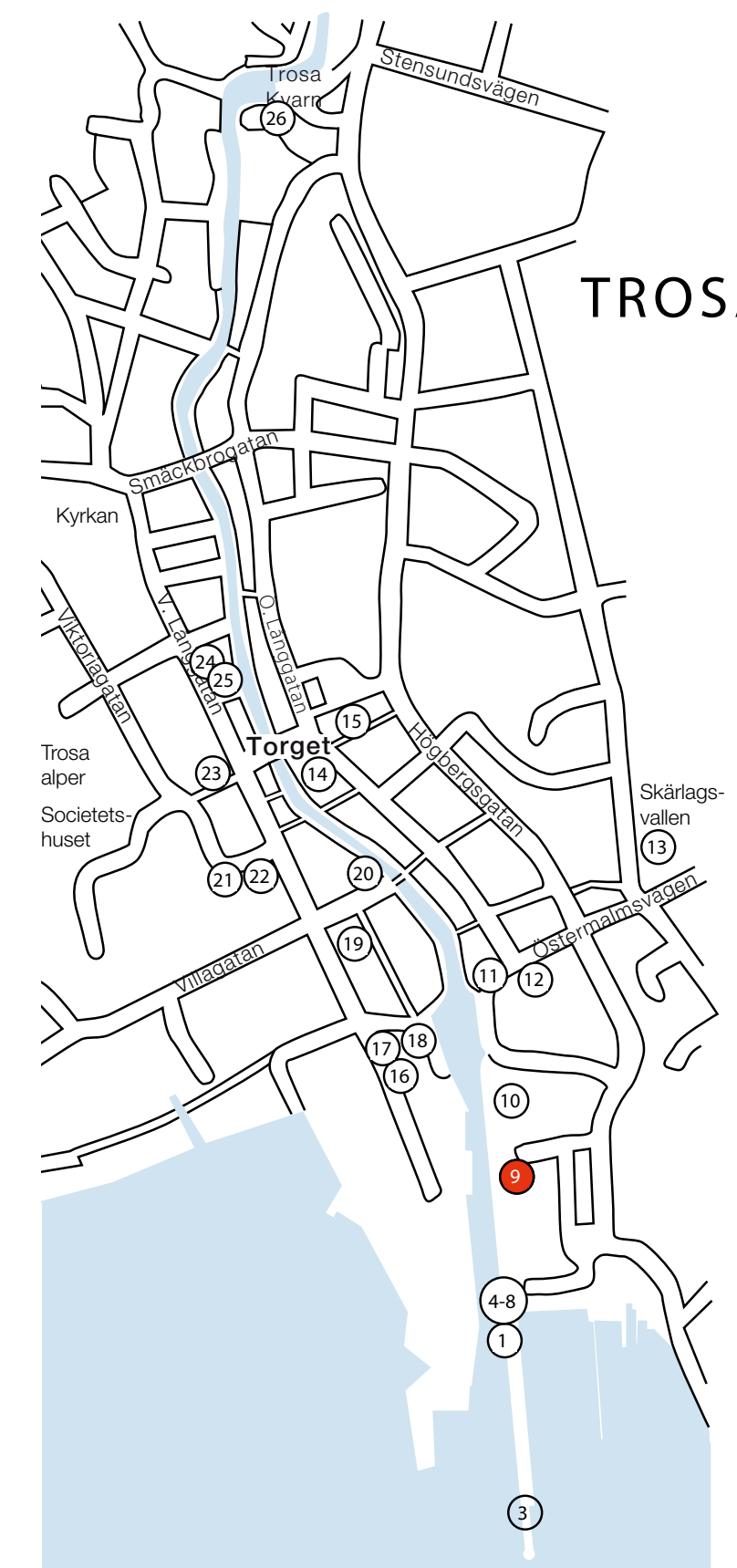
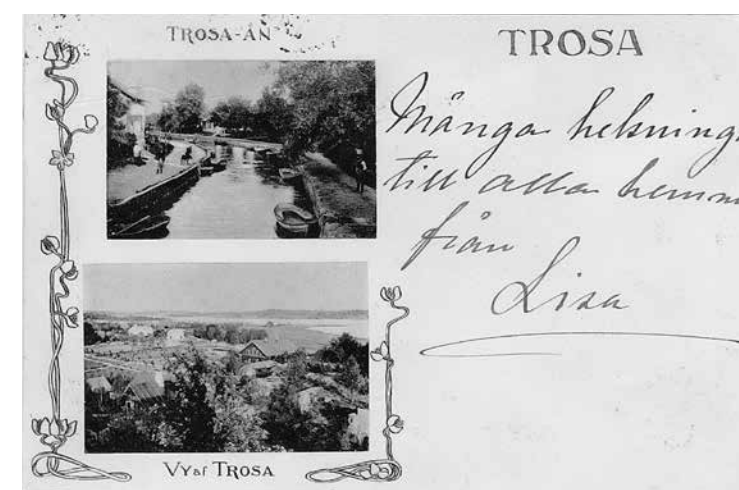

Men på 1970-talet ändrades bilden. Efter alla husrivningar och stadsomvandlingar började man sakna det som en gång hade varit. På vykortet kunde man nu ta fram dem igen och ofta gjordes nya vykort av gamla motiv.

Det var lätt att hitta vykort. Ju fler turister på en ort desto fler vykortsställ i butikerna, ibland långt ut på gatan. Familjen, vännerna, arbetskamraterna, alla väntade på att få ett vykort med en kortfattad rapport om resan.

Så kom 2000-talet och den digitala tekniken med mail, sms och mms. Istället för att posta ett vykort med utsikten, kan man skicka en bild av sig själv stående framför samma utsikt, en bild som når mottagaren på nolltid.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällskapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. Turism sätter spår
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

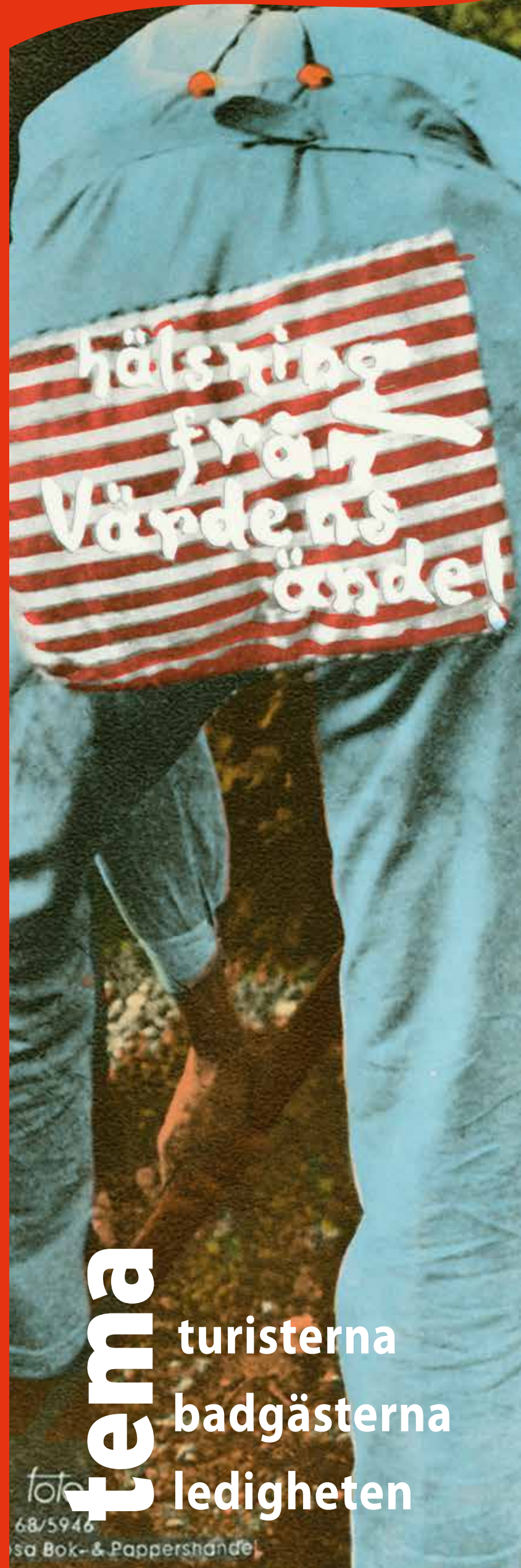

Semesterminnen

texten börjar på andra sidan

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

historien i sörmland

” Visst har jag köpt souvenirer med mig hem. Kastanjetter, solfjädrar och en del annat. Det mesta var ju rena skräpet och jag har slängt alltihop. Som ung samlade jag på små souvenirflaskor med likör i olika färger och olika spritsorter. Alla samlade sådana. De skulle stå på en hylla.

Numera köper jag gärna någon liten bok med fotografier av sevärdheterna och tar med mig hem. Det är roligt att bläddra och komma ihåg platser jag har varit på. Så bra bilder kan jag dessutom inte ta själv.

Irja Frohm f 1946

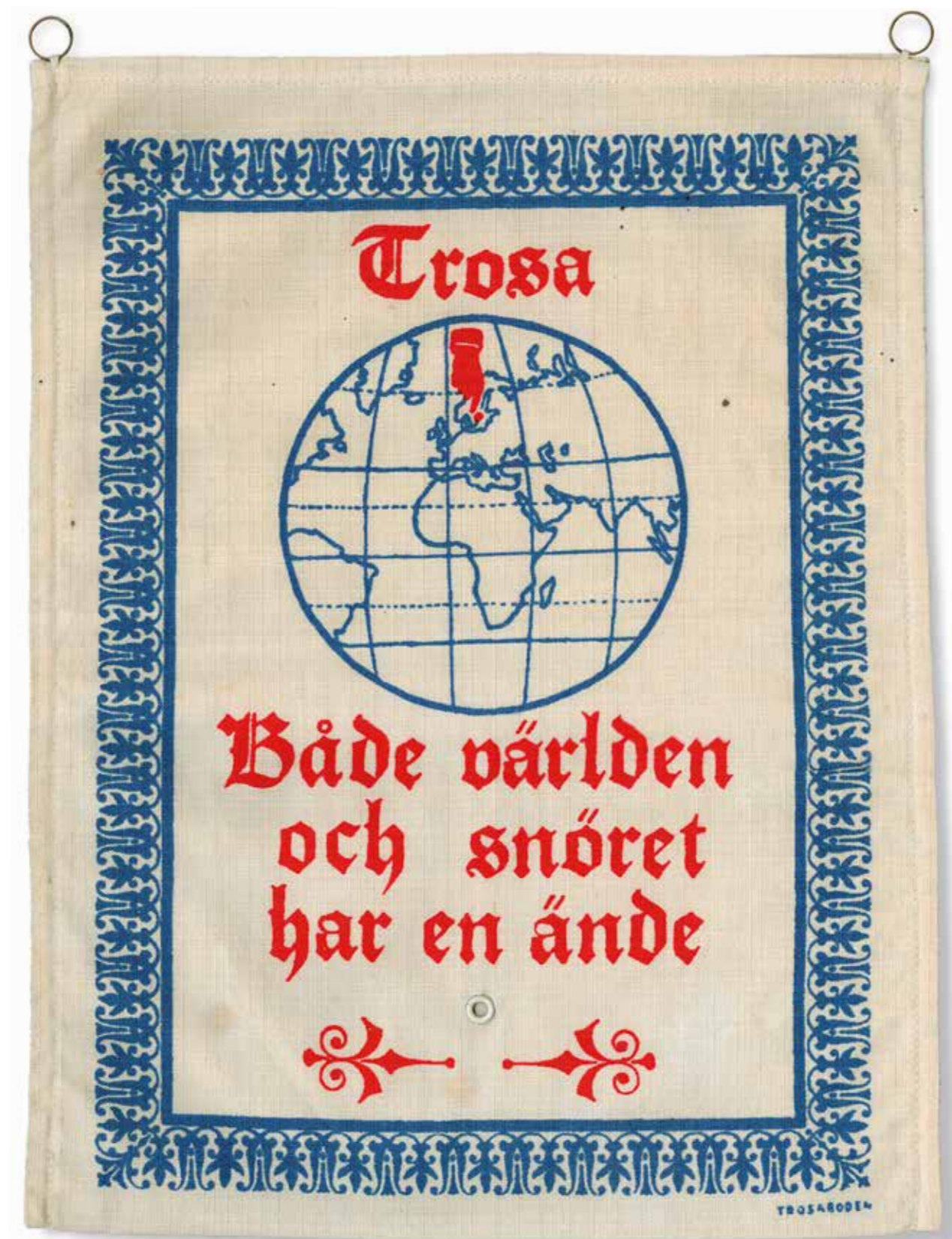
” Trosa-wursten var väldigt populär. Vi sålde mycket av den i Biffboden, extra mycket på sommaren förstås. Egentligen hade den inte så mycket med Trosa att göra. Inte mer än att han som tillverkade den hade varit slaktardräng hos min pappa. När han skulle lansera en ny produkt så tyckte han väl att Trosa passade bra.

Sten-Olov Blom f 1940

” Förr hade vi massor av souvenirer i affären. Hyllorna var fulla av saker som det stod Hälsning från Trosa på. Det var skålar, skedar och liknande. Mest populära var saker med sjöanknytning som ankare och båtar. Nu säljs nästan inget sådant längre. Folk reser mycket mer och bryr sig inte om souvenirer.

Vykortet finns ju kvar. Men inte alls så mycket som det var förr.

Margaretha Andersson f 1938

En turist i Trosa i början av 1960-talet köpte troligen med sig några av de här souvenirerna hem: En vas eller fågel från Walls krukmakeri, böckling från Wohllins rökeri och snörpåse från Mamsell Trosa.

Till vänster: Vykortet till vänster är det äldsta i en lång rad av kort på samma tema. Vykortet till höger är från en tid då alla fotografier var svartvita. Det är alltså målat efteråt.

sörmlands museum
En del av Region Sörmland

Trosa KOMMUN

I samarbete med Trosa hembygdsförening

"Historien i Sörmland" finns på många platser i länet. Alla skyltar finns att se på www.sorlandsmuseum.se

Ut på sjön

I början av maj seglade de iväg till sina sommarhus i skärgården. Inte för att sola och bada utan för att fiska. Det var årets mest arbetsfyllda tid, den tid då familjens inkomster för hela året skulle säkras.

Större delen av Trosas befolkning levde säsongvis ute på öarna fram till slutet av 1860-talet. De hade sina svarta och tjärdfotande öppna båtar, så kallade ökor med råsegel. De seglade bäst i medvind eller sidvind. I stiltje fick man ro.

Det hände att de blev omsegade av någon elegant och snabb båt. KSSS, Sveriges äldsta segelsällskap hade bildats 1830. Medlemmarna tillhörde huvudstadens rikaste. Det skulle dröja mycket länge innan ordet fritidsbåt blev ett allmänt begrepp.

Trosaborna övergav sina sommaröar men behöll sina båtar. För fisket och för turismen. De skjutsade sommargäster på utflykter och de körde badturer efter tidtabell.

Med tiden kom allt fler gästbåtar till hamnen. Några hördes på långt håll eftersom 1900-talets båtmotorer inte drevs med

Karl-Erik Fahlen till rors i sin segelbåt, en Beason 31 som han köpte i halvfabrikat 1979.

Med sådana här segelökor tog sig Trosaborna långt ut i skärgården. Foto 1920-talet.

ångpanna utan med råolja eller bensin, de tuffade eller surrade och släppte ut avgaser.

Länge var båtsemester ett överklassnöje i glänsande mahogny och blankputsad mässing. Men fler ville ut på sjön. Under 1930- och 1940-talen lanserades campingbåten och folkbåten, för motor respektive segel. De var

” Min första båt köpte jag 1955. Det var en campingbåt med en åttahästars Archimedes. Därefter blev det mest segling. Den jag har nu, en Beason 31, har jag seglat trettioåttausen sjömil med, nästan ett och ett halvt varv runt jorden.

Alla semesterar har vi varit ute på sjön, utom ett år. Barnen var halvstora och ville göra något annat. Det året hyrde vi husbil och åkte till Italien. Det var intressant men sen blev det båt igen.

Jag har fyra vuxna barn, alla bor i Trosa och alla har båt. Så de blev i alla fall inte avskräckta.

Karl-Erik Fahlen f 1930

Trosa gästhamn på 1960-talet. Längst fram ses överdelen av en campingbåt.

enkla men praktiska och inte så dyra. De passade bra in i det svenska folkhemmet.

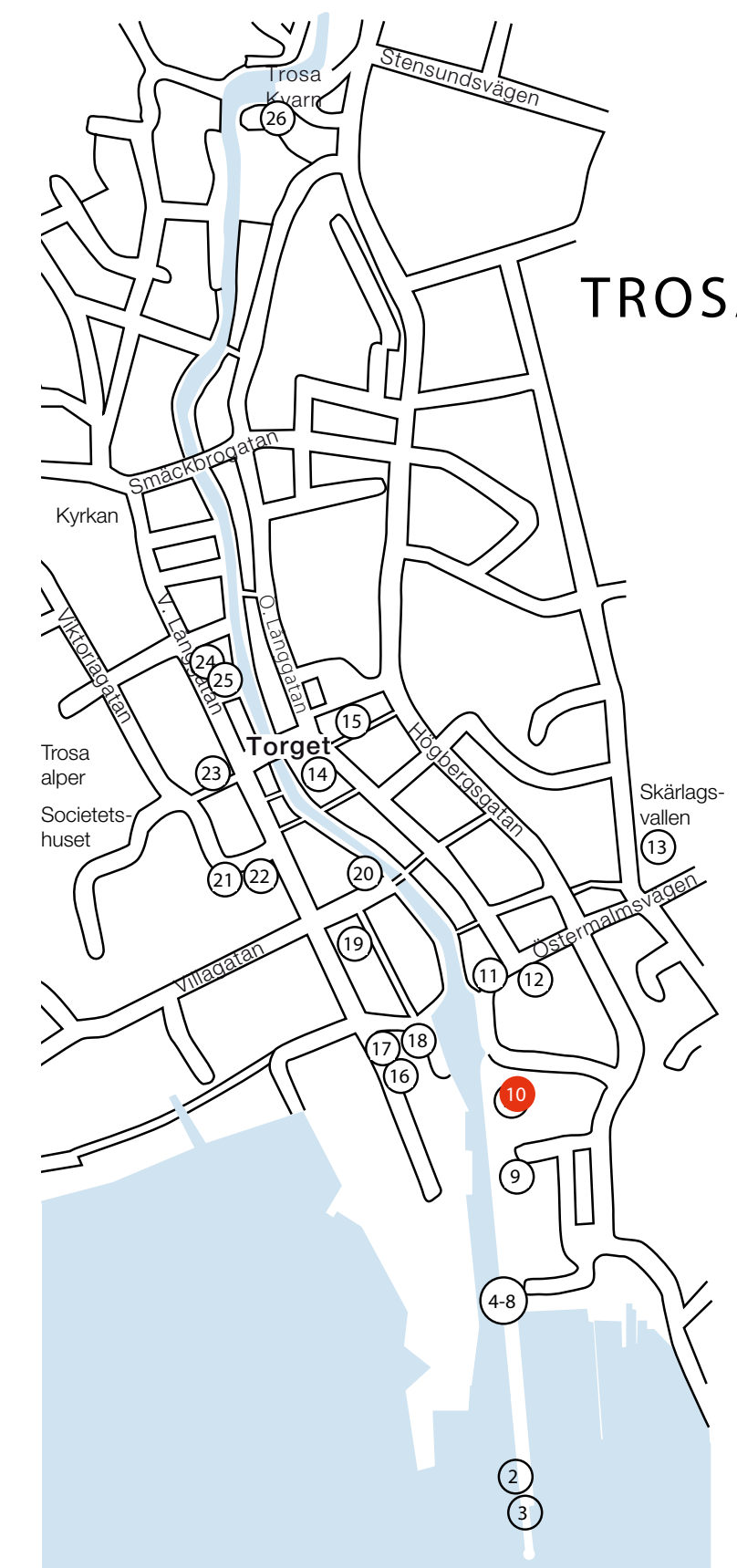
Trots det så dröjde det till slutet av 1950-talet innan badvikarna och gästhamnarna började fyllas av semesterfirare. Då gick det desto snabbare, precis som med bilismen.

Med den egna båten kunde man åka på riktig semester. Dra upp kapellet, sova i båten, laga mat på primusköket och låta väder och vind bestämma resten. Det var inte alltid så bekvämt men det var total frihet. En frihet som var möjlig tack vare allemansrätten.

Sverige tillhör de länder i världen som har flest fritidsbåtar per person, snart 800 000 båtar. Men båtlivet har en baksida som ökar i takt med att båtarna blir fler och större.

Baksidan heter störning av bottenlivet och fågellivet, giftiga utsläpp, buller och nedskräpning. Semesterfirarna är inte ensamma skyldiga, lastbåtar och passagerarfärjor hjälper till.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Ut på sjön

texten börjar på andra sidan

I Trosa gästhamn finns en båtbottentvätt. Den är ett miljövänligt alternativ till de giftiga bottenfärgerna. Havstulpanerna ”snäckorna”, kommer under en begränsad tid i slutet av juli. Då är de enkla att skrubba bort eftersom de behöver tid för att sätta sig fast, och är då enkla att skrubba bort.

Gästhamnen i Trosa har 140 platser. År 2009 hade hamnen 6 200 gästnätter. De flesta stannar två tre dagar Hamnen har blå flagg, en internationell symbol som signalerar att vissa miljökrav uppfylls.

” Vi var ute på sjön varje helg, ut på fredagskvällen, och hem på söndagskvällen. Under semestern for vi längre bort. En sommar gick vi i Göta Kanal.

Vi sov i båten och vi hade ett gasolkök så det var inga problem. Det ska väl vara lite primitivt när man är ute sådär. Inte som det är hemma.

Enda gången det var lite lurigt det var när vi gick över Väneren, hade inte trott att den skulle vara så stor.

På 60-talet var det mycket båtar ute. Det kunde svårt att hitta en bra plats att lägga sig för natten. Numera är det fullt i hamnen. Så många båtar som ligger kvar vid bryggorna fastän det är mitt i sommarn.

Gerd och Lennart Andersson f 1928 resp 1923

Till vänster: Gerd Andersson i Göta kanal 1984

Överst: Lennart Andersson med söner Lars-Olov och Åke i början på 1970-talet.

Till höger: Anja Holthausen till sjöss med vännerna Roger Sellberg och Monica Ring 2007.

Foto Gerd Andersson

” Ungarna hade tjuvat om att vi skulle åka ut på sjön och sova kvar i båten, för så gjorde deras kompisars familjer. Så vi packade i ordning och for till en fin vik på Askö.

Det var hårt och obekvämt och myggen letade sig in under kapellet. Varför i all världen skulle vi plåga oss när vi hade två stugor på ön? Det var sista gången vi sov i båten.

Thure Pettersson f 1939

Fritidsbåtar längs Sveriges kuster släpper ut ca 3,4 miljoner liter toalettavfall om året

Göteborgs universitet 2009

Foto Peter Holthausen

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

” Min bästa tid är försommaren och senhösten. Då har jag naturen för mig själv. Tre, fyra dar kan jag vara ute. Hunden och jag. Jag bunkrar upp med mat och jag har en bra båt med värme. Kyla är inget problem, tvärtom. Det är fint när det är lite frostigt ute. Ibland kan det förstas kärva till sig. Vid ett tillfälle låg jag inbläst något dygn i en vik.

Åke Lindström f 1937

” Nu är det för mycket folk ute på sjön. Jag ger mig inte ut, jag cyklar in mot Vagnhärad istället.

Sagt 1979 av gammal Trosafiskare

” Det är ju lite stökande innan med all proviant och packning. Men när allt är klart, seglen är hissade och vi har kommit ut en bit från Trosa. Då infaller lugnet. Det är som att gå in i en annan värld. Det är underbart.

Anja Holthausen f 1948

Resa med ångbåt

Antagligen syntes det lång väg att de var stadsbor. Deras kläder var elegantare och de uppträdde på ett annat sätt än ortsborna. Kanske rynkade de på näsan åt de svarttjäradе båtarne som låg i hamnen. Den som hade pengar tillräckligt för att köpa ångbåtsbiljett var nog inte van vid lukten av fiskfjäll.

Det måste ha varit en stor händelse när båten lade till vid kajen. Visst hade Trosa haft besök av ångbåtar tidigare men då hade det gällt sällskap på utflykt. Nu var det trafik efter tidtabell.

Året var 1865 då Trosa fick sin första reguljära båtförbindelse med Stockholm. Båten var nyrenoverad och lyste vit. Det gamla namnet var övermålat och istället stod det Trosa med stora svarta bokstäver.

Att kunna göra en båtresa med bestämda avgångs- och ankomsttider hade varit en dröm för alla som varit beroende av goda segelvindar. Med ångtrafiken öppnades möjligheter att resa för nöjes skull, att göra lustresor.

De första trevande försöken hade gjorts på 1820-talet, först i Mälaren, senare utmed Ostkusten. Men det skulle dröja innan trafiken kom igång ordentligt.

På 1830-talet tog det cirka tolv timmar att resa med ångbåt mellan Norrköping och Stockholm. Det var snabbt för den som visste att häst och vagn tog minst tre dygn.

Bryggorna blev naturliga samlingsplatser. Hit gick man för att lämna eller hämta varor, för att resa, möta gäster eller bara titta. Det

De tidigaste ångbåtarna drevs med stora skovelhjul. Hjulhuset syns till vänster i bilden. Vid mitten av 1800-talet blev allt fler propellerdrivna och driften blev säkrare. Ångbåten hette Wikingen och gick i Mälaren från 1839 och ett tiotal år framåt.

Foto Ivar Nilsson. Trosa hembygdsförening

var här saker och ting hände. Det var här nyheter och skvaller spreds, precis som vid tågstationerna, i en tid då det varken fanns radio eller teve.

Den här dagen då S/S Trosa första gången lade till i hamnen i Trosa så kunde nog ingen ana att det var början till en helt ny tid. Just den dagen började den process som skulle förvandla stan från fiskesamhälle till badort. Mer om det på skylt nr 19.

1931 blev sista året för den reguljära ångbåtstrafiken till och från Trosa. Resan till Stockholm tog fem timmar och vid det här laget kunde man åka snabbare med tåg, buss och bil.

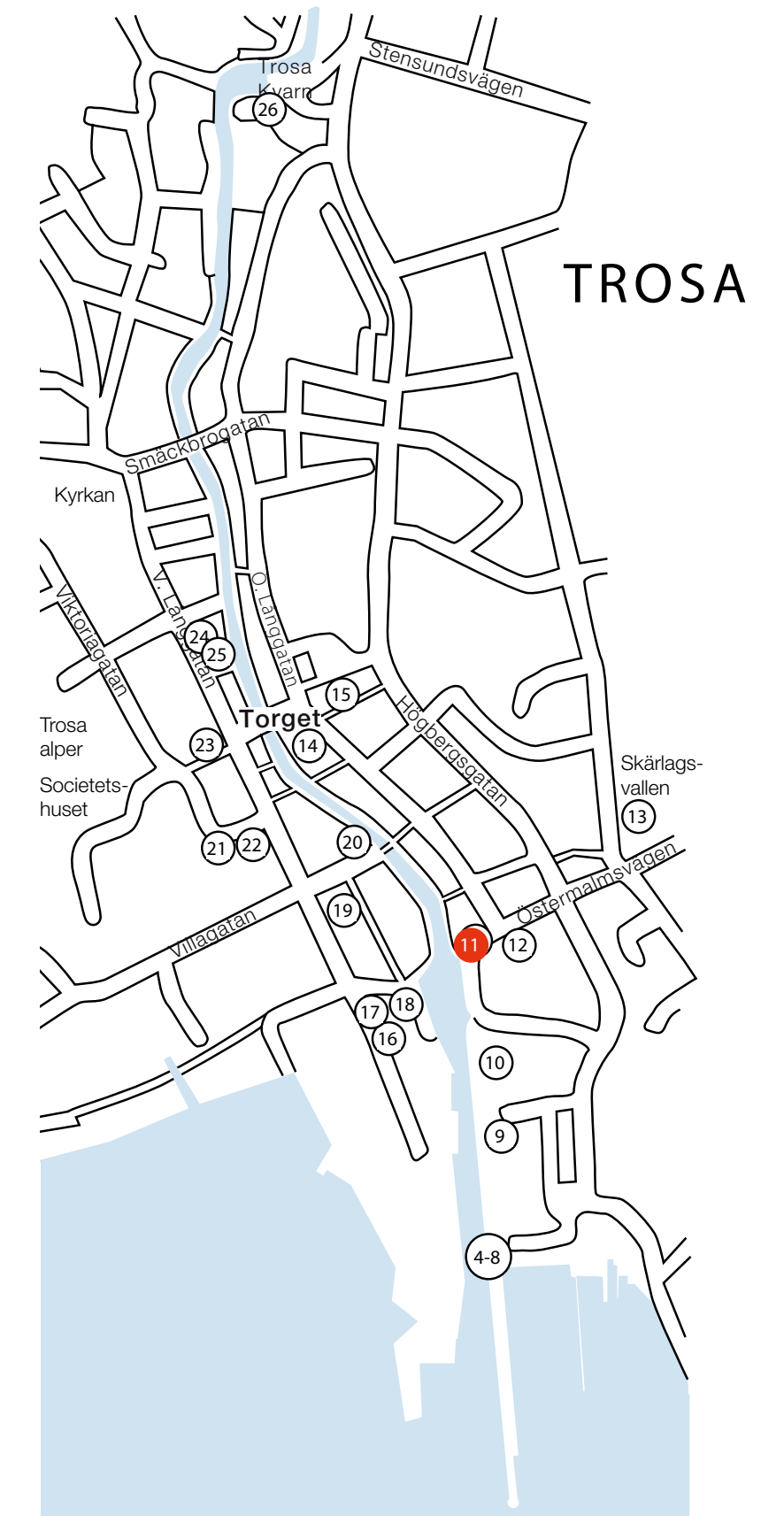
Fortsättning på nästa sida

Trosa hembygdsförening

Överst: Flanörer i Trosa hamn i början på 1900-talet.

Över: Ångfartygen Nya Hällsviken och Trosa i Trosa hamn på 1910-talet.

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gyttja
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Resa med ångbåt

texten börjar på andra sidan

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

historien i sömmland

Många ångbåtar anlöpte Trosa hamn. Trosa som ligger vid kaj på bilden ovan gick i daglig trafik på Stockholm. Nya Södertälje, till vänster, var en av "lustresebåtarna", de som kom med gruppresenärer på utflykt. Bakom båten syns tornet på det hus som låg vid inloppet från hamnbassängen, på västra sidan.

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Trosa hembygdsförening

Foto: Maria Werner, Trosa hembygdsförening

**sörmlands
museum**
En del av Region Sörmland

I samarbete med Trosa hembygdsförening

"Historien i Sörmland" finns på många platser i länet. Alla skyltar finns att se på www.sorlandsmuseum.se

Avstigning för samtliga

Här tog resan slut. Passagerarna steg ner från vagnen efter sin lite skakiga resa från Vagnhärad. Den som önskade kunde fortsätta rakt in i gästgiveriet där det fanns både mat och sovplats.

Då var det hästkrafter som gällde i Sverige, i ordets rätta bemärkelse. Häst och vagn var det enda sättet att färdas längre sträckor. Om man inte ville rida själv. I båda fallen var det en fråga om att ha råd. De flesta fick nöja sig med att gå till fots.

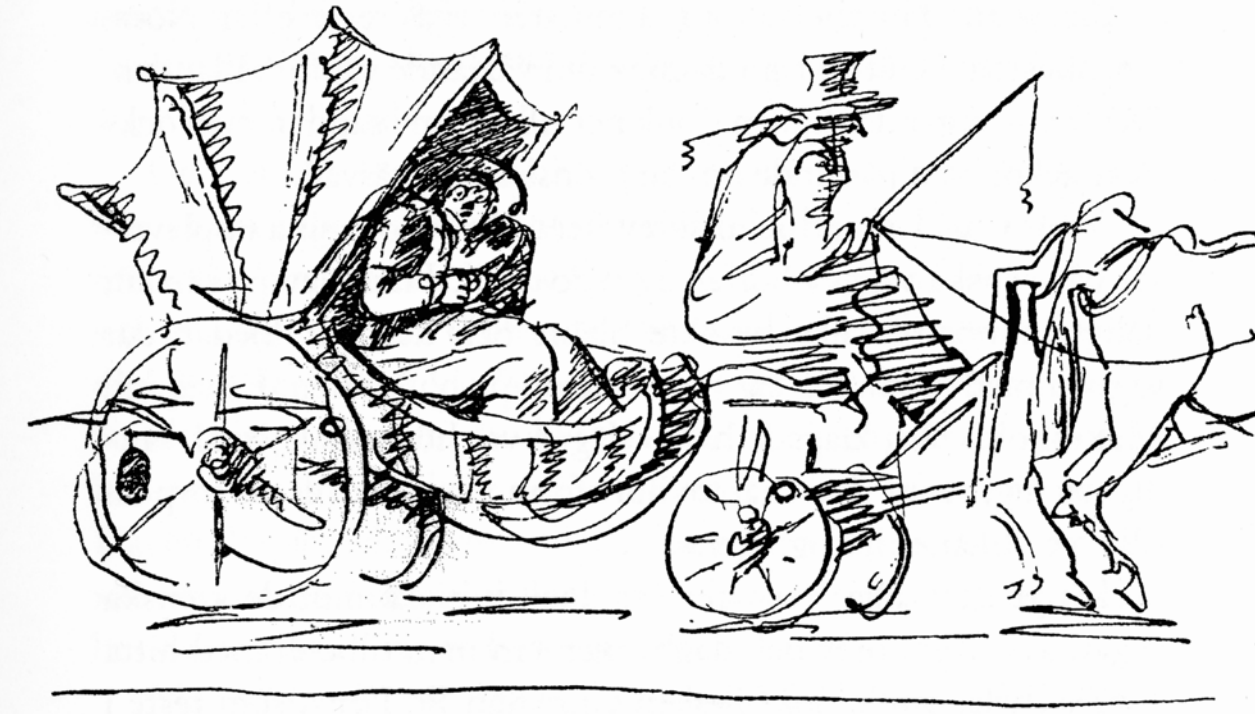
En resa kunde vara påfrestande. Vägarna var smala, grusiga, gropiga och bestod oftast av bara två hjulspår. Vagnarna krängde och slängde och vissa vagnstyper gungade så att resenärerna blev sjösjuka.

Idag har vi bensinmackar utmed de stora vägarna. Då fanns gästgiverierna. De låg med ett par mils mellanrum vilket var den sträcka som en häst kunde orka per dag. Resenärerna kunde välja att fortsätta med nya utvilade hästar eller stanna för natten.

För att få åka in i ett annat län än det egna krävdes fram till 1860 ett inrikespass. Det innehöll förutom personuppgifter också beskrivning av resvägen. Ett nytt pass måste alltså skaffas för varje resa. Den som vistades utan pass i ett främmande län kunde bli beskyld för lösdriveri.

Resandet i Sverige har varit organiserat ända sedan medeltiden. Från början var det främst en fråga om att se till att sändebud och andra viktiga personer kunde färdas genom landet.

Erik Lindkvist från Espedal norr om Nyköping, 1920-talet.

”På en sandig landsväg, sjuk, i fult väder, efter två skinkmärrar”. Så tecknade och beskrev Carl August Ehrensvärd en resa med häst och vagn 1795.

Från mitten av 1800-talet ändrades förutsättningarna så att bönderna slapp ställa upp med hästar. Istället fick länsstyrelserna ta över ansvaret och de anlätade åkare med egna hästar. Skjutsningen blev mer yrkesmässig.

Den som reste med gästgivarens skjutsar betalade efter fasta taxor som angavs på skyltar i gästgiveriet.

Från mitten av 1800-talet fick de resande nya möjligheter. Ångmaskinerna stod för hästkrafterna i båtarna och i tågen. Men det betydde inte att färre reste med hästskjuts. Tvärtom, för hur skulle man annars ta sig till ångbåtsbryggan eller järnvägsstationen?

Dessutom hade fler råd att resa så hästkeipagen ökade i antal. Det skulle dröja till 1930-talet innan det blev fler bilar än hästar på de svenska vägarna.

Åkaren Johansson tog över trafiken i Trosa 1909. Samtidigt lades gästgiveriet ner och

kvar blev en skjutsstation utan rum och servering. Den lades ner elva år senare.

Då fanns sedan flera år en buss som gick mellan Trosa och Vagnhärad och som passade tågtiderna. En postbil gick till och från Järna från 1905. Den hette Star och modiga passagerare kunde få följa med, men bara en åt gången.

” Från Stockholm till Trosa, via Fittja, Södertälje, Pilkrog, Stora Åby, Trosa. Staden ligger vid Saltsjön, är en af de äldsta i riket, men har endast 500 invånare, till största delen fiskare.

Vägledning för resande i Sverige och Norrige 1846.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

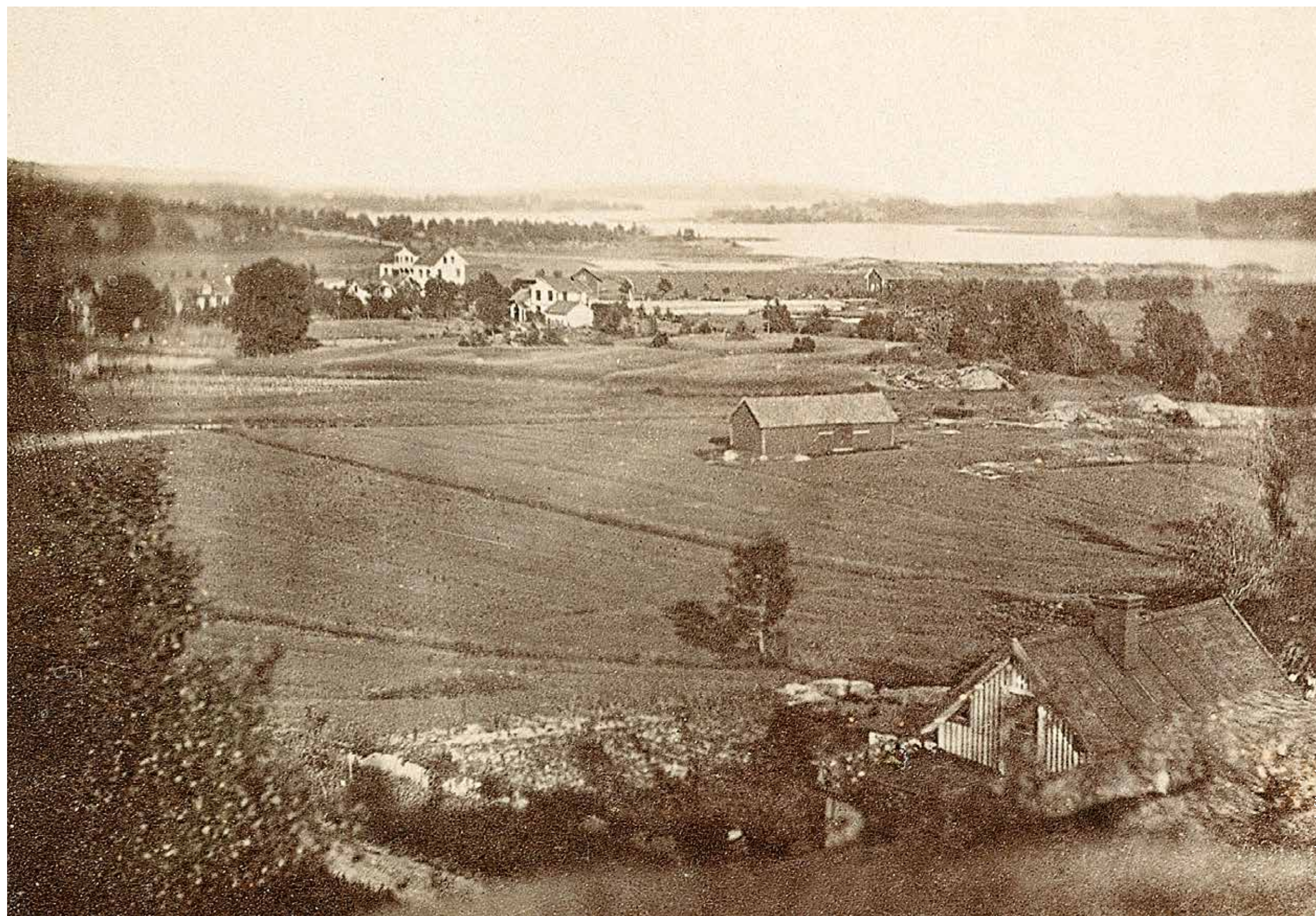

Avstigning för samtliga

texten börjar på andra sidan

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

historien i sörmland

Ovan: När fotografen stod på berget vid Societets-
huset och tittade ner mot stan på 1870-talet var det
inte många hus han såg. Det stora tvåvåningshuset
längst bort är Strömsborg, gästgiveriet som låg där
Bomans ligger nu.

Upe till höger: Samma hus i en detaljförstoring av
bilden på skylt nr 19.

Under till höger: Den första postbilen "Star" som
gick mellan Järna och Trosa från 1905.

Till vänster: Busschauffören Oskar Johansson som
körde tågresenärerna till och från Vagnhärad på
1920-talet.

Annonsen är från Trosa Annonssblad 1930.

HJ. KARLSSONS
DROSKSTATION
— Två täckta bilar —
STRÖMSBORG, TROSA. TEL. 101.
REKOMMENDERAS!
Längre körningar efter överensk.
50. Vördsamt HJ. KARLSSON.

” Ångfartygsförbindelse förefinnes till
och från Stockholm hvarje dag med
ångfartygen "Nya Hällsviken" och
"Trosa".

Skjuts efter tillsägelse på gästgifva-
regården. Riks- och Allmänna telefon.

Förfrågningar besvaras omgående
och alla önskade upplysningar
lämnas af Badkamrern, adr. Trosa.
Allm. tel. n:r 5 och Riks n:r 2."

Svenska Bad och Kurorter 1910.

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Trosa hembygdsförening

"Historien i Sörmland" finns på många platser i länet. Alla skyltar finns att se på www.sormlandsmuseum.se

**sörmlands
museum**
En del av Region Sörmland

Trosa
KOMMUN

I samarbete med Trosa hembygdsförening

Sparka och spring

Köpmannen Albert Green i Trosa gillade fotboll. Han spelade inte själv men han ville uppmuntra ungdomarna och skänkte vid mitten av 1950-talet pengar till en tävling som fick namnet Green Cup.

Vid den tiden spelades matcherna på en äng ungefär där Camfil nu ligger. Skärlagsvallen stod klar 1962. Då hade Sverige vunnit silver i VM fyra år tidigare. Fotboll hade blivit en stor sport, något de flesta pojkar hade spelat. Under 1960-talet började också flickor spela, om än i liten skala.

Det var i slutet på 1800-talet som fotbollen började etableras i Sverige. Spelet kom från England men det rådde i början en viss förvirring. Den första svenska fotbollsturneringen fick avbrytas för de deltagande lagen kunde inte enas om reglerna.

Idrott i största allmänhet hade under 1800-talet mest setts som uppvisning och lek, något man ägnade sig åt för sällskaps skull. Det var ett överklassnöje, ofta med militär anknytning. Andra hade varken tid eller råd. Inte motivation heller, eftersom de flesta svenskar bodde på landet och arbetade inom jord- eller skogsbruk. Motion hade de inget behov av.

Vid den här tiden var det inte heller självklart att idrott var lika med tävling. Många, däribland läkare, ifrågasatte själva tävlingsmomentet. Det ansågs upphetsande och skadligt för nerverna, särskilt för kvinnor.

Till vänster: Trosapokalen 1961, året innan Skärlagsvallen invigdes.

Till höger: Green Cup 1956. Längst fram Albert Green. Närmast bakom honom står Ronny Anderzon och Bambi Blom. Längst bak står lagledaren Anders Ericsson.

Tävlingsidrotten tog ändå fart i början av 1900-talet. Idrottsklubbar bildades i rask takt och in på 1940-talet hade idrottsrörelsen nått ut även till landsbygden.

Sommarens fotboll och vinterns bandy var de stora folkliga lagsporterna. Ishockeyn låg steget efter men kom med tiden ikapp och förbi bandyn.

Andra folkliga idrottsgrenar var skidåkning, skridskoåkning och friidrott. Dyrare och mer tidskrävande sporter som tennis, golf, segling och ridning förblev sporter för överklassen fram till det sena 1900-talet.

Fortsättning på nästa sida

” Den länge bebådade ishockeypremiären ägde i söndags rum på den med mycket möda iordningställda ishockeybanan på Östra Stadsfjärden. Det var Trosa och Vagnhärad som drabbade samman. Två spelare måste uppsöka sjukhuset för att få sina blesyrer omplåstrade. Spelet var annars rätt bandybetonat och resulterade i en seger för gästerna med 4-2.

Så har även denna sportgren introducerats i vår stad. Om denna sport kommer att omfattas med något större intresse återstår att se.

Trosa Annonsblad 1948

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

Sparka och spring

texten börjar på andra sidan

Gymnastiken blev populär under 1930-talets allmänna hälsorörelse. Till exempel genomförde Svenska Gymnastikförbundet 1940 en rikskampanj, kallad folkspänstpropagandan. Svenskarna skulle stärkas till kropp och själ, som en del av beredskapen under andra världskriget.

Vid den här tiden hade kvinnorna tagit plats. De tränade, tävlade och deltog i uppvisningar. Samma gymnastikform som under 1800-talet stött för manlig styrka och militär disciplin skulle med tiden komma att kallas husmorsgymnastik.

En ny och lite uppkäftig syn på gymnastik lanserade Friskis och Svetts 1978. Övningarna skulle utgå ifrån kroppen för att inte ge skador. Perfektion och disciplin ersattes av glatt humör. En ny folkrörelse hade bildats.

”Sura-Pelle var här några gånger och tränade oss i ishockey. Han tyckte väl att jag hade anlag och föreslog att jag skulle provspela för Södertälje men det blev inte av.

Så gjorde jag lumpen och där träffade jag målvakten i Hammarby. Jag fick träna lite med dom och han tyckte jag skulle provspela för dom.

Men det gillade inte vår lagledare här. Så det slutade med att jag fick en etta och sjuhundra kronor och blev kvar hemma i Trosa.

Sten-Olov Blom f 1940

Till vänster: Sten-Olov Blom 1962.

Överst: Trosas första flicklag i fotboll med tränaren Erik Andersson till vänster. Fotot är från Violencupen i Flen i början av 1980-talet.

Till höger: Gymnastikuppvisning med Trosa Gymnastikklubb i blått, Stigtomta 1985.

”Det var Trosa IFs första flicklag. Jag blev tränare för dem 1978. Min dotter Karolina var då åtta år.

Det låter kanske skrytsamt men dom blev väldigt duktiga. Dom vann i stort sett allt som gick att vinna i Sörmland.

Och varje gång de vann bjöd jag på glass. En Piggelin så klart.

Erik "Piggen" Andersson f 1935

”Ishockeyn var stor i Trosa på sextioalet. Vi vann division tre och skulle spela i tvåan. Kravet var att vi hade en konstfrusen hemmabana. Politikerna sa nej så vi fick fortsätta i trean. Det kändes ju inte så kul.

Vi tränade mycket. Två kvällar i veckan åkte vi till Flen. Träning mellan åtta och tio och vi var inte hemma förrän framemot tolv. Å så upp och jobba tidigt nästa morgon. Men man var ju frisk och stark.

Oskar "Bambi" Blom f 1943

”Jag var med i Trosa Gymnastikklubb i över femtio år. Vi började i Societetshuset. Det var kallt som attan och man fick nästan stickor i baken från golvet. Varje år hade vi en uppvisning tillsammans med andra klubbar. De drog stor publik.

Vera Hagström f 1919

”De spelade bandy på Tureholmsviken under de kalla vintrarna på 1940-talet. De hade skottat en bana. Matcherna var rena folkfesten med många åskådare. Slaktare Svensson gick och sålde varm korv.

Inger Rask f 1931

GYMNASTIKUPPVISNING
gives i
SOCIETETSSALONGEN
Kristi Himmelsfärdsdag
kl. 6 e. m.
1. Skolbarn.
2. Kvinnlig trupp.
Entré: 50 öre; barn 25 öre.
Passiva medlemmar 25 öre.
TROSA KVINNliga GYMNASTIKKLUBB.
169.

**sörmlands
museum**
En del av Region Sörmland

I samarbete med Trosa hembygdsförening

historien i sörmland

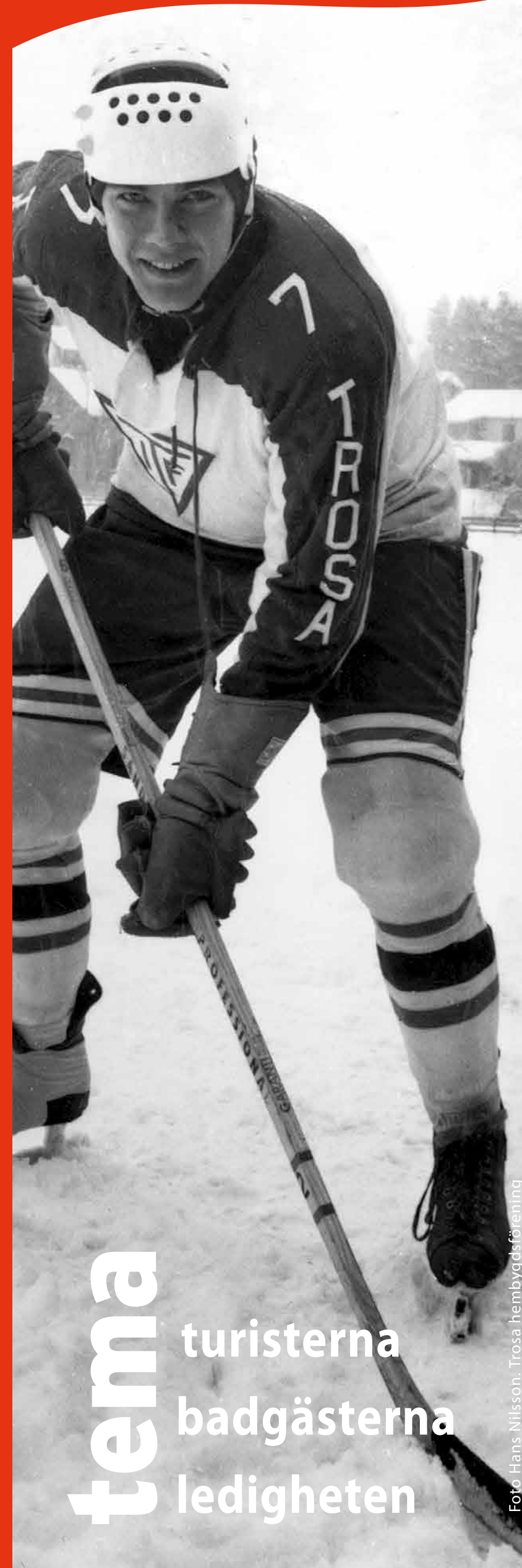

Foto: Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Två veckor och en cykel

Axel Jansson satsade på en framtidsbransch när han bestämde sig för att bli cykelreparatör. Verkstaden på Östra Långgatan fick ständigt nya kunder. Inte för att cyklarna behövde lagas oftare utan för att de blev allt fler, liksom cyklisterna. 1930-talet blev cykelns verkliga genombrott i Sverige. Och i Trosa.

I slutet av 1890-talet utvecklades den moderna cykeln, den med två lika stora hjul, med gummidäck och fotbroms. Den kallades säkerhetscykel och som alla nya ting var den till en början dyr. Men efterfrågan ökade och priserna sjönk. År 1930 ägde var sjätte svensk en cykel, tio år senare var fjärde.

Med en cykel kunde man komma långt. Längre än vad de flesta någonsin hade varit. Ungdomarna var nyfikna. De kunde med cykelns hjälp ta sig till möten och danser och göra nya bekanskap i grannsocknen eller i närmaste stad.

Vyerna ökade. Kärlekar spirade. Kanske blev cykeln för dem vad internet skulle komma att bli för deras barnbarn.

Men vad hjälper det med en cykel ifall man inte har tid att cykla? Semesterdagar var inte något givet för alla. Inte förrän 1938 då alla anställda fick rätt till två veckors betald semester.

Till vänster: Nils Pettersson cyklade ofta och hälsade på vännerna på Öbolandet (Edanö). Han bodde i Bromma. Foto från 1950.

Övre bilden: I Blåbandshuset öppnades ett vandrarhem 1934 i STF:s regi. Huset låg där Församlingshemmet nu ligger. Vägarna var inte så lätta att cykla på. Först i början av 1960-talet började landsvägarna beläggas med asfalt.

Blåbandshuset. Trosa.

Nu öppnade sig möjligheterna. Främst var det unga män som gav sig iväg. Med resväskan fastsurrad på pakethållaren, med pump och med verktygsväska som innehöll allt som behövdes för att laga punkteringar.

Trafiken var gles. Vägarna var smala och krokiga och gruset var slirigt. Ofta gick turen till släktingar som bodde på lämpligt avstånd. Ett litet tält kunde få plats på cykeln, annars fick man sova under en gran eller i ladan hos en snäll bonde.

Vandrarhem var ett alternativ. STF hade öppnat sina första vandrarhem 1933 och de blev fler för varje år.

Ekonomi hämtade sig efter kriget. Drömmen om den egna bilen hägrade och från slutet av 1950-talet kunde den bli verklighet för väldigt många. Och med bilen kunde man åka på semester.

Inte många ville cykla, inte när man hade råd att åka bil. Inte förrän på 1970-talet då man började prata om cykeln som det miljömässiga och hälsosamma alternativet. Att cykla blev ett medvetet val, inte något man gjorde i brist på bil.

De cykelvägar som då började tas fram har fått ny aktualitet under senare år när hälsa och miljö åter har kommit i fokus. Cykelfrämjandet som bildades redan 1934 har medverkat till att utveckla cykelturismen med en rad leder och cykelpaket. År 2008 hölls det första vasaloppet på cykel.

I Trosa passerar både "Näckrosleden", som går runt Sörmland, och "Cykelspåret längs ostkusten", mellan Ystad och Haparanda. Information om lederna finns i turistbyrån.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Foto Bengt Andersson

Två veckor och en cykel

texten börjar på andra sidan

” Vi hade fått nya cyklar brorsan och jag. Så vi gav oss iväg på cykelsemester. En månad var vi borta. Vi cyklade genom Dalarna, Värmland, Dalsland och vidare ner till Göteborg och hem igen.

Det här var alldeles i början av femtiotalet. Det var fler cyklister än bilar ute på vägarna. Folk var ute och semestrade och de flesta hade tält med sig.

Vi hade bara lite fickpengar. Mat hade vi med oss hemifrån. En hel resväska full med potatis. Och en väska med konserverade köttbullar, kalops, salta biten och annan mat. Så hade vi sovsäckar och tält förstås. Och spritkök med bränsle till.

Det blev väldigt tungt.

Vad jag minns var det bara grusvägar. Däcken slets och vi fick laga många punkteringar. Det gjorde vi själva, vi hade med oss verktyg.

I Alingsås hade vi en moster. Där stannade vi en vecka och vilade oss. Det var härligt.

Sista natten sov vi i Linköping. När vi kom fram till Norrköping tyckte vi att vi kunde cykla lite till och när vi var i Nyköping tyckte vi att vi var för nära hemma, så vi fortsatte till Trosa. Men de där sista milen hem, oj de blev långa.

På alla ställen köpte vi tygvimplar som minnen. Det var vad vi använde fickpengarna till, vimplar och lite godis. Någon gång köpte vi sockerdricka.

Inge Andersson f 1937

Foto Bengt Andersson

Foton från Inges och Bengts cykelsemester. Oftast övernattade de i någon skogsdunge men ibland på riktiga tältplatser.

Till vänster har Inge tältplatsnumret om halsen.

Maten hade de i två resväskor. De hade också med sig utrustning för att laga punkteringar. Den kom till användning många gånger.

An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

Foto Bengt Andersson

Foto Bengt Andersson

Turisterna, badgästerna och ledigheten

Badgästerna kom till Trosa som en skänk från ovan. De kom i en tid då strömmingsfisket gick dåligt och Trosaborna behövde pengar. Badgästerna hade pengar och de ville ha husrum, mat och förströelse.

Trosaborna såg till att de fick vad de ville och tog betalt för tjänsterna. De tjänade mer än de hade gjort på strömmingsfisket och staden gick en ny framtid till mötes, som badort.

Det här hände för hundrafyrtio år sedan.

Då var det bara de rikaste som kunde åka på semester. Med tiden fick allt fler yrkesgrupper några dagars ledighet och 1938 antogs en lag om två veckors betald semester för alla.

En cykel och ett tält räckte långt. Men i takt med att Sverige blev allt rikare, ökade kraven.

Under hela 1960-talet köpte svenskarna sommarhus, bilar och båtar i en takt som var närmast explosiv. Och charterresandet ökade till oanade nivåer.

Det var inte bara pengarna Vi fick också mera semester och lediga lördagar.

Idag är Sverige ett av de länder i hela världen som har flest fritidshus och flest fritidsbåtar i förhållande till folkmängden. Fritiden har blivit ett gigantiskt affärsområde. Turismen anses numera vara en av världens största näringar och är dessutom en av de snabbast växande.

Hur gick det till när svenskarna fick ledig tid och blev fritidskonsumenter? Och vad hände i Trosa?

Följ berättelsen med skyltar och röda vimplar runt om i stan. Du måste inte läsa dem i någon särskild ordning utan kan välja vad som passar bäst.

” Svenska besöksnäringen sysselsatte år 2009 drygt 160 000 personer och omsatte 244 miljarder kronor.

Exportvärdet, alltså värdet av utländsk konsumtion i Sverige, uppgick till 90,9 miljarder kronor och överstiger därmed värdet av den svenska stål- och järnexporten.

Källa: Tillväxtverket

Foto Karl-Ove Frohm

Foto Axel Robsähm

Foto Björn Güterstam

Överst: Irja Frohm, badutflykt i slutet av 1960-talet.

Ovan: Britta Eklund, skridskoutflykt med barn 1981.

Till vänster: Trosa badsocietyt på utflykt med Trosapunsch 1902.

Annons ur Trosa Annonsblad 1961.

RUMSUTHYRNING

Trosabor, som önskar hyra ut privatrum åt turister, kan anmäla detta till Turistbyrån, tel. 122 20, som svarar för anvisning av rum.

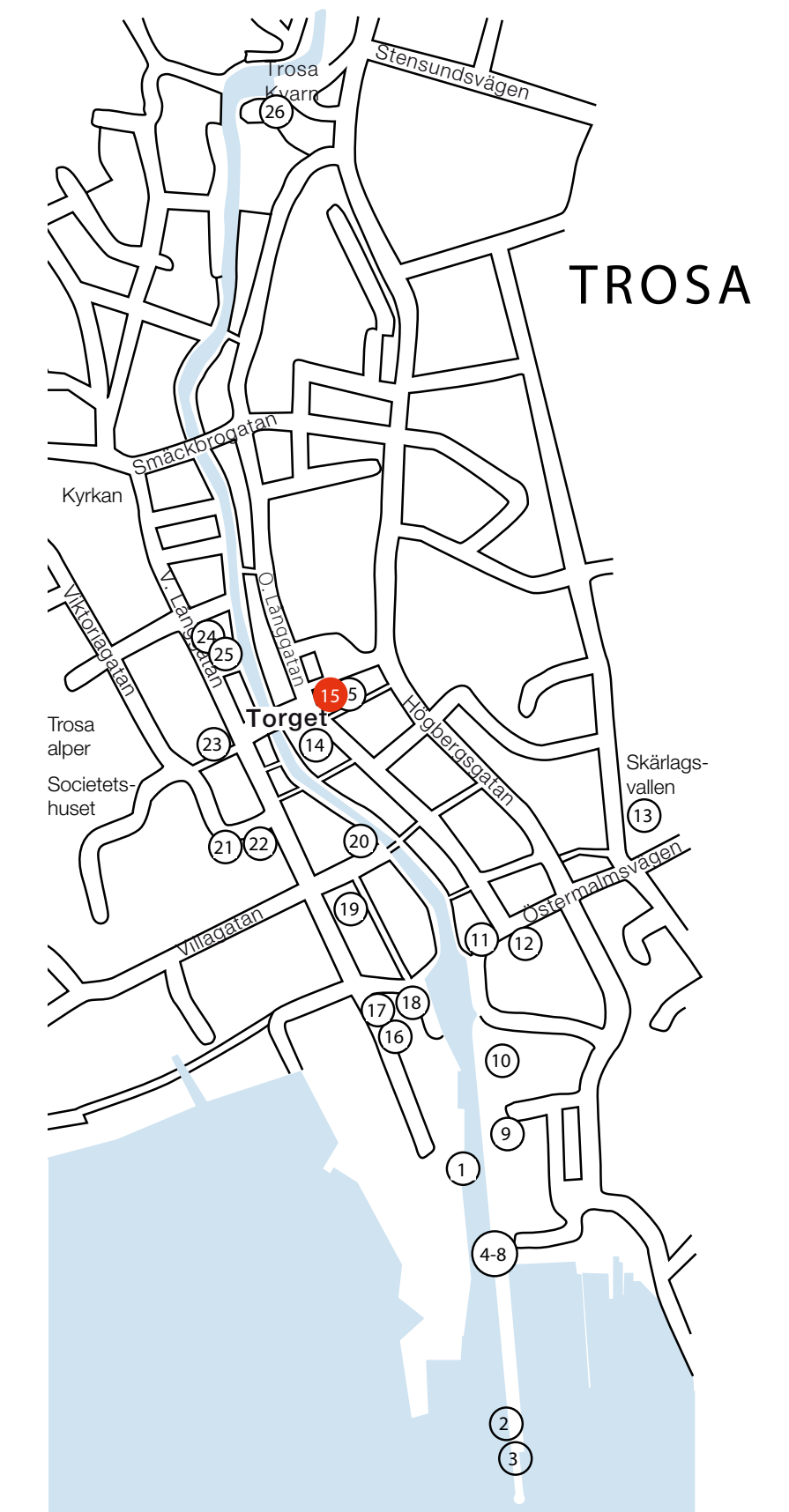
TROSA TURISTKOMMITTÉ

Överst till vänster: Badsocietyteten midsommaren 1902 då societetshuset var nybyggt.

Till vänster i mitten: Inga-Britta Lidman med ekan full av barn på väg till Badberget på Öbolandet, 1950-talet.

Nere till vänster: Engelska gäster på Ågården 1956.

HISTORIEN I SÖRMLAND finns på många ställen i Sörmland. På varje ort berättar museet historia utifrån ett tema, om de stora sammanhangen och de lokala exemplen.

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytja
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Tourists, Resort Guests and Vacations

Signs all around in Trosa describe what happened when Swedes got time off. When they bought cars, boats, houses, went out and enjoyed nature and began to travel.

They also tell how Trosa's fishermen exchanged herring for tourists and made more money.

The signs are in Swedish. However, there is an English translation of the texts which you can borrow at the Tourist Bureau. For the photos you will have to walk to the signs.

You can see where the signs are located on the map to the right. You do not have to visit them in any special order, just choose the ones that suit you.

The English texts can also be found on the Museum's webpage:

www.sormlandsmuseum.se

Above left: Midsummer 1902, when Societetshuset had just been built.

Middle left: Inga-Britta Lidman with a boat full of children on their way to the swimming rock on Öbolandet, during the 1950s.

Below left: English guests at Ågården, 1956.

A century ago only the wealthiest could afford to travel or to go on vacation. In 1938 a new law granted two weeks' paid vacation to all Swedish employees.

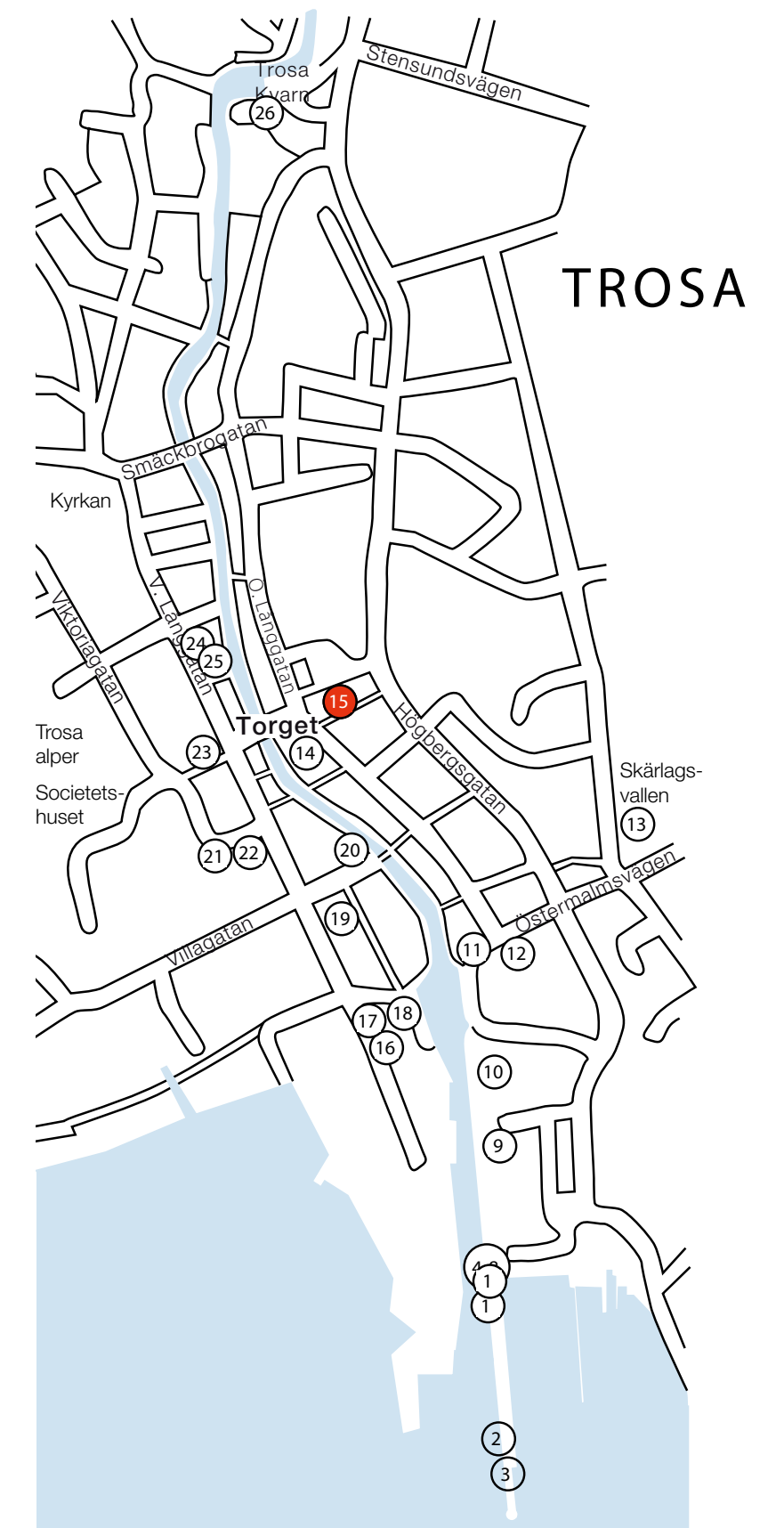
Since then vacations have become ever longer. Today Sweden is one of the countries in the world that has the greatest number of leisure homes and the largest number of leisure boats in relationship to the number of inhabitants. Leisure time has become a huge industry.

In a global perspective, tourism is considered to be one of the world's largest industries, and it is the fastest growing as well.

Top: Holiday-makers drinking Trosapunch on a boat trip 1902.

Middle: Irja Frohm, sunbathing at the end of the 1960s.

Below: Britta Eklund, ice skating excursion with children, 1981.

1. Tourists, Resort Guests and Vacations - in English	15. Tourists, Resort Guests and Vacations - in English
2. Sunbathing	16. For the Dinner Table or for Recreation
3. Bathing	17. Leisure Time
4. Group Tours	18. Out and About in Nature
5. Young People Discover the World	19. Welcome, Tourist
6. May I Have this Dance?	20. Tourism Makes Its Mark
7. A Cabin in the Countryside	21. "All Inclusive"
8. Four Wheels or More	22. We and Them
9. Vacation Memories	23. Wholesome Mud Baths
10. At Sea	24. Were Things Better in the Olden Days?
11. Traveling by Steamship	25. On the Film Trail
12. The End of the Line	26. Bergvid Traveled to the East
13. Run and Kick	
14. Two Weeks and a Bicycle	

För bordet eller nöjet

När startskottet går klockan tio vet alla vad som gäller. Utmed ån sitter rader av metare som uppmärksamt följer minsta rörelse i vattnet. Fyra timmar senare är tävlingen slut och segrarna kan utses.

Kristi Himmelfärdsdagen har i Trosa blivit lika med den stora metardagen.

Ett annat startskott för fiske är ryktet om att strömmingen har kommit. Det brukar ske i början av maj och resulterar i en ström av båtar på väg ut till de bästa fiskeplatserna. Den här gången är det ingen tävling utan det handlar om att pimpla upp middagsmaten. Med lite tur och skicklighet kan det gå på en timme och då har fångsten blivit så god att strömmingarna räcker även till katten.

Att strömmingen drar sig in mot grundare vatten för att leka har Trosaborna vetat i alla tider. Det var en kunskap för överlevnad. Just i början av maj seglade de iväg ut till sina sommarfiskeplatser på öarna ute i skärgården. Hela familjen for iväg inklusive pigor, drängar och husdjur. Här hade de sina hus sedan generationer tillbaka, många bodde på Landsort.

De fiskade strömming så mycket de förmådde fram till dess att strömmingen drog sig ut mot djupare vatten. Det brukade ske runt midsommar. Då hängdes de stora fiskenäten, skötarna, in och familjerna for hem till stan. I augusti kom strömmingen tillbaka och den andra fiskeperioden började. Den varade tills höstens kyla och mörker tvingade familjerna tillbaka.

Till vänster: Lennart Andersson tar upp sin sköte (strömmingsnät) en tidig vårmorgon 2002.

Ovan: Trosapar rensar sitt nät 1918.

Strömmingen saltades ner i trätunnor som såldes på marknader runt om. Fisket var Trosas viktigaste näringsgren fram till mitten av 1860-talet då strömmingen nästan försvann under några år. Efter det blev ingenting sig riktigt likt. Det var ångmaskinernas fel, för med tåg och båtar transporterades saltad fet sill från Västkusten upp genom landet. Vem ville då ha saltad strömming?

Sommarfiskeplatserna lämnades öde. Istället kom badgästerna och gav klirr i kassan men det är en annan historia som vi berättar om på skylt nr 18 och 19.

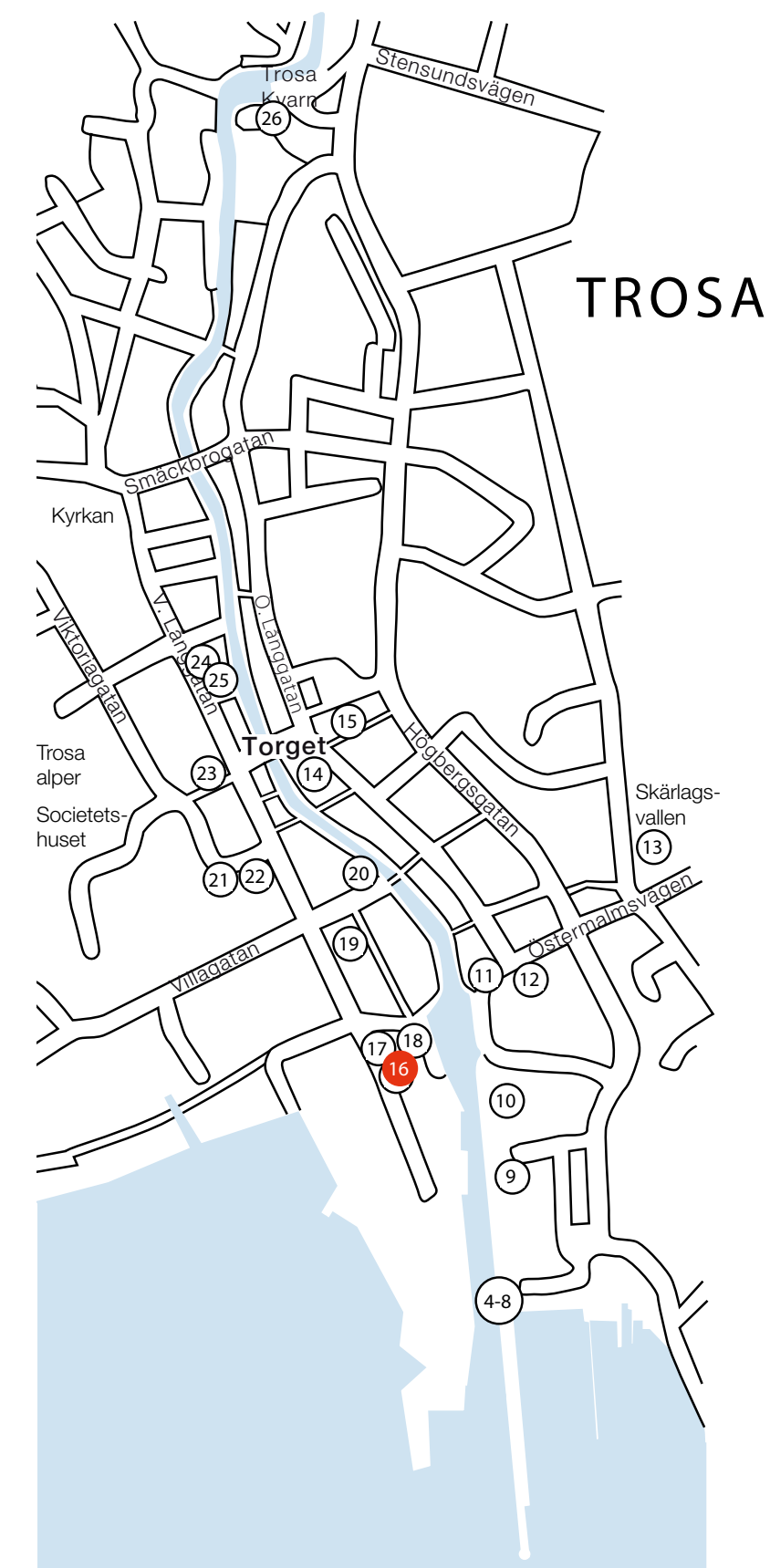
Trosaborna fortsatte förstås att fiska, för att sälja och för husbehov. Fisket var en del av hushållningen, inte något man gjorde för sitt nöjes skull.

Badgästerna däremot såg fisket som en del av sina sommarupplevelser. Trosaborna skjutade och lånade ut redskap. Mot betalning. Fisketurer och sjöutflykter bidrog till de nya inkomsterna sedan Trosa blivit badort.

Trosaborna visste inte då, i slutet av 1800-talet, att de var pionjärer i en bransch som hundra år senare skulle växa till en ny näringsgren, fisketurism.

Sveriges Fisketurismföretagare, SFF, bildades 1999. De betraktar sig som en tillväxtbransch. De flesta av företagen kombinerar verksamheten med annat som stuguthyrning, servering och jordbruk.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema turisterna badgästerna ledigheten

Foto: Kjell Flågsjö

För bordet eller nöjet

texten börjar på andra sidan

Omkring en miljon svenskar ägnar sig åt fritidsfiske. Mest män, men de senaste tio åren har andelen kvinnor ökat.

Man kan säga att en fritidsfiskare blir fiske-turist ifall han anlitar någon för sitt fiske, det vill säga han köper sin upplevelse. Fisketurismen lockar också gäster utifrån, främst är det tyskar som vill komma och prova fiske-lyckan.

För såväl fisketurismen och fritidsfisket gäller att tänka framåt. Både SeFF och Sportfiskarna, som är fritidsfiskarnas riksorganisation, har som grundregel att inte fiska mer än tillväxten medger. Båda organisationerna jobbar också för en aktiv fiskevård.

För trettio år sedan var Trosas skärgård ett av norra Europas bästa gäddfiskevatten. Numera är det ont om gäddor. Från 2010 har restriktioner för gäddfisket införts.

Inom sportfisket tillämpar man ofta vad som kallas Catch and Release, man fångar gäddan, väger, fotograferar och släpper den sedan tillbaka i sjön. Öhman, Söderberg och andra gamla Trosafiskare hade nog inte trott sina ögon.

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

” För mig är fiske, i absolut första hand, rekreation. Det är meditativt, det är spänning, gemenskap och har också en del tekniska inslag. Jag gillar kombinationen av allt. Och att man får vara ute förstås.

Jag fiskar alltså inte för att slå ihjäl fisk och eventuellt äta upp den. Men om jag någonsin åker ut för matens skull, då är det gös, abborre och strömming som gäller. Det är den Östersjöfisk jag helst äter.

Thomas Stenström, medlem i Trosa Amatörfiskeklubb

” Fisket har blivit mycket sämre de senaste åren. Nu får man söka sig inåt, till insjöarna istället. Det är pimpelspö på vintern och kastspö på sommaren. Jag fiskar för husbehov, för att få äta, senast var det färska abborrfileer.

På våren när strömmingen går till brukar jag lägga en lite sköte – det kan bli allt från fem kilo till hundra.

Sportfisket har vuxit. Man kan hyra båtar och utrustning eller man kan betala för att få följa med på en guidad fisketur. Det mest exklusiva är att fiska lax ute vid Landsort.

Karl-Erik Fahlen f 1930

Till vänster: Håkan Östergren med en nyfångad storgädda 1962.

Ovan till vänster: Varje höst brukade urmakaren Allan Ericsson i Trosa (till vänster i bilden) åka till Funäsdalen för att fiska. Väskan i förgrunden hade han gjort själv av näver och den följde honom alltid.

Ovan till höger: Okänd pimpelfiskare 1953.

tema turisterna badgästerna ledigheten

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

En fri tid

Två veckors ledighet fullt betald. Det var en omtumlande upplevelse för människor som i hela sitt liv från tolv-fjortonårsåldern jobbat sex dagar i veckan, året om.

Riksdagen antog semesterlagen 1938 och ett par år senare var den helt igenomförd. Alla, utom lantarbetare, egna företagare och husmödrar fick semester.

Tidigare hade semester varit en lyx som bara officerare och högre tjänstemän hade ägnat sig åt. Andra anställda hade kunnat få några få dagars ledighet, möjligen med lön, ifall de hade en hygglig arbetsgivare.

Nu skulle 1,8 miljoner svenskar plötsligt vara lediga med lön i två veckor. I utredningarna som föregick riksdagsbeslutet grubblade man över hur folket skulle förmås att använda sin tid på ett bra sätt.

Vitsen med det hela var ju att de anställda skulle komma tillbaka till jobbet, friskare och piggare och därmed orka jobba mer. Därför borde man ge sig ut på landet, andas frisk luft, cykla och promenera och komma hem glad och fylld av nya intryck. Helst ha fått lite bildning också.

Folk skulle hindras från att inte göra någonting, ”slösa bort tiden”, eller ännu värre, att ägna sig åt sprit, dans och annat fördärligt.

Resor uppmuntrades. Men arbetarna hade ingen erfarenhet. Därför gick Arbetarnas bildningsförbund ABE, Kooperativa förbundet KF och Svenska turistföreningen STF ihop och bildade Reso 1937. Det var en

Till vänster: Nils Ekman med dragspel 1947.

Till höger: Edit Blom på husmorssemester på ett av de semesterhem för särskilt behövande kvinnor som inrättades 1946. Edit står längst till höger.

resebyrå som specialiserade sig på att ordna ”folksemestrar”. De erbjöd rekreation med ett visst mått av folkbildning. I samma anda gav STF och KF ut ”Handbok för reselivet i Sverige”.

Vandrarhem inrättades från mitten av 1930-talet och blev ett alternativ till de dyra pensionaten. SJ ordnade så kallade ”billighetsresor”.

Men det var krigstid och ransonering och de flesta tillbringade i alla fall sina första semestrar hemma. De vilade, kanske gjorde de ett besök hos släkten på landet. De som gav sig iväg ut var i första hand de unga. Med cykel och tält.

Den som stannade hemma kunde använda sin tid till att bilda sig. Studieförbunden, biblioteken och föreläsningsföreningarna fick många nya besökare.

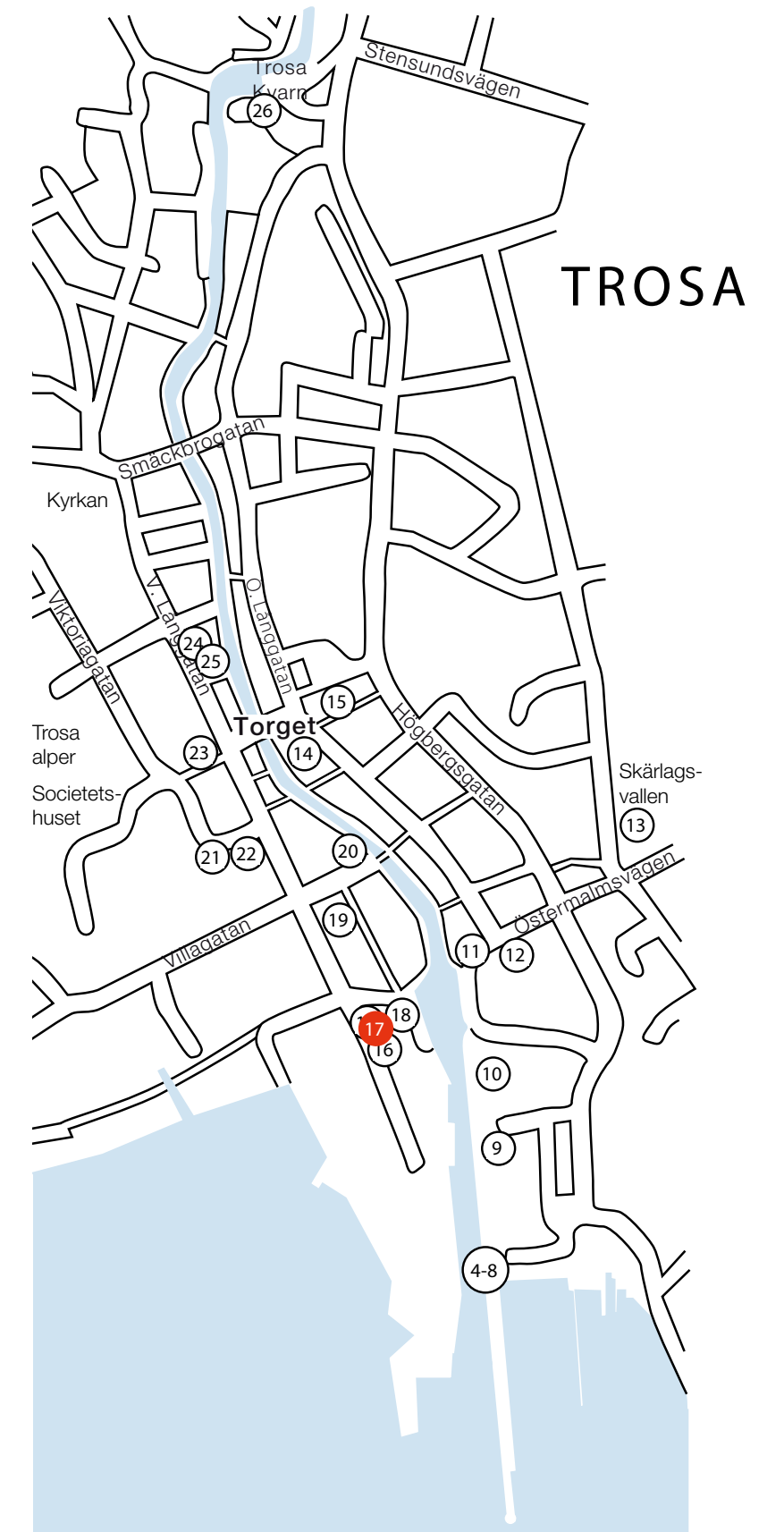
Först i slutet av 1950-talet hade den allmänna levnadsstandarden höjts så mycket att en arbetare kunde börja planera för en familjesemester med egen bil eller båt. Eller åka på sällskapsresa.

Fortsättning på nästa sida

”Mamma blev änka innan vår yngste bror var född. Vi var tretton syskon och jag förstår inte att hon orkade. En gång åkte hon iväg på husmorssemester några dagar. Jag minns att jag tyckte att det var konstigt att hon skulle resa bort. En hemsyster kom hem till oss då.

De här dagarna var nog den enda lediga tid mamma någonsin hade från oss.

Margaretha Andersson f. Blom 1938

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällskapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. Turism sätter spår
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

Foto Hans Nilsson. Trosa hembygdsförening

tema turisterna
badgästerna
ledigheten

En fri tid

texten börjar på andra sidan

Bonden hade ingen fritid. Inte heller någon arbetstid. Han hade ett arbete som måste skötas och det var beroende av årstiden, vädret och husdjurens behov. Sommartid var arbetsdagarna långa, på vintern var de korta. När han var klar kunde han vila.

Med industrierna som växte fram under 1800-talet ändrades synen på tid. Mellan vissa klockslag skulle arbetaren vara på sitt arbete. När arbetsdagen var slut var han ledig. Man kan säga att arbetsgivaren köpte arbetarens tid. Tiden fick ett värde.

Under 1900-talet fick vi allt mer ledig tid. År 1951 infördes den tredje semesterveckan, 1963 den fjärde och 1978 den femte. Dessutom fick vi lediga lördagar från slutet av 1960-talet.

Alla EU-länder har minst 20 arbetsdagar betald semester. USA är det enda landet i den rika världen där rätten till semester inte finns inskriven i lagen.

Till vänster: Studiecirklar, föreläsningar och biblioteksbesök fyllde en del av den nya fritiden och folkbildning var ett honnörsord. Kvinnan på bilden bodde i Trosa år 1954 när fotot togs. Hennes brosch skvallrar om att hon jobbade inom sjukvården. Vid den här tiden var annars en stor andel kvinnor hemmafruar, utan reglerad arbetstid.

Till höger: Birgitta Bäck, på stegen, målar huset tillsammans med Elna Bäck, i början av 1960-talet. Arbete med hus och trädgård är fortfarande ett vanligt semestergöra.

Foto Hans Nilsson. Trosa hembygdsförening

An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

” Jag började som tvålpojke i rakstugan när jag var tolv år.

Först tvålade jag in dom i ansiktet. Sen kom chefen med kniven. Det fick jag lära mig senare. Både rakning och klippning.

Jag började runt halv åtta på morron. Sen kunde jag hålla på till nio, tio på kvällen. Det var inga bestämda tider. På lördagarna kunde det vara mycket, särskilt på somrarna när badgästerna kom. De skulle ju vara fina.

Då på höstkanten när stockholmarna hade åkt hem, blev det tyst och stilla. Då brukade vi få en veckas ledigt, vi som jobbade i affärerna. Det var skojigt värre.

Vi cyklade till Stockholm eller Södertälje. Det var tungcyklat. Bara grusvägar.

Gerhard Andersson f 1921

” Brukar Ni låta den där härliga tiden försvinna medan Ni ligger där och bara slöar??? Se då till att Ni är i god form i sommar, så att Ni kan få ut mer av fritiden. Låt Samarin hjälpa Er!

Annons i Husmodern 1938

Ut i naturen!

Frisk luft, vacker utsikt och lagom ansträngning. Friluftssintresset väcktes med en romantisk natursyn under det sena 1800-talet.

Det var en tid när industrierna växte och svart rök vällde ut ur skorstenarna. Samhället förändrades snabbt och många drömde sig tillbaka till det rena och naturliga, till landsbygden.

Men det var bara de rikas som kunde resa. Några, som Nordenskiöld, André och Hedin, gav sig iväg på äventyrsfyllda upptäcktsresor i polartrakter eller asiatiska öknar. Men de flesta var nöjda med att resa norrut och vandra i svenska fjällen eller andra "vilda" platser som Omberg och Kinnekulle.

I Sverige bildades 1885 Svenska Turistföreningen, STF, och knappt tjugo år senare kom Friluftsrådet. Båda föreningarna växte och medlemsrekryteringen breddades. Men det skulle dröja många år innan den här sortens friluftsliv blev folkligt.

Mer än hälften av befolkningen bodde på landet och de flesta av dem jobbade på åkarna och i skogen. För dem var vila inte att gå ut i naturen. Vila var att sitta i gungstolen eller ligga på kökssoffan.

Många unga flyttade in till städerna och med sig hade de goda upplevelser av fri natur. För

dem blev landsbygden något att längta till, en plats för rekreation, inte för arbete.

En allmän folkhälsoupplýsning och, från 1938, två veckors semester bäddade för att fler blev intresserade av friluftsliv. Vandring, cykling, paddling och skidåkning lockade allt fler utövare.

År 1942 infördes obligatoriska friluftsdagar i folkskolan. En ny generation skulle lära sig friluftsliv med motiveringen att det var härdande och stärkande. Med tiden ändrades synen och tonvikten lades på hälsa och naturkunskap.

Fortsättning på nästa sida

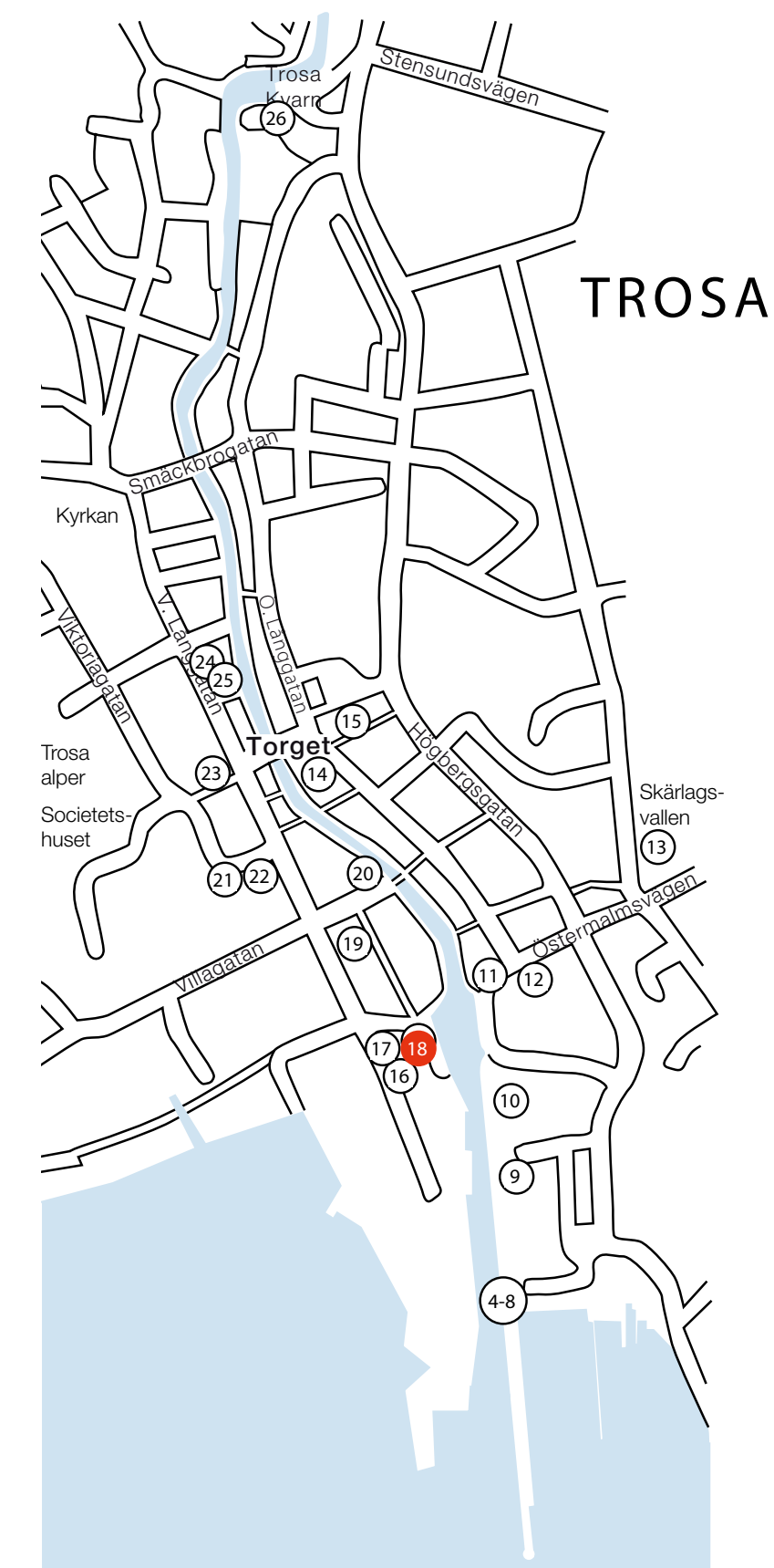

Foto Björn Guterstam

Längst till vänster: Berit Ljungqvist med sonen Eric i skidspåren för Snöstjärnan 1970.

Ovan: Skolklass på vinterutflykt på 1950-talet.

Till vänster: Britta Eklund med egna barn och grannbarn utanför Stensund 1983.

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema turisterna badgästerna ledigheten

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

Ut i naturen!

texten börjar på andra sidan

1957 föddes Skogsmulle, en sagofigur i Friluftsförbundet regi. Minst två miljoner svenska barn har sedan dess gått på upptäcktsfärd i skogen och lärt sig säga kollokok.

Skogsmulles viktigaste budskap är att vara rädd om naturen. Han har även gått på export och har blivit en succé, främst i Japan.

I början av 1970-talet väcktes friluftslivet till nytt liv. Natur- och miljöfrågor blev angelägena. Folk flyttade ut på landet, naturreservat anlades, liksom vandringsleder, rastplatser och elljusspår.

Sörmlandsleden började anläggas 1970 och var då den första stora vandringsleden utanför fjällvärlden. Den är idag cirka 100 mil lång och är uppdelad i lika många etapper. Leden sköts ideellt i föreningsform. Två vägval går genom Trosa.

Vandringar av olika slag har blivit allt mer populära under 2000-talet. Gamla pilgrimsleder har återuppväckts, men dagens pilgrimer är inte alltid religiösa. Det har katolska kyrkan insett och i Vatikanens lista över nya latinska ord finns numera peregrinator voluptarius, som betyder nöjespilgrim. (voluptas=nöje).

Till vänster: Eva Gunnarsson som mullefröken 1969.

Ovan: Scouter på vandrarutflykt 1939.

Till höger: Kerstin Svensson som Skogsmulle 1970.

Längst till höger: Lena Liljestrand med sonen Jon och kompiserna Calle Wachtmeister på Sörmlandsleden i Nynäsreservatet 1990.

” Vi drog igång en Mulleskola i Trosa 1969. På den tiden fanns knappt dagis så vi hade nästan alla femåringar, en härlig ålder!

Vi var ute i skogen och barnen fick lära sig naturvett. Matsäcken var förstas ett viktigt inslag.

Det var ju högtid när Mulle kom på besök och barnen fick hälsa på honom. Vi hade också skräptanten som kom ett par gånger. Hon lärde barnen att inte slänga skräp.

Hon hade förstas klätt ut sig, men det hjälpte nog inte. För när hon sen mötte barnen på stan så ropade de: Titta, där kommer skräptanten.

Eva Gunnarsson f 1939

An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

” FaR® innebär att man ordinerar fysisk aktivitet på motsvarande sätt som ett läkemedel, d.v.s. tar upp anamnes, ger ordination på en receptblankett samt följer upp behandlingsresultatet. FaR® kan användas både i förebyggande och behandlande syfte.

Statens folkhälsoinstitut 2008 i en beskrivning av begreppet Fysisk aktivitet på recept. En läkare kan ordinera promenader eller annan motion. Idrotts- och friluftsförbund ställer upp med ledare och aktiviteter.

Välkommen turist!

Trosa gav sig tidigt in i turistbranschen. Stora investeringar gjordes under 1870-talet. Åbackarna, som släntrna mot ån kallades, gjordes om till stenlagda promenadvägar med skuggande trädplanteringar. En pir anlades och man byggde badhus och så småningom ett societetshus.

Man kan tycka att det var djärvt av stadens beslutsfattare att våga lägga så mycket pengar på sådant som i stadsbornas ögon måste ha verkat fullständigt onödigt. Dessutom i en tid då många av dem hade det bekymmersamt eftersom strömmingsfisket hade gått dåligt under flera år.

Men till och med de värsta kritikerna kunde rätt snart märka att investeringarna gav utdelning. De minskande fisket kompensades med rumsuthyrning, matförsäljning, servering, transporter, skärgårdsutflykter med mera.

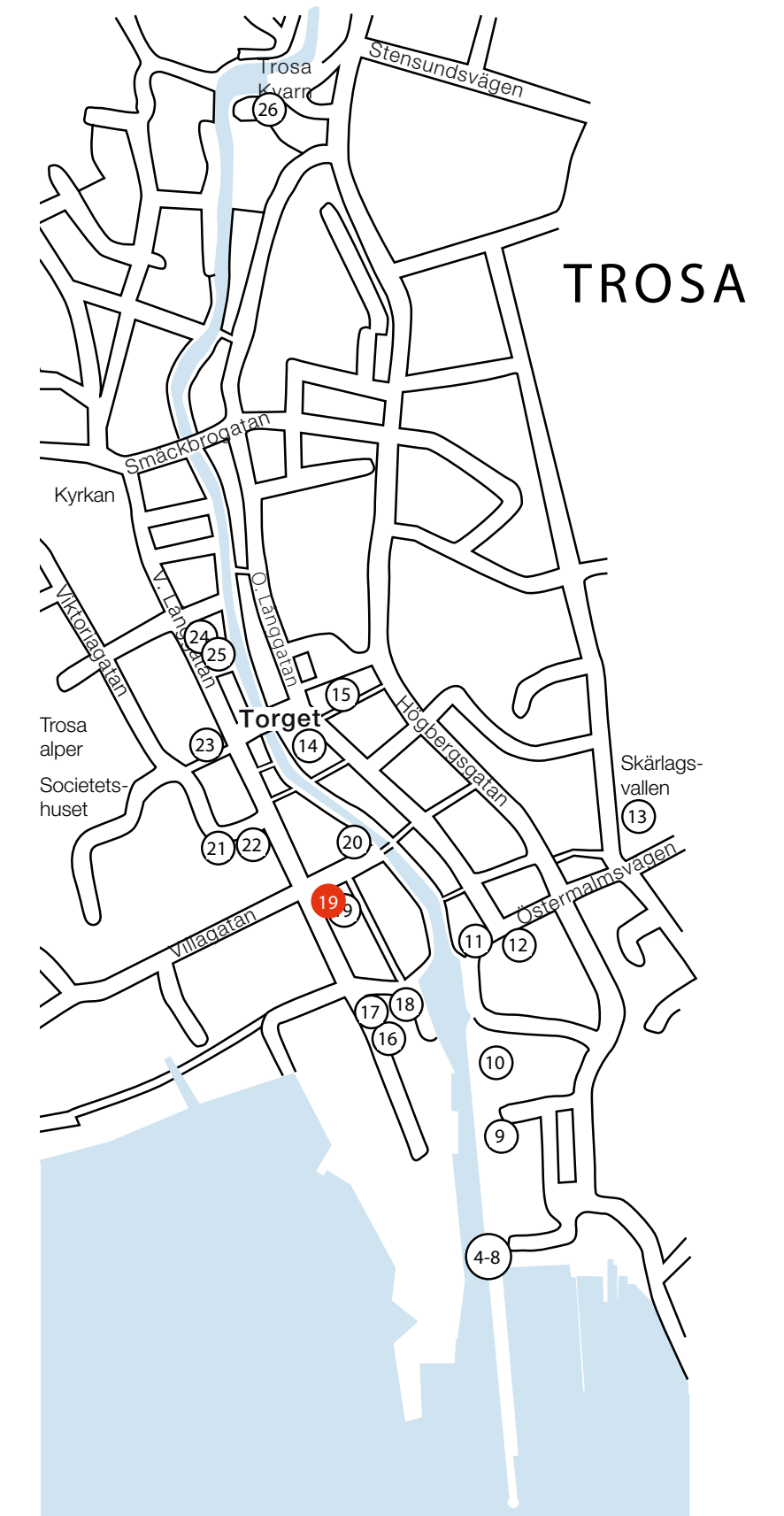
Det här blev en så viktig inkomstkälla att staden i slutet av 1800-talet inrättade en särskild tjänst för att sköta turistfrågorna. Den kallades badkamrer och fanns kvar i närmare femtio år.

Det var till badkamreren badgästerna skulle vända sig för att hyra rum och det var badkamreren som hade alla upplysningar vad gällde utflykter, matställen och rum. Funktionen var alltså som en modern turistbyrå.

Badkamreren skulle också presentera sommarens badgäster för varandra på midsommarafon. Och ta emot eventuella klagomål.

Till vänster: Gustava Pettersson, 1950-talet.

Ovan: Bussarna var anpassade till tågtiderna i Vagnhärad. Till vänster om bussen syns biljettkiosken och till höger den gamla folkskolan som låg ungefär där Konsum ligger nu. Foto 1929.

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

Trosa var inte ensam om att börja producera tjänster istället för varor redan för mer än hundra år sedan. Liknande utveckling hade en rad tidiga turistorter, framför allt utmed kusterna.

Från mitten av 1900-talet hade varje större ort med självaktning någon form av turistupplysning. Det var kommunerna som stod för notan. Att ta emot turister var en service.

Under 1980-talet förändrades synen något. Ordet besöksnäring började användas. Det markerade att turismen var en näringsgren som omfattade mer än service.

Ordet besöksnäring innebar en statushöjning. Och ett mer marknadsmässigt tänkande. Analyser, strategier och offensiv marknadsföring ersatte turistupplysningen, eller snarare kompletterade den.

En konsekvens av den här kursändringen var att många kommuner "knoppade av" sina turistbyråer. De kom att drivas i bolags- eller föreningsform där också näringslivet är medlemmar.

Hos några har verksamheten utvecklats mot en mer allmän marknadsföring av kommunen så att man också jobbar för att locka till sig både företag och nya invånare.

En sådan driftform tillåter att man kan arbeta friare utan att behöva inordna sig det kommunala regelverket. Men fortfarande är det kommunerna som står för de största kostnaderna.

Fortsättning på nästa sida

tema turisterna badgästerna ledigheten

Foto: Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

historien i sörmland

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Välkommen turist!

texten börjar på andra sidan

” Snart kommo de i stor mängd och slog sig ned i de nätta små trähusen med deras idylliska trädgårdar, och fastän de lefde billigt lade de likväl ned så mycket kontanta pengar att Trosa aldrig förr hade sett så mycket. Sommargästerna blefvo stadens främsta näringskälla.

Under senare år har antalet sommargäster stigit till omkring 400, och i samband därmed stadens välmåga och folkmängd, så att Trosa numera ingalunda är den ringaste bland Sverigestäder.

Resereportage i Dagens Nyheter 1910

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

” En annan turistservicefråga som under många år stötts och blötts fann också sin lösning. Det var uppförandet av en allmän toalett. En provisorisk sådan till en kostnad av 4.000 kronor skall byggas i anslutning till busstationen vid torget. När staden sedan – förmodligen redan nästa år – får en sådan av permanent typ, skall den nu beslutade flyttas till Västra Hamnplanen.

Ur Trosa Annonssblads referat av stadsfullmäktigemöte maj 1961

Bilderna är från 1960-talets allra första år. Turismen växte, gästhamnen byggdes ut, ett turistkontor öppnade i Garvaregårdens butik mot gatan och de första turistvärdinnorna anställdes. En strömning blev turistsymbolen, den syns i annonsen till höger och på väggen i hamnbilden till vänster.

Ute vid campingplatsen byggdes en ny badbrygga med frivilliga krafter från Trosa idrottsförening.

An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

” Förfrågningar besvaras omgående och alla önskade upplysningar lämnas af Badkamrern, adr. Trosa. Allm. tel. n:r 5 och Riks n:r 2.

Ur Svenska Bad och Kurorter 1910

Foto Hans Nilsson, Trosa hembygdsförening

” Alla tycks nu ha fått klart för sig vad turister och sommargäster betyder för vår stad. Vi har mycket att tacka dem för, så det är fullt på sin plats att vi gör vad vi kan för deras trivsel och trevnad.”

Trosa Annonssblad 9 maj 1959 med anledning av att en lokal turistkommitté inrättats i Trosa

**sörmlands
museum**
En del av Region Sörmland

I samarbete med Trosa hembygdsförening

Turism sätter spår

När doktor Haerén fick en idé om att göra Trosa till semesterort, då inledde han samtidigt en omvandling av hela stan.

Då i slutet av 1860-talet bestod Trosa mest av en klunga rätt små hus utmed ån. Den närmaste bondgården låg bara ett stenkast från torget. Här bodde cirka 500 personer varav de flesta var fiskare.

Strömmingsfisket hade varit dåligt i några år och läget var bekymmersamt. Doktorn som bodde vid ån såg ångbåtarna lägga till och han såg turisterna som steg iland.

När han hade övertygat borgmästaren och de andra som bestämde så dröjde det inte många år förrän Trosa hade fått stenkantade åpromenader, trädplanteringar, hamnpir och badhus. Omvandlingen hade börjat och pengarna strömmade in.

Trosaborna byggde om och byggde nytt för att få fler rum att hyra ut. Några badgäster blev så förtjusta att de köpte egna hus. Helst ville de bo mellan torget och hamnen, helst ville de ha en glasad veranda på övervåningen där de kunde sitta och blicka ut över ån.

Husen målades med linolja och pigment i ljusa kulörer och försågs med vit snickarglädje i form av figursågade fönsterfoder och andra trädetaljer.

Norr om torget ändrades inte så mycket, framför allt inte på västra sidan om ån. Idag är det lätt att tro att de kvarteren är rester av det gamla och fattiga Trosa. Istället är det tvärtom. Här, nedanför kyrkan, bodde de rikare, de som varken behövde hyra ut eller bygga om.

Fortsättning på nästa sida

Trosa hembygdsförening

” Man håller därför mycket strängt på att 1700-talshusens exteriörer skall bevaras men interiörerna få gärna moderniseras.

Det är i första hand stockholmare som lägger beslag på dessa gamla kåkar och de gör faktiskt Trosa som turiststad en mycket stor tjänst därmed. I regel är det personer med intresse för det som är gammalt och fornt som köper sådana hus och de lägger ner stora pengar på pietetsfullt utförda reparationer.

Trosa Annonssblad 1961

Till vänster: Foto från början av 1870-talet. Kajkanterna är nya.

Ovan: Vy från åns västra sida, lite norr om nuvarande Villabron, på 1870-talet. Det stora huset längst bort är Strömsborg, den gamla gästgivargården, där nu Bomans ligger.

Till höger: Sommargästerna döpte om hus och broar i Trosa efter förebilder från Venedig. Bryggan har fått venetiansk prägel, året är 1939.

Foto Imber Norén i Grip, Trosa hembygdsförening

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällskapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. **Turism sätter spår**
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Trosa hembygdsförening

Turism sätter spår

texten börjar på andra sidan

Åttiofem år efter doktorsnäs djärva förslag fick en annan svensk man en idé. Det var flygaren Rosén som kom till Mallorca och insåg att hit skulle svenskarna vilja åka.

Efter en trevande början kom charterflyget igång från mitten av 1950-talet. Redan 1960 reste 70 000 svenskar på charterresa, tio år senare var de tio gånger så många.

Utmed Mallorcas kuster fanns en rad små städer och fiskebyar. Deras omvandling gick snabbare än Trosas. Höghusen växte upp i rekordfart och till slut fick ön en stämpel av billig massturism, ett rykte som man har försökt tvätta bort genom att riva en del stora hotellkomplex och införa byggförbud.

I världen finns numera många fiskebyar som blivit bortbyggda – i Turkiet, Thailand, Italien och på Kanarieöarna för att nämna några exempel.

Strandnära lägen säljer. I resekatalogerna framhålls gärna närheten till "en genuin fiskeby". Men i den byn kommer livet att förändras. Mark- och huspriserna kommer att stiga, barnen kommer inte ha råd att skaffa egna hus när de blir vuxna. I gengäld kan de kanske få jobb i servicebranschen, som städare eller servitör.

Någon massturism kom aldrig till Trosa. Inga tiovaningshotell, nattklubbkvarter eller sexturism. Inga områden dit ortsborna inte är välkomna. Inga barn som skolkar från skolan för att tigga pengar av turisterna. Inga sopberg, inga ficktjuvar.

Till vänster: Västra Långgatan i slutet av 1800-talet. Husknuten till vänster i bilden är nuvarande Nills-sons bageri.

Ovan: Badgäster flanerar i hamnen i början av 1900-talet.

De första badgästerna blev i istället räddningen för en stad med dålig ekonomi. Där strömmingen slutade tog badgästerna vid och gav Trosaborna nya inkomster.

Fortfarande är turismen en viktig näringsgren för Trosa. Under 2008 omsatte turismen i Trosa 300 miljoner kronor och skapade 300 årsarbeten, vilket gav kommunen cirka 15 miljoner kronor i skatteinkomster.

På minuskontot finns trafikproblem, huspriser, krogbråk, störande ljud, trängsel och ansträngd avloppsrening.

De negativa sidorna av turismen är ungefär desamma på alla turistorter. Under senare har miljöfrågorna kommit mer i fokus och ekoturism har blivit ett begrepp.

Svenska Ekoturismföreningen bildades 1996 och medlemmarna erbjuder resor som har ingen eller så liten miljöpåverkan som möjligt.

"all inclusive"

Gästerna möttes vid bussen av vaktmästaren. Han hade med sig kärran och drog gästernas väskor tvärs över torget och fram till pensionat Rönnebo. Väskorna var ofta många och tunga för gästerna brukade stanna länge. Somliga stannade hela sommaren.

Det stora huset längst upp i trädgården öppnades som pensionat 1935. Fröken Eira Samuelsson var egentligen trädgårdsarkitekt men med husköpet bytte hon yrke och blev pensionatsvärdinna.

Pensionat Rönnebo levde upp till bilden av det klassiska svenska sommarpensionatet. En ljus trävilla med snickarglädje, ljusa möbler, vita gardiner, matsal, sällskapsrum, verandor och en stor välskött park där vita trädgårds-möbler stod i skuggiga bersåer.

Ett pensionat var mer som ett hem, jämfört med hotell. Till ett pensionat åkte man för att vila, äta och umgås. Pensionaten låg ofta lantligt, gärna nära vatten och med vacker utsikt. Gästerna var ofta äldre personer ur den högre medelklassen.

Gästerna förväntades stanna i minst en vecka, äta alla måltider i matsalen och delta i det sociala livet. De promenerade i parken, spelade krocket och china-schack, läste, broderade, samtalande och vilade.

Pensionatslivet skulle vara behagligt. Allt var inrutat och förutbestämt och följde vissa regler. Ofta var det stamgästerna som hade

Till vänster: Eira Samuelsson öppnade pensionat sedan hon köpt Rönnebo. Hon var född 1895 och var utbildad trädgårdsarkitekt.

Överst: Rönnebo vid mitten av 1900-talet.

Under: Tre av de anställda på Rönnebo med Eva-Lisa Hammarberg till vänster och trädgårdsmästaren i mitten.

formulerat reglerna, vem som skulle sitta var, vem som skulle ta mat först och så vidare. Det gällde för nytilkomna att vara lyhörda.

Maten serverades som regel som "gående bord", det vi idag kallar buffe. Karotter och fat kunde vara många. Uttrycket pensionats- armar beskriver situationen.

Pensionaten började etableras i Sverige under senare delen av 1800-talet, en följd av att järnvägarna och ångbåtstrafiken transporterade allt fler resenärer. Sin storhetstid hade de under första halvan av 1900-talet.

Pensionat Rönnebo drevs fram till början av 1980-talet. Stamgästerna återkom men för varje år blev de färre. I parken kunde man se dem, en liten skara damer med hattar och långa kjolar, ledsagade av den ende kvarvarande manlige gästen, en böjd herre i ljus linnekostym och hatt. Var dagen solig fällde de upp sina parasoller.

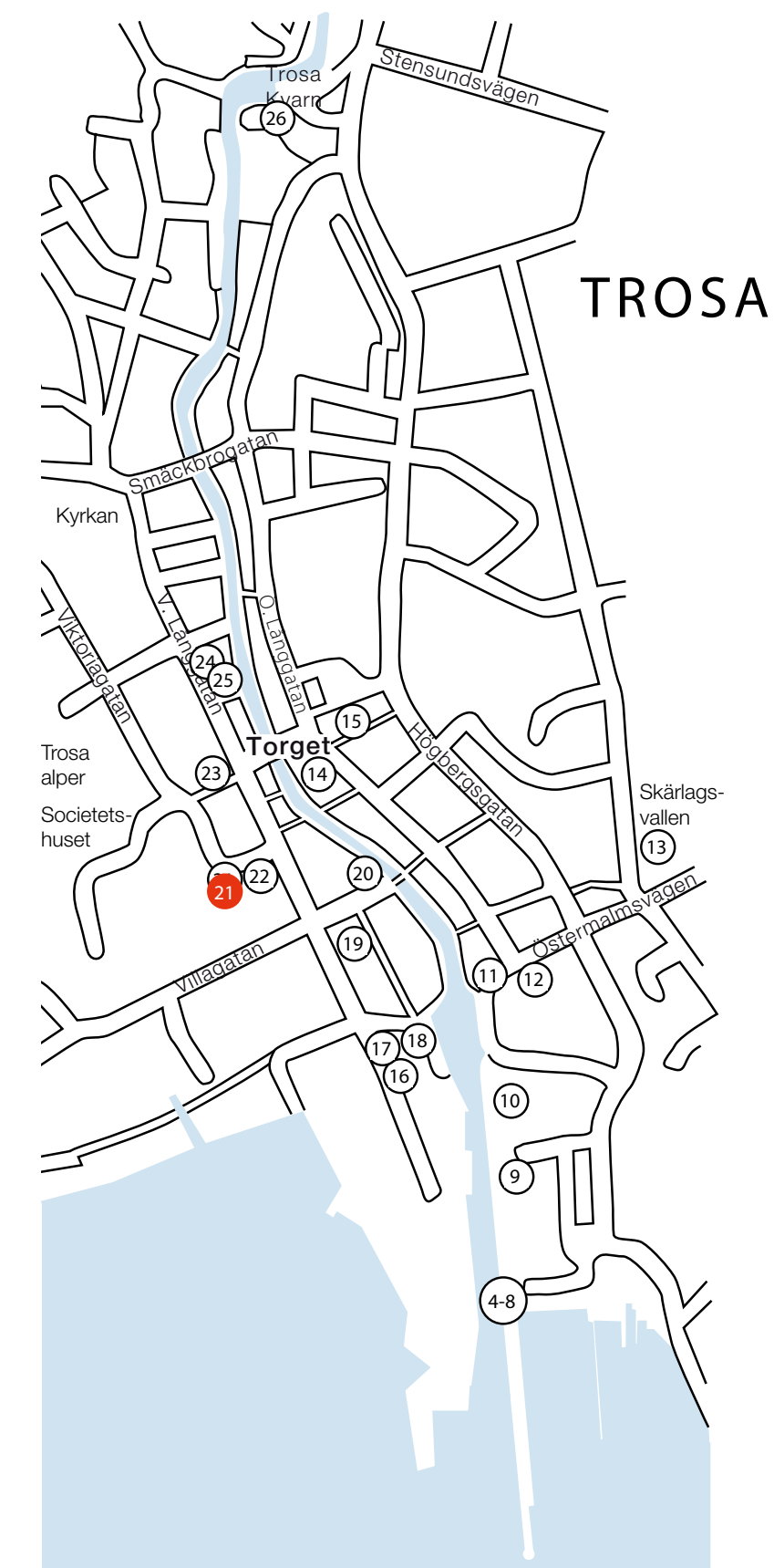
Idag är Rönnebo privatbostad.

” Gästerna höll sig mest i parken. Ibland följde de med på någon utflykt. Då hade de fått lunch med sig. Det var fiskare som körde badgästerna ut till Brännskär och Askö.

Gerhard Andersson f 1921

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

historien i sömmland

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

"all inclusive"

texten börjar på andra sidan

Ett pensionat var en ganska sluten värld dit inga andra än gäster och personal hade tillträde. Gästerna behövde inte lämna parken, annat än för inköp av vykort och frimärken. Inte behövde de heller träffa andra semesterfirare för pensionatets servering var inte öppen för allmänheten.

Gäster och ortsbor såg ganska lite av varandra. Ungefär på samma sätt är det idag på alla de semesteranläggningar som erbjuder "all inclusive".

Det började när charterturismen slog rot i den karibiska övärlden. Där fanns inte tillräckligt många och tillräckligt bra lokala restauranger. Därför byggdes hotellen med all tänkbar service. För att vara säkra på att gästerna skulle stanna och utnyttja kök och barer så satte man ett paketpris på allt.

Det innebär att man redan från början betalar för resa, rum, mat och dryck. Allt är inräknat från drinkar till glasspinnar. Allt konsumeras på plats och alla inkomster stannar hos hotellet.

Konceptet blev en succé, inte minst hos barnfamiljerna. Företeelsen spred sig snabbt till andra resmål.

Eftersom allt är betalt och allt ingår så behöver turisterna inte lämna hotellområdet under hela vistelsen. De lever i en sluten värld, ungefär som på ett gammaldags svenskt pensionat.

Till vänster: Elisabeth Svenson och Gullan Wernersson drev Ågårdens Gästehem i 37 år, foto 1956.

Till höger: Gullan Wernersson serverar kaffe åt en gäst 1959.

” Vi hade en ganska fast skara gäster som stannade länge, några i närmare två månader. De hade rum och veranda och tillgång till sällskapsutrymmen. För dem var det som att ha ett sommarnejde utan att ha eget hus.

De hade sina ritualer med promenader och vilopauser och umgänge med andra gäster. Med tiden kom fler yngre gäster. De stannade i regel kortare tid.

I början serverade vi både frukost och middag och förstås kaffe. Senare övergick vi till att servera endast frukost, en utåkad sådan. Då hade fler matställen öppnats i stan så gästerna kunde gå ut och äta sin middag var de ville.

När vi köpte Ågården 1952 så ändrade vi namnet till gästhem. Vi tyckte att pensionat hade en lite unken klang.

Elisabeth Svenson f 1921.

An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

” Under kriget bodde tyska militärattachéer på Rönnebo på somrarna. Vi tyckte att de var så snygga. Min kompis och jag hade fått sådana där böcker som man skulle samla autografer i. Vi frågade tyskarna. De skrev och jag minns att en av dem ritade en elefant.

Jag lärde känna en flicka som var på Rönnebo med sina föräldrar. Hon hette Berit. Jag var så fascinerad av hennes pappa. Han hade vit kostym och vit hatt.

Inger Rask f 1931

sörmlands
museum
En del av Region Sörmland

I samarbete med Trosa hembygdsförening

Vi och dom

Som främmande fåglar såg de ut med sina stora hattar och långa kjolar. Utmed ån gick de upp och ner utan att ha något egentligt ärende. De bara promenerade, just så som doktorn hade förutsagt, när han fick stadens styrande att göra om åbackarna till stenlagda promenadvägar i början av 1870-talet.

Man får förstå att trosaborna tittade. Själva gick de sällan någonstans utan att ha ett ärende, inte för att fördriva tiden och inte för att bara andas frisk luft.

Badgästerna och Trosaborna var som komna från olika världar. De levde helt olika liv. Klädsel, ekonomi, levnadsförhållanden, ja, allt var olika. Inte undra på att de betraktade varandra med en blandning av nyfikenhet och misstro.

Lika förundrade var ortsborna på andra platser dit stockholmarna gärna reste, som Västkusten och Stockholms skärgård. Ordet stockholmare blev snart ett begrepp som kunde användas om alla som inte var från orten, oavsett hemadress.

Ortsborna var artiga, men i smyg skrattade de gärna åt stockholmarnas okunnighet i de mest elementära ting som att tända i spisen, rensa fisk, nacka hönor, ro och sätta segel och annat nödvändigt för överlevnaden. De äldre ortsborna kunde oro sig för hur stockholmarnas livsstil kunde påverka barnen som snabbt lärde sig nya värderingar.

Till vänster flanörer i Trosa i början av 1900-talet.

Ovan: A P Andersson var fiskare och kyrkvård. Han jobbade också i turistbranschen. Badgästerna anlätade honom ofta för turer ut på sjön. Här seglar han med en badgäst från Gällivare som har en pudel i knäet. Foto från sekelskiftet 1900.

Trosa hembygdsförening

Man berättade gärna historier som alla gick ut på att stockholmaren var dum. Samma historier påstod sig ha ägt rum såväl på Smögen som på Dalarö.

Stockholmarna å andra sidan talade lite nedlåtande om ortsbefolkningen, skrattade åt deras brist på bildning, deras klädsel och åt att de inte visste hur de skulle bete sig.

Samtidigt var båda sidorna beroende av varandra och man levde i någon form av ömsesidig uppskattning. Men där fanns ändå en tydlig vägg, en social gräns. Den kunde tillåta ett artigt söndagskaffe men ledde sällan till något mer varaktigt umgängesliv.

I Trosa byggdes Societetshuset 1902 som en klubb för badgästerna. Hit kunde de gå för att läsa tidningen, umgås och spela sällskapsspel. Här anordnades maskerader och soaréer. Till en början hade trosaborna tillträde endast i egenskap av städare, servitörer och kokerskor.

Med tiden utjämnades de ekonomiska och kulturella skillnaderna men olikheterna fanns kvar länge. Särskilt för ungdomarna framstod stockholmarna som förebilder. Det var ju stockholmarna som var först med allt det nya: musiken, kläderna, frisyrerna.

Idag kan vi vända på historien. Ifall vi reser som turister till länder med kulturer olika vår egen. Där promenerar vi eller ligger i solstolar hela dagarna. Mer eller mindre avklädda.

Vi bryter mot de bofastas normer om kläder och uppförande och vi uppfattas som väldigt rika. Samtidigt är vi totalt okunniga om de mest elementära ting...

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto Maria Werner

Vi och dom

texten börjar på andra sidan

”Trosaborna hyrde ut rum. Å så de fjäskade för sommargästerna. De stod verkligen på tå för dem.

Min faster var en av dem. Oj oj oj nu måste jag skynda mig, jag måste dra undan överkasten för nu kommer dom snart hem, kunde hon säga.

Farfar hade en båt som hette Laxen. Så fanns Svanen och Tule och vad de nu hette. De skjutsade badgäster som ville ut på sjön.

En gång körde farfar Greta Garbo med en kavaljer. Farfar tyckte inte att det var så märkvärdigt men min kompis och jag vi satte oss på vartenda säte i båten efteråt. Vi ville vara säkra på att ha suttit där Greta Garbo hade suttit.

Inger Rask f 1931

Okänt sällskap på utflykt i Trosa skärgård i början av 1900-talet.

Till vänster: Badgäster midsommaren 1902.

Ovan: Carl Eriksson i sin båt Laxen med ett av sina barnbarn. Han var fiskhandlare och sommartid skjutsade han ofta sommargäster, bland annat Greta Garbo.

”Vi satt ju jämt och rodde. Så de ropade på oss och frågade om vi kunde ro dem över hamnbassängen. Då slapp de gå upp till Villabron för att komma över. Vi var väl åtta tio år, vi satt vid varsin åra. Badgästerna var snälla och givmilda. Vi fick sådär tio femton öre för en tur. Vi kunde göra nån krona på dan.

Oskar "Bambi" Blom f 1943

”Jag minns när den första pigan här i Trosa hade hatt. Hon kom hit med sommargäster

Frida Eklund f 1863. Ur Imber Nordin Grips dokumentation i Trosa hembygdsförenings arkiv.

”Där borta kommer en elegant ung dam. Det är bestämdt en "badgäst", säga vi, användande en benämning, hvilken för traktens befolkning i afseende på affärer har samma klang, som namnet Rothschild i rikedomens värld. Den unga damen svärfvar fram i sina guldskinsskor och betraktar med förvåning och intresse sin omgivning.

Svenska Familj-Journalen 1881

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto Axel Robsähm.

Nyttiga bad i gyttja

De kallades badgäster och kom med ångbåten från Stockholm. De hyrde rum eller hus av trosaborna och stannade ganska länge, ofta hela sommaren. Dagarna ägnade de åt promenader, utflykter och sällskapsliv. Och åt att vårda sin hälsa.

En badgäst gick inte till badstranden. Mest lockade de varma badbaljorna i badhuset. Här kunde man få olika sorters bad, inpackningar och massage. Behandlingar som skulle kurerade de flesta krämpor. Mest populärt var gyttjebadet.

När varmbadhuset i Trosa byggdes 1907 var det en modern anläggning med flera enskilda badrum och bastu. Placeringen var idealisk, några få steg från Stadshotellets punschveranda och med bara en backe upp till Societetshuset.

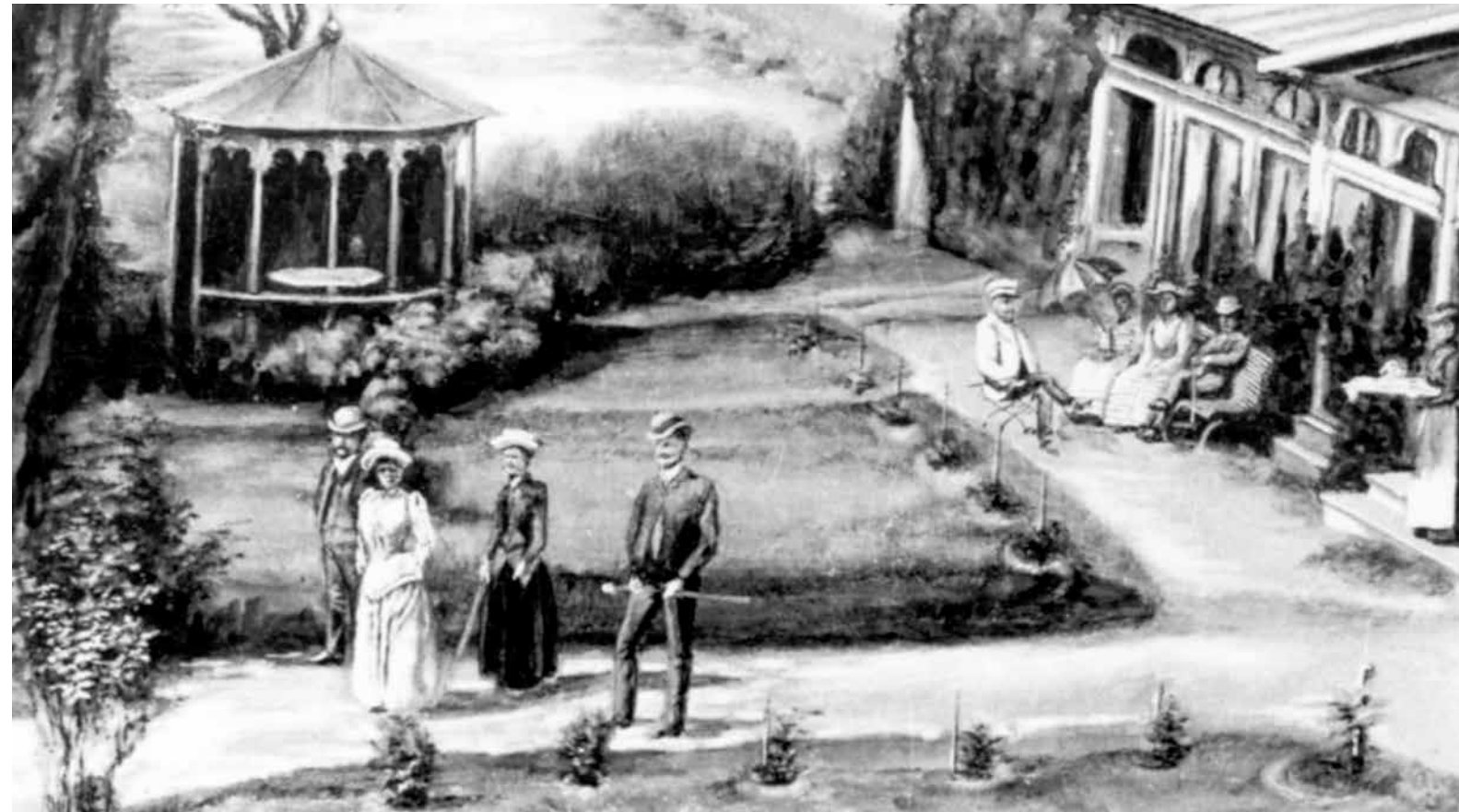
Utomhusbad lockade inte särskilt många. Men för dem som ville, fanns kallbadhuset på piren där man kunde bada i stadsfjärden utan att bli sedd. Inget av husen finns kvar.

När Trosa lanserade sig som badort på 1870-talet var det ett snillrikt drag av vad vi idag skulle kalla marknadsanpassning. Badorter och kurorter var högst modernt och lockade till sig köpstarka gäster.

Det började med kurorterna. Platser där vattnet porlar fram, rent och friskt, direkt ur marken har ofta betraktats med vördnad.

Till vänster: Vid den stora midsommarfesten i Societetshuset skulle årets badgäster presenteras för varandra. Det var badkamrerens uppgift. Foto 1902.

Ovan: I Stadshotellets trädgård, en beskuren lavering gjord av stadsfiskalen E A Jansson 1897.

Naturliga källor har i alla tider tillskrivits både hälsosamma och magiska egenskaper och vattnet därifrån har använts för såväl religiösa ritualer som häxkonster.

Med ett läkarintyg om vattnets förträffliga egenskaper lanserades Medevi brunn som en kurort efter europeiska förebilder redan för 350 år sedan. Här fick gästerna dricka vatten kombinerat med olika former av medicinska behandlingar.

Brunnsdrickandet visade sig vara så attraktivt att fler följde efter. Loka, Ramlösa, Porla, Wärby, den ena källan efter den andra kunde visa upp hälsosamt vatten. Där byggdes gästhem, matsalar, behandlingsrum och sällskapsrum. En vacker park med promenadstigar och trädgårdsmöbler hörde till.

Brunnsgästerna tillhörde som regel adeln. De kom av medicinska skäl, för att få vila och bota åkommor av olika slag. Men i dagböcker och memoarer skrivs också om sällskapsliv med danser till brunnsorkestern och hemliga möten i bersåerna.

”Lustresebåtarna kom alltid om söndagarna om sommarn, dom kom från Stockholm men mest från Södertälje och Nyköping. Folket från båtarna var uppe på societetshuset och dansade, då var det Stadshotellet som hade servering. Parken vart full förstås. Jag har serverat många tusen flasker punsch där, vi hade en stor häck med punsch ute, den stog isad jämt, så servitriserna skulle slippa gå in efter. Så gick vi till spritbolaget och hämta stora lerkrus med cognac, fick bära om kvällarna.

Carl Leon Johansson, f 1892. Ur Imber Nordin Grips dokumentation i Trosa hembygdsförenings arkiv

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gyttja
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema turisterna badgästerna ledigheten

Foto Axel Robsahm

Foto: Axel Robsåhm.

tema turisterna
badgästerna
ledigheten

Nyttiga bad i gyttja

texten börjar på andra sidan

Från mitten av 1800-talet växte borgarklassen i Sverige. Allt fler människor med tid och pengar ville resa bort och vårda sin hälsa. Men de tyckte inte alltid att brunnslivet verkade så lockande. De sökte sig hellre till kusten, påverkade av tidens svärmeri för det vilda och naturliga.

Följden blev att ett antal badorter växte fram, både på västkusten och ostkusten. De kopierade delar av kurorternas specialiteter och erbjöd en mängd hälsobad och behandlingar. Men nu handlade det mer om vila och nöje än om medicin. Brunnsvattnet ersattes gärna med punsch och toddy.

Till badorterna kunde man åka tåg eller båt. Badorterna blev allt fler medan de gammaldags kurorterna förde en tynande tillvaro, också för att man började tvivla på om vattnet verkligen kunde bota allt.

Badorterna växte till rena semesterorter. Brunnsanläggningarna däremot lades ner eller byggdes om till semesterhem eller rehabiliteringshem. Det nyttiga vattnet förpackades i flaskor och hamnade på livsmedelshyllorna.

Kurortens grundidé men i ny förpackning återuppstod under 1980-talet. Hotell och konferensanläggningar började erbjuda bad, massage och behandlingar i samma anda som de gamla hälsobrunnarna. Men nu

Ovan: Trosa badsocietyt vid punschbordet 1902. Trosapunsch serverades annars alltid på Stadshotellet. Punsch tillverkades bara ett kvarter bort och fanns i tre olika varianter, med grön, gul eller blå etikett. Vintertid kunde badgästerna gå till Operakällaren i Stockholm och dricka sin Trosapunsch.

Till vänster: De unga badgästerna tillhör samma sällskap som syns på stora bilden.

Foto: Axel Robsåhm.

kallas det spa efter en kurort, numera stad, i Belgien där man utnyttjat sitt källvatten i flera hundra år.

Om kurorternas främsta kännetecken var hälsa och sjukdomsbot, och badorternas var hälsa och nöje, så kan spa-ställena närmaste definieras med hälsa och lyx.

Trosa gör fortfarande skäl för benämningen badort. Här finns ett fyrtiotal små företag inom området hälsa och välbefinnande.

” De hälsomedel, hvarpå Trosa har att erbjuda i sin härliga luft och sina goda bad, hafva visat sig särdeles gynnsamma vid sjukdomar, förorsakade af blodbrist och öfveranstängning, vid nervösa och reumatiska lidanden samt i allmänhet vid svaghetsstillstånd och rekonvalescens.

Särskilt rekommenderas de präktiga gyttjebaden.

Svenska Bad och Kurorter 1910

” Sodabad, ångbad, karbad, gyttjebad, tvålmassagebad, tallbarsbad på avkok, tallbarsbad på olja, salta karbad, kolsyrebad, halvbad, duschbad, bastubad...

Svenska Bad- och Kurorter 1939

Bättre förr?

Det var bättre förr. Det var åtminstone vad några började tycka i slutet av 1800-talet. De hade vuxit upp i ett Sverige som hade förändrats och som var på väg från jordbrukskarland till industriland.

Förändringen hade gått snabbt. Allt för snabbt tyckte de som såg alla övergivna bondgårdar och högar med gamla oanvända redskap. De var unga och välutbildade och såg som sin uppgift att bevara det gamla åt eftervärlden.

Det var i den här andan Arthur Hazelius skapade Skansen och Nordiska Museet i Stockholm på 1880-talet. Andra entusiaster skapade liknande anläggningar dit de flyttade hus, möbler, redskap och en mängd föremål. Deras samlande grundlade såväl läns museer som andra större anläggningar till exempel Julita gård i nordvästra Sörmland.

I Nyköping fanns läroverksadjunkten Martin Nilsson. Han var en drivande kraft bakom bildandet av Föreningen Södermanlands läns museum 1913. Tre år senare utsågs han till intendent och blev alltså chef för museet.

Han såg till att samlingarna växte. Han fick in pengar genom lotterier och donationer och han skaffade sig goda kontakter inom antikhandlen.

Hazelius hade hade som valspråk "Känn dig själv". Svenska turistföreningen som också

Till vänster: Trosa hembygdskommitté gjorde årliga utflykter, så kallade skärborgardagar, ut i skärgården. Här används den gamla skärborgartrumman under en utflykt 1958.

Ovan: Hembygdskommitté köpte Garvaregården 1959 och öppnade den för sommarevenemang. Auktioner var populära, den här hölls 1962.

bildades på 1880-talet hade valspråket "Känn ditt land". Båda menade i grunden samma sak, att svenskarna skulle lära känna sitt land och sin historia.

Dåtidens kändisar vallfärdade till Dalarna. Här hade Gustav Vasa åkt skidor, här låg Falu koppargruva och här ansågs allt vara äktsvenskt och oförstört. Konstnärer som Anders Zorn och Carl Larsson spädde grundligt på den uppfattningen.

Fortfarande är kyrkor, slott och gruvor självklara besöksmål i turistbroschyrerna. Och fortfarande har den gamla bondekulturen stor plats. Men med tiden har nya sorters sevärdheter kommit till. De berättar om andra delar och senare delar av historien, sådant som folkparker, veteranbilar och skyddsrum.

Allt det här brukar sammanfattas med ordet kulturavsturism.

Idag talar man gärna om upplevelseturism och interaktivitet. Besökarna får handgripigen prova. Det kan handla om att kärna smör, slå flinta, göra surrogatkaffe eller ta på sig historiska kläder.

Genom att använda alla sinnesintryck förvandlar man en sevärdhet till en upplevelse. Platsen står för det historiska men inte alltid. Den kan vara påhittad, kanske hämtad från en film eller en bok.

”Framför allt därför att gamla goda hantverkets redskap och alster snabbt försvann för industrins produkter.

Martin Nilsson, Nyköping, 1948

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola
3. Bada
4. Sällskapsresan
5. Unga upptäcker världen
6. Får jag lov?
7. En stuga på landet
8. Fyra hjul eller fler
9. Semesterminnen
10. Ut på sjön
11. Resa med ångbåt
12. Avstigning för samtliga
13. Sparka och spring
14. Två veckor och en cykel
15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
16. För bordet eller nöjet
17. En fri tid
18. Ut i naturen!
19. Välkommen turist!
20. Turism sätter spår
21. "all inclusive"
22. Vi och dom
23. Nyttiga bad i gytta
24. Bättre förr?
25. I filmens spår
26. Bergvid reste österut

Bättre förr?

texten börjar på andra sidan

När garvare Dahlbom och hans fru Christina flyttade in i huset på Västra Långgatan i slutet av 1820-talet, hade de knappast trott att de skulle komma att få 14 barn. Än mindre hade de trott att deras gård långt senare skulle övertas av Trosa hembygdsförening för att visas för allmänheten.

Garvaregården är öppen sommartid och här kan man få en inblick i hur en hantverkare i en småstad kunde bo och arbeta. Bostaden och garveriet är inredda så som det kunde ha sett ut på 1870-talet, då sonen Ferdinand bodde i huset och drev garveriet, så som hans far Jakob hade gjort.

Inne på gården finns också en nyare byggnad med plats för utställningar om handel och fiske och annat ur Trosas historia. Garvaregården har därmed allt det som brukar känneteckna en hembygdsgård, nämligen gamla byggnader, utställning, samlingslokal och servering.

Också hembygdsrörelsen växte fram ur det sena 1800-talets samlariver. Många av landets hembygdsgårdar är stora anläggningar med ditforslade hus och stora samlingar av föremål.

I Sörmlands län finns 67 hembygdsföreningar. Många av dem har hembygdsgårdar med hus och samlingar. De anordnar hembygdsdagar, midsommarfirande, hantverksdagar och liknande evenemang. De arbetar också med mer osynliga saker som vård, insamling och arkivering. Allt arbete görs ideellt.

Till vänster: Börje Eriksson då Garvaregården återinvigdes 2006 efter en grundlig renovering.

Trosa hembygdsförening

Trosa hembygdsförening

Foto: Hans Nilsson Trosa hembygdsförening

Överst: Garvaren Carl Jacob Dahlbom med sin fru Christina, foto 1870-talet.

Till vänster: Paus i arbetet på Garvaregården 1961. Herrarna är, från vänster, Roland Karlsson, Sven Lindström och Axel Pettersson. Damerna är Ingrid Alm, Tora Andersson, Fru Lindström och Ulla Zetterberg.

An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

Trosa hembygdsförening bildades 1936, samma år som Vagnhärad's hembygdsförening. Det var en otrygg tid och det var många hembygdsföreningar som bildades under de här åren.

En annan period med många nybildningar var 1970-talet som var en tid av återblickande och miljöengagemang.

I Trosa kommun finns ytterligare en hembygdsförening, nämligen Västerljungs. Den har Föreningsgården Folkvik som är en samlingslokal ett par kilometer från Tofsö. Vagnhärad's hembygdsförening har Trostorp som ligger snett över ån från Trosalands kyrka.

I filmens spår

När slutkyssen fyller teverutan, då har ytterligare några tyskar bestämt sig för att åka till Sverige på semestern.

Varje söndagskväll sätter sig mellan sju och tio miljoner tyskar i sina soffor för att se det senaste avsnittet av Inga Lindströms tevesåpa. Där skiner solen över blomsterängar och pastellfärgad snickarglädje. Badsjöarna glittrar, romantiken flödar och hjältens slutkys är hjärtnipande.

Filmerna lockar turister. De vet mycket väl att Inga Lindström inte finns och att verkligheten inte ser ut som i filmerna. Det spelar ingen roll, de vill åka i alla fall.

De första avsnitten sändes våren 2004. Filmerna har blivit en succé, både som teveprogram i Tyskland och som turistreklam för Sverige. Antalet tyska turister har ökat markant. Och på turistbyråerna frågar många efter filmplatserna.

För alla som vill planera sin resa till Inga Lindström-land finns en hemsida med karta och information. Bakom den står turistbyråerna på några av de populäraste inspelningsorterna som Trosa, Nyköping, Mariefred och Nynäshamn.

Och i Ystad finns kommissarie Wallander. Efter en lång rad filmer har Ystad blivit Wallanderstad. Från turistbyrå kan man få kartor och beskrivningar av alla ställen där Wallander äter, sover och löser mordfall. Och som turist kan man gå i hans fotspår och äta hans favoriträtter.

Till vänster: Inspelning utanför bokhandeln i Trosa 2006, en scen i Inga Lindström-serien.

Till höger: Inspelning i Trosa 1956 av Kalle Blomkvist lever farligt, en av regissören Olle Hellboms filmatiseringar av Astrid Lindgrens berättelser.

En annan publikdragare är riddaren Arn som lockar stora skaror turister till Västergötland, först som bokfigur, senare även som filmfigur. Också han är påhittad.

Fenomenet kallas filmturism. Ju mer framgångsrik och omtalad filmen är, desto fler turister drar den. Det har ingen betydelse att personerna aldrig har funnits. Platserna finns och det är dem man vill se.

Filmturism har blivit så lönsamt att många orter inte nöjer sig inte med att passivt vänta på att bli upptäckta. Istället jobbar de aktivt för att locka filmfolket till sig. De ser det som en form av marknadsföring.

Det finns flera samarbetsorganisationer för filmproduktion varav Filmregion Stockholm-Mälardalen är den som berör Sörmland.

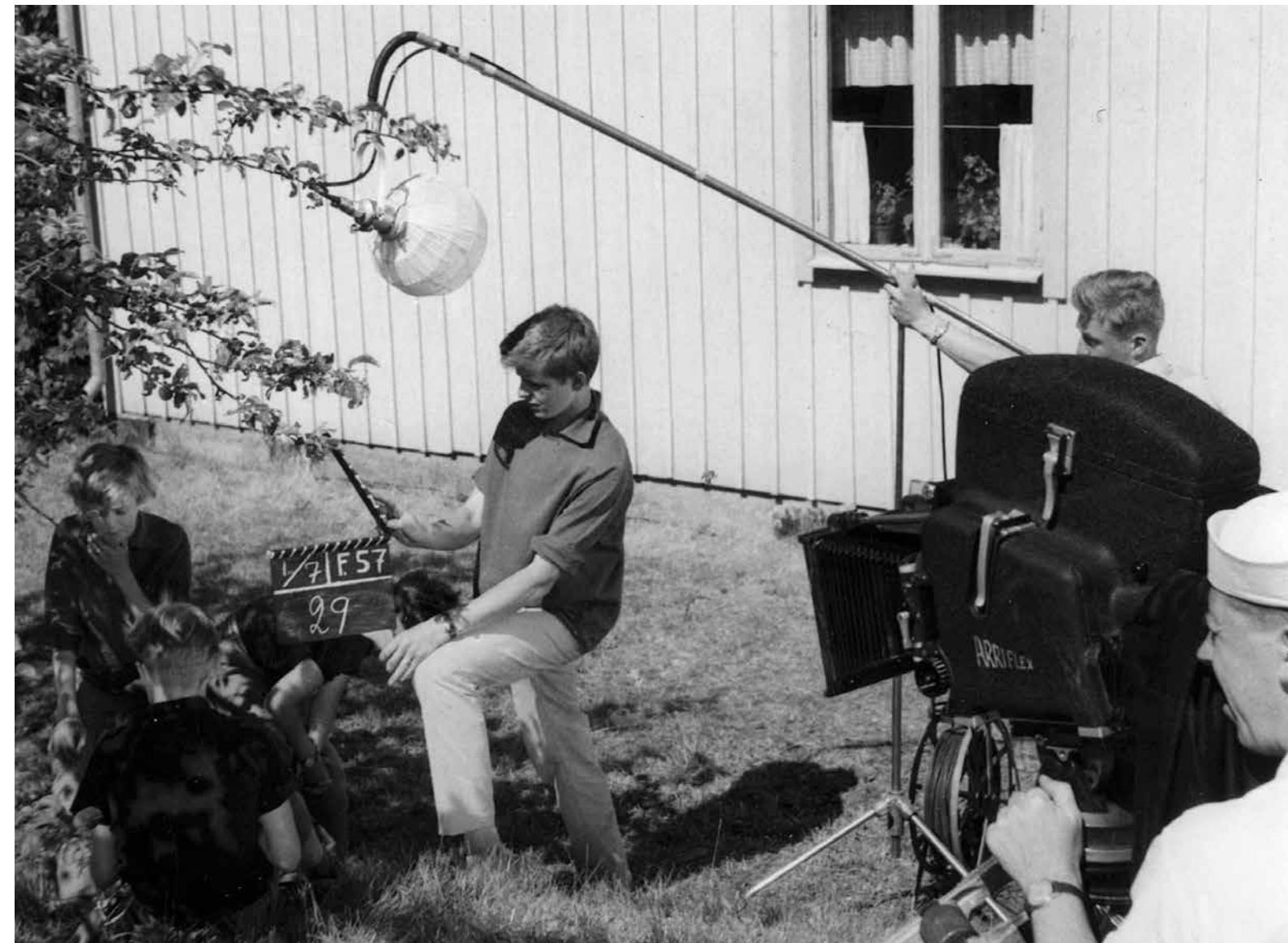
Deras uppgift är att dra filminspelningar till regionen genom att erbjuda lämpliga miljöer för inspelningar och underlätta för filmmakarna. Det kan handla om att ordna med alla tillstånd och annat praktiskt som krävs vid en inspelning.

Ett antal kommuner är medlemmar tillsammans med branschorganisationer. Kommunerna betalar en årlig avgift för att bli marknadsförda som inspelningsplatser. Man köper alltså vad i reklamens värld kallas produktplacering. Platsen är produkten.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

tema
turisterna
badgästerna
ledigheten

Foto: Jonas Björnström, Södermanlands Nyheter

I filmens spår

texten börjar på andra sidan

Teveserien Hedebyborna blev populär. Den sändes i många avsnitt från 1978 och fyra år framåt. Den bygger på Sven Delblanc romaner Åminne, Stenfågel, Vinteride och Stadsporten som kom ut mellan 1970 och 1976.

Författaren växte upp i Vagnhärad och att det var just Vagnhärad som var Hedeby var inte svårt att lista ut. Berättelsen är skönlitterär fiktion men Delblanc hämtade mycket stoff från sin barndomsmiljö. Här återfinns såväl personer som företeelser från trakterna runt Vagnhärad och Trosa.

Många scener spelades in i Trosa, framför allt vid Stadshotellet.

Foto: Kjell Gustavsson. Trosa hembygdsförening

Till vänster: Årensningen så som den skildrades i teve-serien Hedebyborna. Här med skådespelarna Per Myhrberg som baron Uhrse, Allan Svensson som Erik och Anders Nyström som Svensson.

Till höger: Ingvar Kjellson i en av sina glansroller som den excentriske Mon Cousin i Hedebyborna. Taxichauffören spelas av Kurt Spångberg.

W N P # R Y * + | + H ↑ B Y T A

tema
 turisterna
 badgästerna
 ledigheten

Bergvid reste österut

Vad tänkte Bergvid när han passerade här på sin väg ut över Östersjön. Vad hade han för förväntningar på sin resa? Äventyr? Se främmande platser, höra främmande språk, träffa främmande människor?

Han skulle ha haft massor att berätta om för familjen och vännerna därhemma. Ifall han hade kommit tillbaka.

Den sorgliga nyheten om Bergvids död på andra sidan Östersjön nådde så småningom hans familj. De bodde säkerligen ett stycke uppströms ån, samma å som för tusen år sedan var mer som en lång och smal havsvik.

Bergvid var en rik och mäktig man och förtjänade därför ett minnesmärke utöver det vanliga. Hans bror kallade till sig en runristare, en av de skickligaste i trakten och gav honom uppdraget.

På en brant klippa nära hamnen, en plats där alla kunde se den, skrevs nyheten om hans död. Som en stor löpsedel lyste den på bergväggen, utsmyckad med konstfulla slingor.

Vi kan fortfarande se den invid cykelvägen, på östra sidan om ån, rakt nedanför Trostorp.

Lite längre norrut, norr om Nora trädgård, finns två runstenar som berättar om ytterligare två män som for iväg ut på Östersjön. Det var Torkel och Styrbjörn. Inte heller de kom tillbaka. Vi vet inte vad som hände, bara att de försvann österut. Deras bröder Styrlög och Holm beställde den ena stenen. Den andra beställdes av deras mamma Ingegerd

*Vikingarnas abc... Nerifrån och upp står tecknen:
 f u t h o r k : h n i a s : t b m l r*

Färder över Östersjön var ganska vanliga under den tid vi numera kallar vikingatiden. Fast den benämningen användes inte under Bergvids tid.

Hade Bergvid sett hur vikingarna framställs i serier, böcker, filmer och i andra sammanhang, så hade han inte känt igen sig. Bilden av den vrålände flugsvampsberusade galningen med horn på huvudet hade varit honom lika främmande som en människa från Mars.

Några var yrkessoldater i tjänst hos den danske kungen Knut eller hos någon kejsare vid östra Medelhavet. Men de flesta var handelsresande som bytte tjära, järn och pälsar mot dyrbarheter som silver, guld och kryddor. Hemma hade de sitt jordbruk att sköta.

De var skickliga båtbyggare och sjömän. De seglade och rodde, över Östersjön och Nordsjön, även ut på Atlanten.

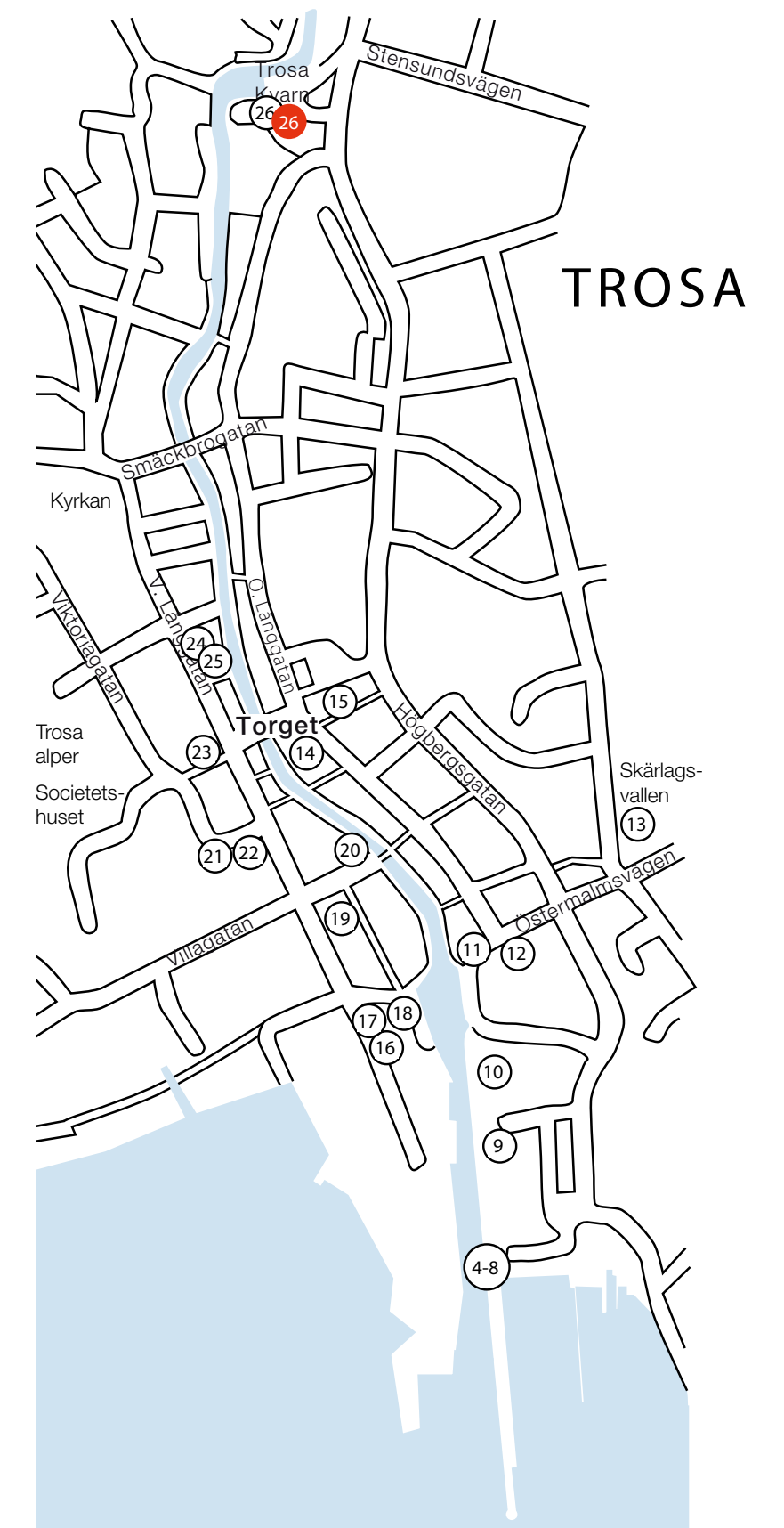
” Härmod lät hugga efter Bergvid, sin broder. Han drunknade i Livland.

Runristningen finns på bergväggen vid cykelvägen nedanför Trostorp, se foto på andra sidan.

De sörmländska vikingarna for oftast till Livland, ungefär Lettland, och andra platser tvärs över Östersjön. Därifrån kunde de fortsätta på floderna österut och söderut, in i Ryssland och över Svarta havet ner till Konstantinopel, nuvarande Istanbul.

De måste ha haft massor av spännande historier att berätta när de kom hem.

Fortsättning på nästa sida

1. Turisterna, badgästerna och ledigheten	15. Turisterna, badgästerna och ledigheten
2. Sola	16. För bordet eller nöjet
3. Bada	17. En fri tid
4. Sällskapsresan	18. Ut i naturen!
5. Unga upptäcker världen	19. Välkommen turist!
6. Får jag lov?	20. Turism sätter spår
7. En stuga på landet	21. "all inclusive"
8. Fyra hjul eller fler	22. Vi och dom
9. Semesterminnen	23. Nyttiga bad i gytta
10. Ut på sjön	24. Bättre förr?
11. Resa med ångbåt	25. I filmens spår
12. Avstigning för samtliga	26. Bergvid reste österut
13. Sparka och spring	
14. Två veckor och en cykel	

I samarbete med Trosa hembygdsförening

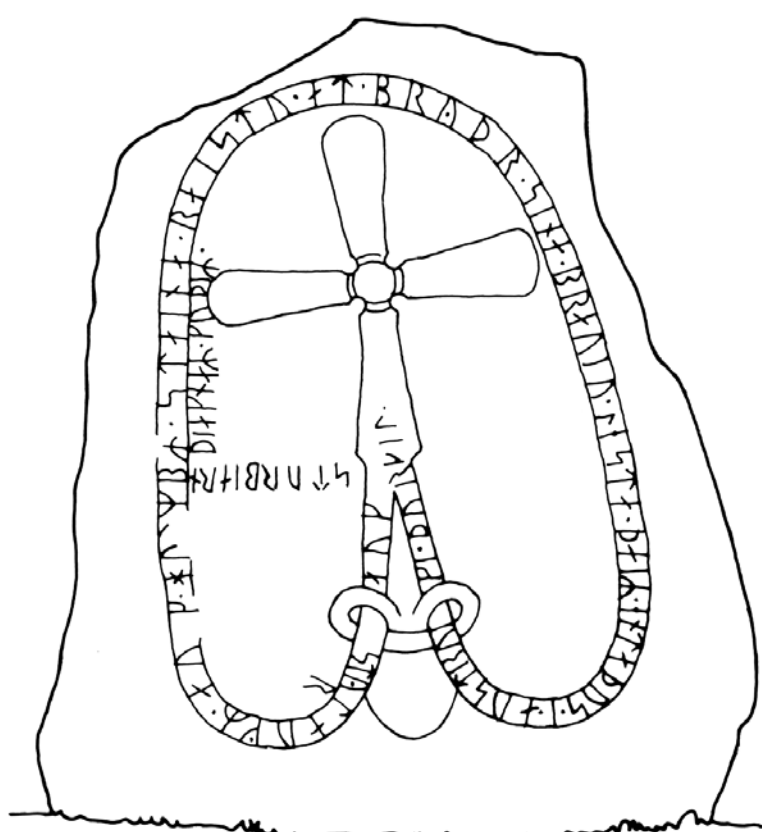

Bergvid reste österut

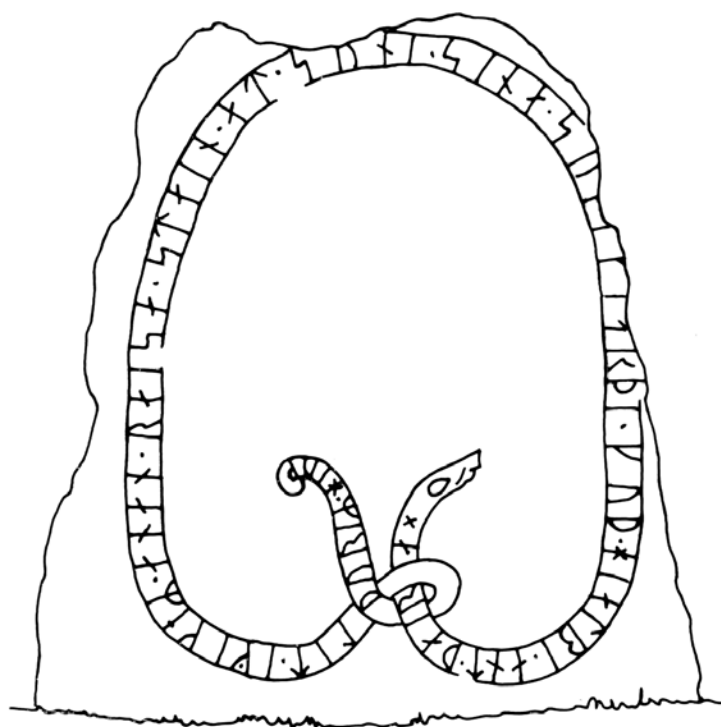
texten börjar på andra sidan

 An English translation is available at the Tourist Informationcenter.

historien i sörmland

” Styrlög och Holm
stenar reste
efter sina bröder
närmast vägen.
De ändades
i österväg
Torkel och Styrbjörn
goda kämpar.

” Ingegerd lät resa
ännu en sten
efter sina söner
synliga minnesmärken.
Gud hjälpe deras ande.
Torér högg.

De båda runstenarna till vänster står invid en liten väg i skogen norr om Norasjön. Idag är det svårt att hitta dit. Då, när stenarna restes, var den här vägen den "stora" genomfartsvägen, vikingarnas E4. Placeringen av stenarna var alltså bästa skyltläge, precis som ristningen nedanför Trostorp. Båda texterna är skrivna på vers.

Till höger: Nedanför Trostorp vid den gamla landsvägen, som nu är cykelväg, finns ristningen om Bergvid på en lodrät bergvägg. Allt det som nu är åker var på Bergvids tid vatten.

Foto Ingegerd Wachmeister

Foto Ingegerd Wachmeister

tema turisterna
badgästerna
ledigheten

"Historien i Sörmland" finns på många platser i länet. Alla skyltar finns att se på www.sorlandsmuseum.se

En del av Region Sörmland

Trosa
KOMMUN

I samarbete med Trosa hembygdsförening